

VI

ELÄKEPOLIITTINEN VALIOKUNTA

68 ELÄKEPOLIITTINEN OHJELMA

1. Yleistä

Nykyinen eläkejärjestelmämme jakautuu kahteen osaan: kansaneläkejärjestelmään ja ansioeläkejärjestelmään. Näistä ensin mainittu on suhteellisen yhtenäinen ja kokonaisvaltaisesti hallittu. Kansaneläkelaitoksella on kuitenkin kaksi rinnakkaista paikallisorganisaatiota, joista toinen hoitaa eläketurvaa ja toinen sairausvakuutuslain mukaisia tehtäviä. Ansioeläkejärjestelmä jakautuu työ-, virka- ja yrittäjäeläkkeisiin, joilla kaikilla on erillinen hallinto.

Molemmille pääjärjestelmille on vakiintunut oma eläkepoliittinen tehtävänsä. Kansaneläkejärjestelmä hoitaa kaikkien kansa-

laisten peruseläketurvan, kun taas ansioeläkejärjestelmän eri laitokset hoitavat kukin lohkollaan työ- tai virkasuhteeseen perustuvan ansioeläketurvan sekä yrittäjäeläketurvan.

Eläkejärjestelmämme kaksijakoisuuteen ja muutenkin laajaan eriytyneisyyteen on ollut monia historiallisia, taloudellisia ja poliittisia syitä. Näiden syiden ohella on eriytymiseen ollut vaikuttamassa tiedostettu pyrkimys päästä järjestelmään, jossa eri väestöryhmien ja ammattialojen erikoisolosuhteet voidaan ottaa eläketurvan kehittämisessä huomioon samalla kun asianomaiset ryhmät osallistuvat järjestelmän hallintoon.

Avustuskassalain mukaiset eläkekassat sekä valtion, kirkon ja osittain kuntien virkamiesten eläkejärjestelyt ovat järjestelmistä vanhimmat. Vuonna 1939 tuli voimaan koko kansaa koskeva kansaneläkelaki, joka antoi kuitenkin vielä lähes kaksikymmentä vuotta voimassa oltuaankin täysin riittämättömän eläketurvan. Vuonna 1956 toteutettu kansaneläkelain kokonaisuudistus loi pohjan vähimmäiseläketurvan kehittämiselle. Syntynyt järjestelmä ei kuitenkaan kyennyt tyydyttämään palkansaajien kasvavaa eläketurvan tarvetta.

Kansaneläkkeen epätyytyttävät kehitysnäkymät herättivät palkansaajajärjestöissä pyrkimyksen lisäeläketurvan järjestämiseen. Ensimmäinen työntekijäin eläkelaki — merimieseläkelaki — annettiin samana vuonna kuin kansaneläkelain suuri muutos suoritettiin. Vuonna 1961 hyväksyttiin työntekijäin eläkelaki (TEL) ja seuraavana vuonna lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaki (LEL). Molemmat lait tulivat voimaan 1.7. 1962. Näiden järjestelmien hoito annettiin, osittain poliittisista syistä ja osittain työmarkkinajärjestöjen vaatimuksesta kansaneläkelaitoksesta riippumattomien eläkelaitosten tehtäväksi.

TEL- ja LEL-järjestelmien yhdyselimeksi ja yhteiseksi rekisteröintilaitokseksi perustettiin sosiaali- ja terveysministeriön valvonnassa toimiva eläketurvakeskus, jonka puitteissa työmarkkinaosapuolten osallistuminen järjestelmän hallintoon toteutettiin. Vastaava työntekijäin ja työnantajain yhtäläinen osallistuminen toteutettiin myös yksityisoikeudellisten LEL-kassojen hallinnossa.

Työeläkejärjestelmä syntyi työmarkkinajärjestöjen aloitteesta aikana, jolloin maassamme vallitsi laaja työttömyys. Katsottiin yleisesti, että täystyöllisyystavoitteen saavuttaminen edellyttää ripeätä teollisuuden ja palveluelinkeinojen laajentamista. Tuolloin lähdettiin siitä, että järjestelmän piirissä tapahtuva rahastoiminen palvelee teollisten elinkeinojen laajentumista ja työllisyyden parantumista. Tämä on tausta, jota vasten työeläkejärjestelmän syntyä on tarkasteltava.

Erikseen ovat myöhemmin syntyneet yrittäjien ja maatalousyrittäjien eläkejärjestelmät, jotka toiminnallisesti niveltyvät työeläkejärjestelmään ja kuuluvat eläketurvakeskuksen piiriin. Merimiesten eläketurva hoidetaan ETK:sta erillään, hallinnon ja kaantuessa paritettiperiaatteen mukaisesti merimiesjärjestön ja alan työnantajien kesken.

2. Eläkepoliittiset yleistavoitteet

Eläketurvaa tarvitsevat:

1. Ikänsä vuoksi työelämästä sivuun jääneet;
2. työikäiset, jotka eivät voi työllään ansaita toimeentuloaan;
3. huoltajansa menettäneet henkilöt.

Eläkepolitiikalla on kaksi perustavoitetta:

Kaikille edellä mainituille ryhmille on taattava kohtuullinen vähimmäistoimeentulo, joka on riippumaton aikaisemmasta osallistumisesta tuotantoon ja ansiotasosta.

Palkansaajien aktiivikautena saavuttama kulutustaso on turvattava myös ansiotulojen päätyttyä.

Tulotasoeroja on kavennettava ensisijaisesti palkkapolitiittisin ja veropoliittisin keinoin. Koska kuitenkin eläkejärjestelmät ovat suuremmissa määrin yhteiskunnan säädeltävissä kuin muut ansiot, myös eläkepolitiikassa on pyrittävä tuloerojen tasoittamiseen.

Vähimmäiseläketurva ei saa jäädä kohtuuttoman pieneksi keskimääräiseen eläkkeeseen verrattuna.

3. Eläketurvan kehittäminen **Eläkkeen määrä**

Eläkkeellä olevalla henkilöllä ei katsota olevan yhtä suuria kulutustarpeita kuin työelämään aktiivisesti osallistuvalla. Tämä johtuu siitä, että eläkeläisillä ei ole työssäkäynnistä aiheutuvia kuluja. Säästöä saattaa syntyä myös siitä, että eläkkeellä oleva voi käyttää aikaansa sellaisiin toimintoihin, joihin työssä olevan aika ei riitä ja jotka siten on korvattava palveluksia tai tavaroita ostamalla. Tämän vuoksi eläketason katsotaan voivan olla selvästi aktiiviajan ansiotasoa alhaisemman.

Alhaisempien tuloryhmien osalta tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä ansiot ovat näillä ryhmillä niin pieniä, että niiden antamasta kulutustasosta tinkiminen eläkkeelle siirryttäessä on lähes mahdotonta ja ainakin kohtuuton vaatimus. Toisaalta ylimmissä tuloryhmissä ansiot ylittävät kulutukseen tarvittavien tulojen määrän niin, että myös eläke muodostuu kiinteitä eläkeprosentteja sovellettaessa eläkepolitiikan tavoitteen kannalta ylisuureksi.

Kiireellisesti pitäisi suorittaa perusteellinen tutkimus siitä, missä määrin työkyvyttömiä ja vanhusten kulutusmahdollisuudet eri väestöryhmissä tällä hetkellä on turvattu ja miten kokonaiseläke olisi mitoitettava, jotta se turvaisi tarkoituksenmukaisen eläkkeen kaikissa tuloryhmissä.

Työeläkelakeja säädettäessä otettiin kansaneläkkeen ja työeläkkeiden yleistavoitteeksi 60 prosentin eläketaso. Valtion virkamiesten eläke on 66 % palkasta. Työeläkejärjestelmässä eläketavoite on 42 % palkasta, joka vanhuuseläkkeiden osalta saavutetaan n. kolmen vuosikymmenen kuluttua. Kun kansaneläke on verovapaa ja kun eläkeläinen saa verohuojennuksia, eläkeläisen käytettävissä olevat tulot ovat jonkin verran suuremmat kuin mitä nämä prosenttiluvut osoittavat. Alhaisempien tulojen kohdalla ei tältä pohjalta synny riittävää eläketurvaa, joten eläkeprosenttia on näille ryhmille nostettava. Suurimpien tulojen osalta prosentin alentaminen taas on perusteltua.

Kun työehtosopimuksissa on saatu aikaan minimipalkka, pitäisi tämä vähimmäistoimeentulon turvaava määrä omaksua myös siksi tavoitteeksi, johon kansaneläkkeen ja ansioeläkkeen yhteismäärän vähimmäistaso olisi nostettava. Näin ollen eläkeprosentin tulisi olla minimipalkan tasolla 100 ja laskea siitä asteittain 50:een pohjana olevan tulotason kohotessa. Koska tällaisessakin järjestelmässä eläkeläisten tulot saattavat muodostua kohtuuttoman erilaisiksi, olisi eläkkeille lisäksi määrättävä enimmäistaso.

Porrastetun eläkeprosentin tulee kaikissa tapauksissa olla ehdoton siten, että siihen sisältyvät kaikki eläketulot, myös kansaneläke.

Asumiskustannus muodostaa eläkeläisten menoissa tekijän, jonka kohdalla vaihtelut ovat hyvin suuria asunnon omistamisesta ja vuokratasosta riippuen. Vain kansaneläkettä tai sen lisäksi pientä ansioeläkettä saava eläkeläinen ei ilman erityistukea selviä asumiskustannuksista, varsinkin jos hän joutuu asumaan vuokralla asutuskeskuksessa. Tämän vuoksi kansaneläkkeen asumistukijärjestelmää on edelleen kehitettävä. Samoin on kansaneläkkeeseen edelleen liitettävä tukilisiä niille eläkkeensaajille, joilla ei ole mitään muita toimeentuloa parantavia tuloja.

Alhaiset eläkkeet muodostuvat riittämättömiksi erityisesti silloin kun eläkkeensaaja on aktiivi-iässä ja kun hänellä on perhe huollettavanaan. Tämä koskee nimenomaan työkyvyttömyyseläkkeensaajia, joille tulisi turvata taloudelliset mahdollisuudet ikäkauttaan vastaavaan kulutukseen. Siksi työkyvyttömyyseläkkeiden tavoiteprosenttien tulee olla korkeampia kuin vanhuuseläkkeiden. Sen lisäksi eläketurvaa olisi yleensä täydennettävä maksamalla eläkkeisiin kunnolliset huoltajakorotukset. Tällaiset korotukset soveltuvat periaatteessa huonosti ansioeläkkeisiin, joiden lähtökohdana on ansiolla saavutetun kulutustason säilyttäminen. Tämän vuoksi huoltajakorotukset on liitettävä kansaneläkkeeseen ja poistettava ne työeläkkeistä viimeistään silloin, kun työeläkkeet maksetaan täysimääräisinä.

Porrastetun eläkeprosentin mukaisesti toteutettua eläketuloa on kokonaisuutena pidettävä myös verotuksellisesti työtuloon verrattavana. Verotukseen on siirryttävä asteittain vasta kun eläkkeiden vähimmäistasoa nostetaan.

Työeläkkeen karttumista Koskevia säännöksiä on kehitettävä siten, että työntekijä ehtii keskimääräisen työssäoloajan puitteissa hyvin ansaita täyden eläkkeen. Raskaissa ja terveydelle vaarallisissa ammateissa täyden eläkkeen ansaitsemisajan on oltava lyhyempi kuin muilla aloilla. Yleisenä eläkkeen ansaitsemisaikana on 30 vuotta katsottava oikeammaksi kuin nykyinen työeläkejärjestelmän 40 vuotta. Lisäksi eläkeoikeuden tulee kertyä kaikesta työstä riippumatta siitä, minkä ikäisenä työ on tehty.

Työeläkkeissä sovelletaan nykyisin kahta eläkkeen laskemistapaa. TEL:ssä eläke määräytyy työntekijän loppupalkan mukaan, kun taas LEL:n pohjana on keskipalkka, joka lasketaan koko työssäoloajalta. Tällaista kohtiajakoisuutta ei sinänsä voida pitää oikeana. Lisäksi TEL:ssä sovellettava laskemistapa usein johtaa työtehon heikkenemisen ja sairastelun vuoksi vanhennevalle työntekijälle epäoikeudenmukaiseen lopputulokseen. Tässä suhteessa LEL:ssä sovellettu laskentaperuste on parempi, mutta toisaalta se ei ota riittävästi huomioon työntekijän edistymistä ammatissaan. Molempiin samanlaisena sovellettava laskentatapa on kehitettävä sellaiseksi, jossa nämä heikkoudet on poistettu. Sellainen on järjestelmä, joka eläkkeen määrää laskettaessa ottaa huomioon työntekijän tiettyjen parhaiden vuosien ansiot.

Tavoitteeksi on lisäksi otettava osaeläkejärjestelmän liittämisen eläketurvaan. Osaeläkkeen tarkoituksena on turvata saavutetun kulutustason säilyminen niille, joiden ansiot ovat heikentyneen työkyvyn vuoksi olennaisesti alentuneet tai jotka kuntoutuksella ja uudelleen koulutuksella palautetun työkyvyn saavuttuaan joutuvat sijoittumaan entistä ammatiaan selvästi huonommin palkattuun työhön. Osaeläkejärjestelmän toteuttaminen edellyttää kuitenkin, että työeläkejärjestelmässä on saavutettu nykyistä selvästi parempi eläketaso.

Eläkkeiden ostovoiman säilyminen on turvattava ei ainoastaan suhteessa hintatason muuttumiseen vaan myös suhteessa palkkatason kehitykseen. Ansioeläkkeiden osalta tämä on toteutettu sitomalla ne palkkaindeksiin. Tähän samaan järjestelmään on siirryttävä myös kansaneläkkeiden osalta luopumalla nykyisestä sidonnaisuudesta elinkustannusindeksiin. Toisaalta ansioeläkkeissä indeksikorotuksissa tulee noudattaa solidaarista eläkepolitiikkaa.

Eläkeikä

Koska kansaneläkkeen toisaalta ja työ-, virka- ja yrittäjäeläkkeiden toisaalta tulee jokaisessa tapauksessa yhdessä muodostaa eläketurva, eläkeikämääräysten tulee kaikkien osalta olla yhdenmukaiset. Eläkeiän yleiseen alentamiseen voidaan pyrkiä sitä mukaa kuin kansantaloudelliset edellytykset siihen ovat olemassa. Ensi tilassa on pyrittävä ottamaan käyttöön erilaisia va-

likoivia eläkeiän alentamisen perusteita. Tavoitteena on järjestelmä, joka ottaa huomioon sekä ammattiin liittyvät että yksilön henkilökohtaiset edellytykset.

Tämä merkitsee sitä, että rasittavuudeltaan erilaisille työaloille ja ammateille on tutkimusten perusteella määriteltävä oma eläkeikänsä, mikä edellyttää myös eläkkeen ansaintaperusteiden tarkistamista. Liiallisen kirjavuuden välttämiseksi on käytännössä syytä pyrkiä muutamaiin harvoihin, esimerkiksi kolmeen ryhmään, joissa kussakin on eläkeiän ohella myös erilainen eläkkeen kertymisperuste.

Järjestelmän tulee suoda mahdollisuus myös henkilökohtaiseen valintaan, jolloin kansalaisilla on oikeus niin halutessaan poiketa normaalista eläkkeelle siirtymisen ajankohdasta joko alastai ylöspäin. Eläkkeelle siirtymisen ajankohta tulee tällöin ottaa huomioon eläkkeen määrässä.

Ennenaikaiseläke

Eläkejärjestelmän on oltava sellainen, että eläkkeen saa jokin, joka ei kykene työllä ansaitsemaan toimeentuloaan. Tämän vuoksi työkyvyttömyyseläkkeen käsitettä on määriteltävä laajennettavaksi ennenaikaiseläkkeeksi, jonka myöntämisessä otetaan huomioon lääketieteellisten tekijöiden ohella myös ammatilliset ja sosiaaliset näkökohdat. Ratkaisun perustana on pidettävä sekä henkilön kykyä että hänen mahdollisuuksiaan tehdä työtä siinä tilanteessa, missä hän on eläkettä hakiessaan.

Ammatilliset näkökohdat kytkeytyvät henkilön mahdollisuuksiin jatkaa työskentelyä siinä ammatissa, johon hän on tottunut ja kouliintunut. Ikä ja alentunut kunto saattavat muodostua jatkamisen esteiksi siitä huolimatta, että lääketieteellisessä mielessä kysymys ei varsinaisesti ole työkyvyttömyydestä. Sosiaaliset tekijät taas liittyvät henkilön asuinpaikkaan ja mahdollisuuteen sieltä käsin saada hänelle soveltuvaa työtä. Vanhenevan henkilön kohdalla ei vaikeuksien kohdatessa ole kohtuullista eikä usein mahdollistakaan edellyttää siirtymistä uuteen ammattiin tai muuttamista toiselle paikkakunnalle, vaan oikeana ratkaisuna on pidettävä ennenaikaiseläkkeen myöntämistä. Tällainen ratkaisu on tehtävä mahdolliseksi ainakin 55 vuoden iästä alkaen.

Perhe-eläkejärjestelmään liittyvää leskeneläkettä on pidettävä ennenaikaiseläkkeeseen rinnastettavana toimeentuloturvan muotona niille leskeksi jääneille henkilöille, joiden toimeentulo on joko kokonaan tai olennaisilta osin ollut kuolleen aviopuolison tuloista riippuvainen. Tämän vuoksi yleisestä leskeneläkkeestä on poistettava ne aukot, joita siinä edelleen on ilman huoltovollisuutta olevien leskien kohdalta. Samalla ansioeläkkeisiin liittyvää perhe-eläkettä on kehitettävä siten, että leskeneläkettä myönnettäessä pyritään välttämään kohtuuttomien kokonaistulojen muodostumista niille, joilla eläkkeen lisäksi on huomattavia ansiotuloja.

Eri eläkejärjestelmissä on työkyvyttömyyden käsitettä sovellettu epäyhtenäisesti säännösten periaatteellisesta yhdenmukaisuudesta huolimatta. Eläkejärjestelmien ohella tämä koskee myös sairausvakuutusta. Tämän vuoksi sekä työkyvyttömyyden että yleensä ennenaikaiseläkkeiden perusteiden yksilöllisessä ratkaisemisessa on päästävä yhtenäiseen käytäntöön, mikä voidaan toteuttaa vain perustamalla tätä varten eläkejärjestelmien ja sairausvakuutuksen yhteinen muutoksenhakuaste.

4. Kuntoutus

Nykykaikaiseen eläkepolitiikkaan kuuluu työkyvyttömyyden ennalta ehkäisy ja toisaalta työkyvyttömiä ja leskien ammatillinen kuntoutus ja uudelleen koulutus. Lääketieteellinen kuntoutus kuuluu periaatteessa terveyspolitiikan tehtäviin.

Kuntoutustoiminnalla ei ole maassamme yhtenäistä lainsäädäntöä eikä keskitettyä hallintoa. Sosiaalivakuutusjärjestelmissä lakisääteinen kuntoutustoiminta sisältyy kansaneläkelakiin, sairausvakuutuslakiin, työeläkelakeihin sekä lakeihin tapaturmavakuutusta ja liikennevakuutusta saavien invalidihuollosta. Lisäksi valtio vastaa invalidihuoltolain mukaisesta kuntoutuksista. Invalidihuoltolain samoin kuin tapaturmavakuutusta saavien invalidihuoltolain ja liikennevakuutusta saavien invalidihuoltolain mukainen kuntoutus on vammautuneen oikeus. Muut lait sisältävät vain kuntoutuksen mahdollisuuden ja tällöin kuntoutuksen rahoituksen myöntäminen jää ko. sosiaalivakuutuslaitosten viranomaisten harkintaan, jolloin päätöksistä ei ole valitus-oikeutta.

Kuntoutustoiminnan pirstoutuminen usean eri lain alaisuuteen ja monen eri organisaation hoidettavaksi on aiheuttanut sen, että kuntoutusta tarvitsevan samoin kuin terveydenhuolto- ja sosiaalialan henkilöstön on kussakin tapauksessa vaikea löytää oikeat väylät kuntoutuspalvelujen saamiseksi. Tämän vuoksi jää monia mahdollisuuksia käyttämättä. Huolimatta kuntoutusjärjestelmien lukuisuudesta ja kuntoutusorganisaatioiden toiminnan osittaisesta päällekkyydestä, on myös sellaisia vajaakuntoisia, jotka eivät saa kuntoutuspalveluja minkään lain nojalla. Ne, joille kuntoutusta myönnetään, saavat huomattavastikin eritasoisia taloudellisia etuuksia kuntoutusaikanaan riippuen siitä, minkä sosiaalivakuutusjärjestelmän piiriin he kuuluvat.

Kokonaisuutena ottaen ammatillinen kuntoutus on siten tällä hetkellä hajanaista, sattumanvaraista ja ohjelmoimatonta. Tilanteen parantamiseksi koko kuntoutustoiminta on viipymättä saatettava yhtenäisen lainsäädännön piiriin. Eläke- ja vakuutuslaitosten on edelleen osallistuttava kuntoutustoiminnan rahoittamiseen; sen sijaan kuntoutuspalvelusten tuotanto ja yksilökohtaisten kuntoutuspäätösten tekeminen on erotettava eläke- ja vakuutuslaitoksista, sillä näiden laitosten ja vakuutettujen edut saatavat olla ristiriitaisia.

5. Eläkeorganisaatioiden tehtävät

Sekä yhteiskunnan että eläkeläisten kannalta on olennaista, että eläkejärjestelmä niveltyy tarkoituksenmukaisesti ja koko yhteiskuntaa palvelevalla tavalla yhteiskunnan muuhun koneistoon, ja että yhteiskunnalla on todelliset mahdollisuudet valvoa eläkejärjestelmien hallintoa ja toimintaa.

Sikäli kuin eläkejärjestelmistä sinänsä on kysymys, niiden tarjoamia etuja on jatkuvasti pyrittävä lisäämään: samalla on varmistettava, ettei kukaan eläketurvaan oikeutettu ahtaan tulkinan tai lainsäädännön puutteiden vuoksi jää eläketurvan ulkopuolelle. Eri järjestelmien on taattava riittävä oikeusturva sen piiriin kuuluville kansalaisille, ja yhdenmukainen kohtelu on varmistettava riippumatta siitä, minkä järjestelmän piiriin ao. henkilö kuuluu.

Eläkejärjestelmien käytännön toiminnalta on edellytettävä tarkoituksenmukaisuutta ja taloudellisuutta. Luonnollisina niille kuuluvina tehtävinä on pidettävä mm. eläkkeiden myöntämistä varten tarpeellisten tietojen keräämistä, eläkkeiden myöntämistä ja maksamista, eläkkeenhakijoiden ja eläkkeensaajien neuvontaa ja palvelua, eläketurvaa koskevien tutkimusten suorittamista sekä eläkkeiden rahoitusta varten tarpeellisten varojen keräämistä, hoitoa ja liikenevien varojen sijoittamista.

Kansalaisten eläkeasioissa tarvitsemien palvelujen parantamiseksi on luotava sosiaalivakuutuksen koko alan kattavien paikallisten palvelutoimistojen verkko. Toimistojen tehtäviin tulee kuulua neuvonta, opastus ja oikeusapupalvelu.

6. Eläkkeiden rahoitus

Väestön ikärakenteessa parhaillaan tapahtuva muutos johtaa siihen, että eläkeikäisten suhteellinen osuus tulee olemaan vielä huomattavasti tämänhetkistä korkeampi. Tästä johtuen aktiiviväestö joutuu rahoittamaan eläkemenot, joiden määrä suhteessa aktiiviväestön omiin ansioihin tulee olemaan huomattavan suuri. Tämä seikka on mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon eläkejärjestelmärahoitusta suunniteltaessa siten, että rahoitukseen varaudutaan ennakolta.

Kansaneläke rakentui sen perustamisvaiheessa kokonaan rahastointiperiaatteelle, mutta järjestelmä ei tällaisena muodostunut eläkepoliittisesti riittävän tehokkaaksi. Järjestelmää tarkistettaessa rahastointiperiaatteesta luovuttiin. Nykyinen kansaneläkejärjestelmä pohjautuu jakoperiaatteelle, jota tuetaan aikaisemmin koottujen rahastojen avulla.

Virkaeläkkeet on alun perin katsottu julkisten yhteisöjen normaaleiksi menoiksi, jotka katetaan vuotuisilla tuloilla ilman rahastointia. Sen sijaan työ- ja yrittäjäeläkkeet on muodostettu rahastointipohjalle, josta on kuitenkin osittain luovuttu eräitä

eläke-etuja lisättäessä. Eläkemenojen kasvaessa rahastoiminen vähitellen supistuu ja tapahtuu siirtymistä jakoperiaatteeseen.

Rahastointi merkitsee paitsi varautumista myöhempien vuosikymmenien eläkemenoihin myös sitä, että nyt eläkeikässä olevan väestön eläketurvaa alennetaan ja eläkelakien pohjalla kerättyjä varoja käytetään tuotannollisiin investointeihin. Kansantaloudellisista syistä rahastointia on toistaiseksi jatkettava. Tavoitteena on kuitenkin pidettävä, että kansantaloudelle välttämättömät investoinnit rahoitetaan sellaisella tavalla, jonka rasitus jakaantuu tasaisesti sekä aktiivi- että eläkeikäisen väestön kannettavaksi.

Eläkerahastojen käyttöön kytkeytyy huomattava taloudellinen valta. On tärkeätä varmistaa, että eläkerahastojen varat sijoitetaan yhteiskuntapoliittisesti tarkoituksenmukaisesti. Vallitsevan käytännön mukaan työnantajat saavat lainata takaisin tilittämäänsä varoja, ilman että niiden käyttö nivelyisi talouspoliittiseen kokonaissuunnitteluun. Jotta varat voitaisiin sijoittaa palvelemaan suunnitelmallista rakenne- ja suhdannepoliittikkaa, rahastojen käytön valvonta on demokratisoitava. Lopulliseksi tavoitteeksi on asetettava, että valtiovalta ohjaa eläkerahastojen sijoituspoliittikkaa. Tähän pyrittäessä on lisättävä ammattiyhdistysliikkeen vaikutusvaltaa työeläkejärjestelmän varainhoidossa.

7. Organisaation kehittäminen

Nykyinen kansaneläkejärjestelmä

Kaikki Suomessa asuvat henkilöt kuuluvat kansaneläkejärjestelmän piiriin. Heidän kansaneläkeasioitaan ja sairausvakuutustaan koskevat tehtävät on keskitetty Kansaneläkelaitokselle. Kansaneläkelaitos on eduskunnan valvonnan alainen itsenäinen julkisoikeudellinen laitos. Sen hallintoelimiä ovat eduskunnan nimeämät kansaneläkelaitoksen **valtuutetut**, lisätty **hallitus**, joka muodostuu KELA:n hallituksesta ja valtioneuvoston nimeämistä lisäjäsenistä sekä presidentin nimittämistä johtajista muodostuva **hallitus**. Käytännössä valtuutettujen ja lisätyn hallituksen toimintamahdollisuudet ovat hyvin rajoitetut, ja päätäntävalta onkin siirtynyt yhä selvemmin suppealle johtajistolle. Täten voidaan laitoksen kansanvaltaisuutta pitää riittämättömänä. Lisäksi on huomattava, että eri hallintoelinten väliset suhteet ja vastuunjako on epäselvä ja että laitoksen suhteet valtiovaltaan sekä sosiaaliturvan hallintoon ja suunnitteluun ovat vähäiset.

Kansaneläkelaitoksen alue- ja paikallishallintoa hoitavat eläkevakuutuksen osalta piiritarkastajat ja piiriasiamiehet toimistoinneen. Paikallisina asiantuntijaeliminä ovat eläketoimikunnat. Sairausvakuutuslain voimaantultua perustettiin sen toimeenpanoa varten kokonaan erillinen kenttäorganisaatio.

Valitusviranomaisena kansaneläkeasioissa on tarkastuslautakunta, jonka päätöksiin voi edelleen hakea muutosta vakuutusoikeudelta.

Kansaneläkeorganisaation kehittäminen

Ne syyt, jotka aikanaan johtivat kansaneläkelaitoksen muodostamiseen valtiosta erilliseksi laitokseksi, ovat toiminnan luonteen muutosten myötä poistuneet. Sen sijaan tarve kansaneläke- ja sairausvakuutuksen hallinnon liittämiseen nykyistä kiinteämmin sosiaaliturvan muuhun hallintoon on käynyt yhä ilmeisemmäksi. Sen vuoksi on tutkittava mahdollisuuksia muodostaa sosiaali- ja terveysministeriön alainen demokraattisesti valvottu valtion keskusvirasto.

Kansaneläkelaitoksen nykyiset erilliset eläke- ja sairausvakuutuksen kenttäorganisaatiot on yhdistettävä. Yhteistä organisaatiota luotaessa on tasapuolisesti turvattava molemmissa järjestelmissä nyt palvelevien toimihenkilöiden edut ja kiinnitettävä riittävästi huomiota laitoksen piiriasiamies- ja piiritarkastajakunnan pitkään kokemukseen.

Nykyinen ansioeläkejärjestelmä

Ansioeläkelakien toimeenpano on uskottu lukuisien erillisten eläkelaitosten hoidettavaksi ja järjestelmän hallinto on muutenkin varsin epäyhtenäinen. Eräänlaisen kokonaisuuden muodostavat kuitenkin TEL- ja LEL-vakuutusta sekä maatalous- ja muiden yrittäjien eläkevakuutusta hoitavat eläkelaitokset, joiden yhteisenä keskuselimenä on eläketurvakeskus. Tämän piirin ulkopuolella ovat merimiesten eläkekassa sekä julkisoikeudellisten yhteisöjen valtion, kuntien ja kirkon eläkejärjestelmät.

TEL-vakuutusta hoitavat vakuutusyhtiöt, avustuskassalain mukaiset eläkekassat ja eläkesäätiöt. Vakuutusyhtiöt ovat itsenäisiä ja niille myöntää toimiluvan sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosasto. Eläkekassat ovat työnantajien perustamia, ne toimivat yritysten piirissä tai määrättyillä aloilla ja niiden hallintoon osallistuvat myös työntekijät. Eläkesäätiöt ovat työnantajien perustamia ja kokonaan heidän hallinnassaan.

LEL-vakuutuksesta on huolehtimassa neljä työeläkekassaa, joiden hallintoa hoitavat lähinnä asianomaisten työmarkkinajärjestöjen edustajat pariteettiperiaatteen mukaisesti. Maatalousyrittäjillä on oma eläkelaitos, jonka hallinnossa ovat mukana yrittäjäjärjestöt ja valtion edustajat. Muiden yrittäjien eläkevakuutusta hoitavat TEL-eläkelaitokset ja yrittäjäläkekassat.

Työeläkelaitosten keskuselimenä toimii eläketurvakeskus. Sen päätösvaltaa käyttävän edustajiston jäsenet sekä hallituksen puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan määrää sosiaali- ja terveysministeriö. Enemmistönä molemmissa hallintoelimissä ovat

työmarkkinajärjestöjen edustajat, jotka varsinaisten työeläkejärjestelmien osalta valitaan pariteettiperiaatteen mukaisesti. Eläketurvakeskuksen ja sen piiriin kuuluvien eläkelaitosten toimintaa valvoo sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosasto. Valitusviranomaisena näissä eläkejärjestelmissä on eläkelautakunta, jonka päätöksiin voi edelleen hakea muutosta vakuutusoi-keudelta.

Merimieseläkelain toimeenpanosta huolehtii eläketurvakeskuksen ulkopuolella oleva erillinen eläkekassa, jonka toimintaa valvoo sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosasto. Merimieseläkekassan hallintoa hoitavat työntekijäin ja työnantajien edustajat. Ainoana valitusviranomaisena on vakuutusoi-keus.

Valtion eläkelain toimeenpano on uskottu valtionkonttorille, joka toimii keskusviraston tapaan. Valitusviranomaisena on korkein hallinto-oikeus. Kunnallisen eläkelain toimeenpanosta huolehtii kunnallinen eläkelaitos, joka on sisäasianministeriön valvonnassa. Hallintoelimissä on kuntien edustajien lisäksi myös viranhaltija- ja työntekijäjärjestöillä vähäinen edustus. Valitus-eliminä ovat kunnallisen eläkelaitoksen eläkelautakunta ja edel-leen korkein hallinto-oikeus. Evankelisuterilaisen kirkon piiris-ä huolehtii eläketurvasta asianomaisen lain puitteissa kirkon keskusrahasto ja valituselimenä on korkein hallinto-oikeus.

Ansioeläkeorganisaation kehittäminen

Pitkän aikavälin yleisenä tavoitteena tulee olla palkanansait-sijain kaikkien ansioeläkejärjestelmien lainsäädännöllinen yhdis-täminen. Sitä silmällä pitäen on järjestelmien sisäistä yhtenäisyyttä asteittain lisättävä ja etuja yhtenäistettävä kohdistamalla parannukset painottuneesti pienempien etujen järjestelmiin.

Kun eläketurvakeskuksen piiriin kuuluvat työeläkelaitokset jo nyt muodostavat verraten yhtenäisen kokonaisuuden, on yhtenäistämistä niiden osalta edelleen kehitettävä. Eläkelaitosten lukumäärää on pyrittävä vähentämään sekä TEL- että LEL-eläke-laitosten osalta.

Eläkevakuutusyhtiöistä on säädettävä erillinen eläkevakuutus-yhtiölaki, joka ottaa huomioon niiden erikoisluonteen muiden vakuutusyhtiöiden joukossa. Eläkevakuutusyhtiöiden toimiluvan saamisen edellytykseksi on asetettava vähimmäisvaatimukset toiminnan laajuuteen ja tason nähden. Eläkevakuutusyhtiöissä tu-lee hallinto järjestää niin, että vakuutetut työntekijät saavat työ-markkinajärjestöjensä välityksellä riittävän edustuksen niiden hal-linnossa. Tämä edustus tulee ulottaa myös yhtiöiden johtokun-taan. Eläkesääntöihin liittyvien verotuksellisten näkökohtien ja hallinnon kokoonpanon yksipuolisuuden vuoksi on harkittava mahdollisuuksia niitä koskevan lainsäädännön purkamiseksi ja toimilupien lakkauttamiseksi. Eläkesääntöiden piirissä olevat työnantajat voivat siirtää eläkesääntöihin rekisteröidyn eläkekan-

tansa perustettavalle avustuskassalain mukaiselle eläkekassalle tai liittyä vakuutuksen kautta johonkin eläkevakuutusyhtiöön.

Kaikkien ansioeläkejärjestelmien koordinointi ja rekisteröinti on keskitettävä eläketurvakeskukselle. Sen asemaa sosiaalihalinnossa on selvennettävä ja vahvistettava. Valvonta on kaikkien järjestelmien osalta keskitettävä sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosastolle. Muutoksenhakumenettely on yhtenäistettävä.

Työmarkkinajärjestöjen edustusta ja vaikutusmahdollisuuksia on lisättävä kaikissa eläkelaitoksissa ja niiden keskuselimestä pariteettiperiaatteen pohjalta. Tämä periaate on ulotettava myös eläkevakuutusyhtiöihin.

Kunkin työeläkelaitoksen piiriin on perustettava työmarkkinajärjestöjen edustajista ja asiantuntijoista koottu eläkeasioiden ratkaisuelin, joka käsittelee periaatteessa kaikki eläkehakemukset ja kohdistaa huomionsa erityisesti työkyvyttömyystapauksiin.

Työntekijöille on annettava työpaikkakohtaisesti oikeus itse valita se työeläkelaitos, jossa työnantajan tulee järjestää heidän eläketurvansa.

Valtionkonttorin toimintaa on kehitettävä niin, että eläkehakemusten käsittely nopeutuu ja ratkaisut yhdenmukaistuvat muiden eläkelaitosten noudattaman eläkepolitiikan kanssa.

LIITE

1.0. Eläkejärjestelmien antama yleinen turvallisuus

Kansalaisten eläketurva on viimeksi kuluneen kymmenvuotiskauden aikana kehittynyt erittäin merkittävästi. Työntekijäin eläketurva oli juuri ennen työeläkelakien voimaantuloa nykyrahaksi muutettuna noin 75 mk:n suuruisen kansaneläkkeen varassa kuukaudessa. Vain jotkut saman työnantajan palveluksessa yli 20 vuotta olleet työntekijät saattoivat lisäksi saada huoltoapulain mukaista elatusta. Kun vastaava työntekijä lähti vuonna 1971 eläkkeelle, oli hänen vanhuuseläkkeensä TEL-järjestelmässä keskimäärin lähes 250 mk kuukaudessa, vähintään kuitenkin 22 % palkasta henkilölle, joka oli ollut työssä järjestelmän voimassaoloajan. Kun hän tämän lisäksi sai 200 mk:n tuntumassa olevan kansaneläkkeen, pääsi moni jo noin 400—450 mk:n suuriseen eläketurvaan kuukaudessa. Nämä keskimääräisluvut osoittavat, kuinka merkittävää eläketurvan kehittyminen on 1960-luvulla ollut.

1.1. Kokonaiseläketurva

Työeläkkeet, jos jätetään vanhastaan paremman turvan antavat virkamieseläkkeet ulkopuolelle, antavat siis koko ajan ansiotyössä olleille työntekijöille vähintään 22 %:n eläketurvan eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Vuonna 1939 ja sen jälkeen syntyneet työntekijät yltyvät eläkkeissään työeläkejärjestelmän enimmäistasoon eli 42 prosenttiin palkasta. Eri tuloryhmissä muodostui kokonaiseläketurva vuoden 1972 tammikuussa verotuksen huomioon ottaen seuraavaksi:

AKTIIVIEN JA ELÄKELÄISTEN TULOT VEROT HUOMIOON OTTAEN

	Bruttopalkka aktiiviaikana							
	550 mk/kk		700 mk/kk		1.000 mk/kk		2.000 mk/kk	
	mk/kk	:%:na aktiivien nettopalkasta	mk/kk	:%:na aktiivien nettopalkasta	mk/kk	:%:na aktiivien nettopalkasta	mk/kk	:%:na aktiivien nettopalkasta
Aktiivien verolla alennetut tulot	445	100	553	100	765	100	1.380	100
Eläkeläisten verolla alennetut tulot, kun								
A. työeläkkeen vähimmäistaso 22 % palkasta	121		154		220		377	
kansaneläke	225		225		225		225	
B, työeläkkeen tavoitetaso 42 % palkasta	346	78	379	69	445	58	602	44
kansaneläke	165		232		354		678	
	225		225		225		225	
	390	88	457	83	579	76	903	65

Veronpidätys on tehty taulukosta D 18 III, jolloin eläkeläisellä on otettu huomioon vanhuusvähennys 83 mk/kk. Kansaneläkkeenä on pidetty yksinäisen henkilön I kuntaryhmässä saaman perusosan ja täyden tukiosan määrää 225 mk/kk. Eläkkeiden yhteensovituksessa on käytetty kansaneläkkeen määrää 188 mk/kk. Eläkeläisellä ei ole oletettu olevan muita tuloja eikä omaisuutta.

Kansaneläkkeen ja työeläkkeen yhteismäärä eli nettoeläke on yli 700 markan ja nuorempien ikäluokkien kohdalla jopa yli 2.000 markan kuukausipalkkaan saakka enemmän kuin 60 % työaikaisesta nettopalkasta. Alhaisin eläketaso on tässä suhteessa niillä matala- ja keskipalkkaisilla työntekijöillä, jotka työeläkkeestä saavat 22 % minimieläkkeen.

1.2. Kansaneläketurva

Kansaneläkkeen ja yleisen perhe-eläkkeen saajat 31.12. 1971 ja eläkemenot 1971

Eläkelaji	Edunsaajia	Eläkkeiden vuotuismäärä (1.000 mk)
Kansaneläkkeet	657.250	1.665.417
Perusosa	631.449	583.630
Tukiosa	526.355	713.761
Tukilisä	249.590	251.037
Apulisä	47.578	39.966
Hoitolisä	17.900	22.124
Rintamasotilaslisä	69.021	17.393
Asumistuki	70.339	37.506
Lapsen hoitotuki	3.886	4.803
Perhe-eläkkeet	76.591	64.482
Lesken eläkkeet	20.998	36.776
Lapsen eläkkeet	55.593	27.706
Rintamasotilaseläkkeet	25.268	39.008
KAIKKI ELÄKKEET.	762.995	1.773.710
Hautausavustus	10.348	7.045

Kansaneläkkeen vakiomääräisistä osista perusosa oli 1.1. 1972 77,— kuukaudessa, yksinäisen henkilön täysi tukiosa I kuntaryhmässä 148,—, täysi tukilisä 110,—, hoitolisä ja lapsen hoitotuki 103,—, apulisä 70,—, orvoneläke 45,— ja täysorvon eläke 90,— sekä yksinäisen henkilön asumistuen enimmäismäärä 145,— kuukaudessa. Keskimääräinen kansaneläke oli joulukuussa 1971 211,—/kk, täyden tukiosan saajien keskimääräinen eläke 258,— ja täyden tukilisän saajien 328,— kuukaudessa.

Apulisää täyden tukilisän lisäksi saavien henkilöiden keskimääräinen eläke oli 386,—, hoitolisää saavien 418,— ja asumistukea saavien vastaavien henkilöiden eläke 366,— kuukaudessa. Keskimääräinen leskeneläke oli 146,—/kk ja sekä tukiosaa että tukilisää saavan leskiperheen keskieläke asumistukineen 390,— kuukaudessa. Keskimääräinen maksettu hautausavustus oli joulukuussa 1971 681,—.

1.3. Työeläketurva

Työeläkelakien (sisältää myös yrittäjä- ja virkamieseläkkeet) mukaista eläkettä saa lähes 300.00 henkilöä. He jakautuvat eri työeläkelajien piiriin seuraavasti:

Työeläkkeen saajat 31.12. 1971 ja eläkemenot 1971 (ennakkotietoja)

Eläkelaji	Eläkkeen saaja	Eläkekustannukset (milj. mk)	Vanhuuseläke keskim, ⁴
TEL	98.000	292	247,—
LEL	57.510	85	119,—
MEL	1.750	11	686 —
YEL	6.900	19	303 —
MYEL	25.300	14	60 —
Valtio	88.300 ²	636 ³	999— ⁵
Kunnat ¹	13.420	82	563,—
	—	1.139	—

¹) Kunnallisen Eläkelaitoksen maksamat eläkkeet. Lisäksi kunnat maksavat vanhojen eläkejärjestelmien puitteissa eläkettä yli 20.000 entiselle viran- ja toimenhaltijalleen.

²) Valtion työeläkkeiden, ylimääräisten eläkkeiden sekä perhe-eläkkeen saajien lukumäärä. Lisäksi valtio maksaa sotilasvammalain mukaisia huoltoeläkkeitä sekä invalidirahaa 37.900 henkilölle.

³) Kustannukset on laskettu kertomalla marraskuun eläkemenot kahdellatoista. Huoltoeläkkeistä ja invalidirahasta aiheutuneet kustannukset olivat vastaavasti 144 milj. mk.

⁴) Työeläkkeisiin tuli vuoden 1972 alusta lisäksi 14,4 %:n indeksikorotus.

⁵) VEL:n mukaisten vanhuuseläkkeiden keskimäärä.

Eläketurva käsittää vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeet. Yrittäjäeläkelakien mukaisten eläkkeiden saajien määrät ja eläkekustannukset eivät ole vertailukelpoisia muiden ryhmien kanssa, koska mainitut eläkelait tulivat voimaan vasta vuonna 1970.

1.4. Eläkemenojen kokonaiskehitys

Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimusosaston syksyllä 1970 tekemän arvion mukaan kehittyvät eläkemenot (milj.mk) nykyisen eläketason vallitessa vuosina 1970—1976 seuraavasti:

Vuosi	Kansaneläke	Työeläkkeet	Kokonais- eläkkeet
1970.	1.420	899	2.319
1971.	1.674	1.093	2.767
1972.	1.821	1.262	3.083
1973.	1.969	1.467	3.436
1974.	2.123	1.664	3.787
1975.	2.287	1.871	4.158
1976.	2.458	2.043	4.501

Nämä luvut antavat kuvan siitä, että eläkemeno ovat olennainen osa koko yhteiskuntataloutta. Työeläkekustannukset ovat vuonna 1972 lähes 1,3 mrd markkaa. Kokonaiseläkemenot ovat tällä hetkellä noin 14 % työssä käyvän aktiiviväestön palkkasummasta.

Eläketurvan toteuttaminen on nähtävä osana sosiaalipolitiikkaa, mikä merkitsee tulon siirtoja aktiiviväestöltä työvoiman ulkopuolella oleville ei-aktiiviryhmille, tulonsiirtoja rikkailta köyhille. Edellä esitetyt eläkelaji- ja eläkkeensaajakohtaiset luvut osoittavat myös sen, että eläketurvamme on sisällöltään hyvin hajanainen ja monietuuksinen ja toisaalta erittäin epäyhtenäinen. Eläketurvapolitiikkamme ei ole kohdellut kaikkia kansalaisia samanarvoisina.

69 ELÄKETULOEROJEN TASOITTAMINEN

Raholan Sosialidemokraattinen Yhdistys ry:n esitys

Ajankohtana, jolloin tulonjaon oikeudenmukaisuusvaatimus on voimakkaasti esillä, kuten vaalitunnuksissammekin, julistettu yhdeksi tärkeimmistä toteutustavoitteista, esitämme;

eläkkeenä saatujen tulojen erot otettaisiin tästäkin päälimmäisiksi otettaviksi. Ja vain yksiselitteinen päämäärätunnus tasa-eläketavoite toiminnan perustaksi, kaikissa ei yrittäjätuloa koskevissa eläke-asia-asiaratkaisuissa. Siihen katsomatta, onko palkkatulo saatu työ- tai virkasuhteessa, julkisyhteisön tai yksityisen palveluksesta.

Pidettäköön luonnollisena käytäntöä, että toimivien kansalaisten palkanmääräytymisen perustana on pätevyys tai »vastuu» erot, siitäkin huolimatta, että käytäntö ei aina edes sivua »talonpoikaistajun» oikeuskäsitystä. Tulkitsematon selviö sen sijaan on, että toimestaan eronnut henkilö ei toiseensa nähden ole yhteisöllensä eri-arvoinen. Luomaton on myös edellytys että eläketulo olisi osa palkkaa, sillä enemmistöhan jäisi sen saamatta, koska alle 30 % saavuttaa nykyisen eläkeikärajan. Nykyinen tilanne on valtavasti katkeruutta aiheuttava. Julkiyhteisön ja sen ulkopuo-

lella olevien, etenkin työsuhteesta saatu eläketurva on räikeässä epäsuhteessa. Ja kokonaisuudessa katsoen ei sivuakaan tassa-arvoisuutta se, että toinen saa eläketuloa enemmän, kuin toinen parhaiden päiviensä palkkaa.

On selvää, että tie tasaeläkkeisiin ei ole lyhyt ja suora, mutta pyrkimyksen virallinen esilletuominen on tehtävä ja katsomme, että asia on sosialidemokratiasta omaksuttujen käsitysten velvoittama. Ennen tämän yksiselitteisen päämäärän julistamista ei päästä järjeistämään asian hoito-organisaatiotakaan, joka nyt sekavuudessaan ja päällekkäisyydessään on vähintäinkin törkeä.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä puolueen eläkepoliittiseksi ohjelmaksi.

70 VÄHIMMÄISELÄKE JA ELÄKKEILLE KATTO

Seinäjoen Työväenyhdistys ry:n esitys

Nykyisin maksettavia eläkkeitä, kun niitä vertaa toisiinsa, ei voida pitää oikeudenmukaisina. Pienituloisen eläketurva, vanhuuden tai työkyvyttömyyden sattuessa, on useimmiten alle toimeentulominimin, kun taas suurituloiset voivat nauttia jopa 5000—6000 markan kuukausieläkkeistä.

Vaikka eläketurvan kohdalla onkin viime vuosina tapahtunut huomattavia parannuksia, ne eivät ole kuitenkaan olleet riittäviä. Toamme kuitenkin, ettei Keskustapuolueen ajama tasaeläkesysteemi ole toteuttamiskelpoinen. Oikeudenmukaisimpana ratkaisuna pidämme sitä, että lakia muuttamalla jokaiselle pelkän eläkkeen varassa olevalle taataan esim. nykyistä minimipalkkaa vastaava eläke, joka tällä kertaa on n. 550 markkaa kuukaudessa. Se antaa ainakin siedettävän turvan niille, jotka vanhuuden tai työkyvyttömyyden takia ovat joutuneet pois työelämän piiristä. Samalla lainmuutoksella tulisi eläkkeille asettaa kohtuulliseksi katsottava yläraja.

Edelläesitettyyn perustuen esitämme XXIX Puoluekokoukselle,

että se ottaisi käsiteltäväkseen tämän esityksemme ja tekisi siitä ehdotuksemme mukaiset päätökset.

Piiritoimikunta yhtyy esitykseen.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä puolueen eläkepoliittiseksi ohjelmaksi.

71 ELÄKEIÄN TARKISTAMINEN NYKYISTÄ ALHAISEMMAKSI

Seinäjoen Työväenyhdistys ry:n esitys

Useissa aikaisemmissa puoluekokousaloitteissa on tehty esityksiä eläkeiän alentamisesta. SDP on periaatteessa ollut asialle myönteinen. Riittäviä korjauksia ei kuitenkaan ole saatu aikaan. Eläkelait maassamme ovat mahdollisimman kirjavat. Eräissä ammattiryhmissä voi eläkkeelle siirtyminen tapahtua huomattavasti alle yleisen eläkeiän, kun taas monilla, työntekijää kuluttavilla aloilla voi eläkkeelle siirtyminen tapahtua 63 tai vasta 65 vuotiaana. Näin korkea eläkeikä jää monilta saavuttamatta kuoleman tai ennenaikaiselle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen takia.

Mielestämme täysin oikeutettuja ovatkin vaatimukset, joiden mukaan eläkelakia on niin tarkistettava, että rasittavissa tehdas-, rakennus- ja ulkotöissä, tai vastaavissa, eläkkeelle siirtyminen on mahdollista miehille 60 ja naisille 58 vuotiaana. Myös työllisyyden kannalta on tällä esityksellämme merkitystä, sillä näinhän vapautuu uusia työpaikkoja nuorille työtä vaille oleville ihmisille.

Edelläesitettyyn viitaten esitämme XXIX Puoluekokoukselle, että se

ottaisi käsiteltäväkseen tämän asian ja tekisi siitä ehdotuksemme mukaisen päätöksen.

Piiritoimikunta yhtyy esitykseen.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä puolueen eläkepoliittiseksi ohjelmaksi.

72 ELÄKETULON MINIMI JA RINTAMAMIESELÄKELAKI

Haukiputaan Sosialidemokraatit ry:n esitys

Pienituloisten eläkkeensaajien toimeentulon uhkana ovat erilaiset maksujen ja hintojen korotukset koskien eniten sellaisia eläkkeensaajia joiden eläke on alle n.s. minimipalkkatason. UKK-sopimuksella asetettiin täysi-ikäisen palkkatulon alarajaksi 516:— kuukaudessa lisätynä palkkojen yleiskorotuksilla. Edelläolevan johdosta olisi eläketulon minimi vähintään yhtä aiheellinen kuin minimipalkka.

Pienituloisten eläkeläisten toimeentuloturvan säilyttämiseksi ja sen parantamiseksi on välttämätöntä edelläolevan lisäksi myöskin toimeentuloon liittyvien hintojen ja maksujen säännöstely ja valvonta.

Rintamamieseläkelain ulkopuolelle jäivät kaikki sellaiset rintamamiehet, jotka ovat menettäneet työkykynsä ennenkuin ovat täyttäneet 55 ikävuottaan.

Edellämainitun perusteella esitämme SDP:n XXIX puoluekokoukselle,

että SDP yhteistyössä ammattiyhdistysliikkeen kanssa kehittää mahdollisuuksia eläkkeensaajien alimman tulorajan muodostamiseksi samaksi kuin vähimmäispalkka ja, että puolue velvoittaa edustajiaan eri päätöksentekoolimissa välttämään kaikkia sellaisia toimia joilla vaarannetaan pienituloisten eläketurvaa.

että SDP:n kansanedustajat veloitetaan jättämään laki-aloite rintamamieseläkelain muuttamisesta niin, että lain piiriin pääsee nuoremmatkin rintamamiehet, jotka ovat menettäneet työkykynsä.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä puolueen eläkepoliittiseksi ohjelmaksi.

73 MUUSIKKOJEN ELÄKEKYSYMYS

Porin Sos.-dem. Rautatieläiset ry:n esitys

Koska Työntekijäin Eläkelaki (TEL) samoin kuin vastaava laki (LEL) eivät sulje piiriinsä vapailla työmarkkinoilla mm. ravintoloissa työskenteleviä muusikkoja, eikä myöskään sellaisia, jotka työskentelevät eri huvitilaisuuksissa ympäri maata ja joiden työ on lähinnä verrattavissa ns. työurakkaan, Suomen muusikkojen 1800 järjestäytyneestä jäsenestä noin 800 muusikkoa työskentelee joko virka- tai sopimussuhteessa eri kuntien palveluksessa, joiden eläkeasiat ovat lain mukaisella tavalla hoidettu. Enemmistö maamme muusikoista on siten kaikkien eläkejärjestelmien ulkopuolella. Ulkopuolella eläkejärjestelmien on ravintolamuusikot sekä ns. agenttien palveluksessa olevat muusikot, lisäksi on olemassa muusikkoryhmä, joiden työ tapahtuu vain määrälläpäivisin (vapaa-ajanmuusikot) ja jotka myös ovat kaikkien eläkejärjestelmien ulkopuolella.

Sen vuoksi ehdotan puoluekokouksen hyväksyttäväksi, että

— ryhdytään toimenpiteisiin kaikkien muusikkojen eläkekysymyksen ratkaisemiseksi siten, että

muusikon palkanmaksaja (yleisradio, yhdistys, hotelli, ravintola tai agentti) suorittaa myöskin eläkemaksut jokaisen palkanmaksun yhteydessä.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta toteaa, että mm. muusikot eivät kuulu työeläkelakien piiriin, vaan nämä ryhmät on luettu kuuluviksi yrittäjiin.

Puoluetoimikunta yhtyy aloitteeseen.

74 TEL-VAKUUTUSMAKSUJEN HAITTAVAIKUTUS

Messukylän Työväenyhdistys ry:n esitys

Jo n. 4 vuotta sitten kiinnitti Messukylän Ty. huomiota niihin haittavaikutuksiin jotka johtuvat siitä, että työnantajat maksavat TEL-vakuutusmaksuja työntekijäin iän mukaan, jolloin käsityksemme mukaan vanhemmat työntekijät joutuvat huonompaan asemaan suystä, että heidän vakuutusmaksunsa ovat moninkertaiset nuorempiin verraten. Kun epäkohta mielestämme on edelleen olemassa, haluamme asiaan kiinnittää puoluekokouksen huomiota.

Nykyisen TEL-lain sallimissa rajoissa on asia järjestetty siten, että työnantajat maksavat siinä tarkoitettuja työntekijäin vakuutusmaksuja 2,5—8,5 % heidän iästään riippuen, nuoremmista vähemmän ja vanhemmista enemmän. Tästä on ollut seurauksena että työnantajat pyrkivät syrjimään vanhempaa työvoimaa päästäkseen pienemmillä vakuutusmaksuilla. Kun on yleisesti tiedossa että vanhempien työntekijäin on vaikeata sijoittua työmarkkinoille, pidämme yhtenä merkittävimpänä syynä tähän TEL-vakuutusmaksujen erilaisuutta, johon olisi saatava korjaus.

Edelläsanotun perusteella ehdotamme

1. että puoluekokous velvoittaisi puoluetoimikunnan yhdessä sos.-dem. eduskuntaryhmän kanssa suorittamaan tutkimuksen TEL:n mukaisten vakuutusmaksujen määräperusteista.
2. että puoluekokous velvoittaisi puoluetoimikunnan antamaan tutkimustensa tulosten mukaiset lainmuutosesitykset eduskunnalle.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta suosittelee aloitteen hyväksymistä.

75 ALAIKÄISILLE ORVOILLE SUORITETUT ELÄKKEET VEROVAPAIKSI

Haukiputaan Sosialidemokraatit ry

Ehdotetaan,

että Puoluekokous velvoittaisi sen päättäviä elimiä ryhtymään toimenpiteisiin niin, että eri eläkejärjestöjen ala-

ikäisille orvoille suorittamat eläkkeet olisivat sekä valtion tulo- että kunnallisverotuksissa joko kokonaisuudessaan tai riittävään summaan saakka veronalaisuudesta vapaita. Sekä edelleen, ettei orvoille suoritetut em. eläkkeet tulo- verotuksissa olisi kielteisesti vaikuttamassa lesken tai yksinäisen huoltajan lapsi- ym. sosiaalisiin vähennyksiin.

Puolueltoimikunnan lausunto:

Puolueltoimikunta katsoo, että yllä oleva esitys kuuluu verotuksen kokonaisuudistukseen. Tällä hetkellä valtiovarainministeriön toimesta selvitetään perheverotuksen yksinkertaistamista ja uudistamista siten, että tutkitaan mahdollisuuksia luopua sosiaalisilla perusteilla verotuksessa myönnettävistä vähennyksistä samalla toteuttaen tarvittavat sosiaalipoliittiset tulonsiirrot.

Tämä selvitys on välttämätöntä sen takia, että veropoliitiikan ja sosiaalipoliitiikan välillä vallitsee ristiriita. Sosiaalivastuksia ja sosiaalivakuutuksen suorituksia annetaan kaikille sama määrä tai mieluummin pienituloisille enemmän kuin suurituloisille. Sen sijaan verotettavista tuloista tehtävistä sosiaalisin perustein myönnettävistä verovähennyksistä on sitä suurempi markkamääräinen etu, mitä suuremmat ovat verotettavat tulot, täysin päinvastoin kuin mihin sosiaaliturvaa järjestettäessä pyritään. Tästä syystä sosiaalisilla syillä myönnettävät verovähennykset olisi korvattava sosiaalivakuutuksen suoritteilla tai sosiaalivastuksilla. Tällöin puolueltoimikunnan mielestä on otettava huomioon, että perhe-eläketulot verotetaan yhtäläisin perustein muiden tulojen kanssa ja että erilaisien perheiden veronmaksukyky tulee otetuksi oikein huomioon.

76 ANSIOTYÖSSÄ KÄYVIEN ÄITIEN ASEMAN PARANTAMINEN

Turun Ammattiyhdistysväen Sos.-dem. Yhdistys ry:n esitys

Ansiotyössä käyvien äitien lukumäärä on Suomessa suurempi kuin missään muussa pohjoismaassa. Tärkeimpiä syitä tähän ovat jatkuvasti kohoavat elin- ja asutuskustannukset, lasten koulutus (yhteiskuntarakenteen muuttumisen vuoksi yhä erikoistuneimmille, ja samalla koulutusajaltaan pidemmille aloille) ja suhteeton verotusjärjestelmämme.

Ansoäidin asema kotiäitiin verrattuna on monessakin suhteessa huomattavan heikko: kilpailuyhteiskunnan väärä rationalisointi ja yksilön arvon yleinen lasku tuovat juuri ansioäideille suhteettoman taakan. Kun kotiäiti esimerkiksi kuluttaa kotona esiintyvien töiden suorittamiseen n. 8 t./vrk., niin ansioäidillä vastaava aika on n. 4 t./vrk. Tämä taas johtaa siihen, että ei suinkaan voida

puhua ansioitien »vapaista» viikonlopuista töiden kasaantuessa äidin vapaa-ajalle. Kallista aikaa kuluu mm. lasten kuljettamiseen hoitopaikoihin ja takaisin, pitkät työmatkat liikenneuhkineen suuremmissa asutuskeskuksissa jne. Näin ollen demokratian henkiset ja osittain myös aineelliset edellytykset jäävät tältä väestönosalta huomioon ottamatta.

Edellä olevaan viitaten esitämme, että puoluekokous velvoittaisi puolue-toimikunnan ja muut puolue-elimet vaikuttamaan siihen, että:

- valtiovalta suorittaa puolueettoman tutkimuksen ansioäidin työviikon pituudesta (verrattuna muihin)
- ansioäidin eläkeikäraja lasketaan 60 vuoteen
- työeläkettä laskettaessa otetaan huomioon myös kotona suoritettun työn arvo.

Puolue-toimikunnan lausunto:

Puolue-toimikunta yhtyy aloitteen ensimmäiseen vaatimuskohtaan ja viittaa kahden muun osalta esitykseensä eläkepoliittiseksi ohjelmaksi.

77 JÖ.OITE ELÄKEPOLIITTISEN OHJELMAAN

Crichton-Vulcanin Sos.-dem. Yhdistys ry:n esitys

Eläkepolitiikan vinosuuntaus on aiheuttanut eripuraisuutta erityisesti eläkkeelle siirtyneiden samoin kuin vielä ansiotyössä olevien palkansaajien keskuudessa. Näkemyksemme mukaan työeläkkeitä ei tulisi yhdistää kansaneläkkeisiin syystä, että työeläkevarat ovat palkanansaitсияa itsensä kokoamia varoja eivätkä niin muodoin ole jaettavissa laajemmalle piirille.

Toisaalta nykyiset suuret eläke-erot ovat omiaan lisäämään katkeruutta, koska eläkkeiden kautta ihmiset luokitellaan eri arvoiksi huolimatta siitä, ettei yksikään eläkeläinen periaatteessa ole enää eläkkeelle siirtymisensä jälkeen tuottava yksilö. Tästä johtuen katsomme, että samoin kuin palkkatasossa myös eläkkeissä on ryhdyttävä toimenpiteisiin tuloerojen kaventamiseksi. Tähän ei päästö noudattamalla prosentuaalisia korotuksia, vaan ainoastaan markkamääräisten korotusten linjaa noudattamalla.

Edellä mainittuihin perusteluihin viitaten ehdotamme,

että Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p:n puoluekokous hyväksyisi SDP:n eläkepoliittiseen ohjelmaan tavoitteen asettaa suurille eläkkeille 2 000 markan katto siten, että eläkkeen suuruus aikaisemmasta työpaikasta riippumatta olisi 67 % ansiotasosta, mutta enintään 2 000 markkaa kuukaudessa,

että eläkkeitä korotettaessa mainitun tason jälkeen noudatettaisiin markkamääräistä korotuslinjaa,

että eläke-eroja pyrittäisiin kaventamaan niin, että kaikki kansalaiset olisivat samanarvoisia ja

että Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p. tulee vastustamaan työeläkkeiden yhdistämistä kansaneläkkeisiin.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä eläkepoliittiseksi ohjelmaksi.

78 TYÖSUHDE-ELÄKKEIDEN MÄÄRÄYTYMISPERUSTEIDEN YHDENMUKAISTAMINEN

Kangasalan kk:n Työväenyhdistys ry:n esitys

Työsuhte-eläkkeissä vallitsee tällä hetkellä suuri kirjavuus ennen kaikkea niiden määräytymisperusteiden osalta.

Että päästäisiin oikeudenmukaiseen ja tasapuoliseen perusteratkaisuun koko eläkerintamalla ehdotamme,

että kaikkien työsuhte-eläkkeiden kohdalla, virkamiesten eläkkeet mukaan luettuina, lähdetään siitä periaatteesta, että eläke karttuu tietyn prosentin suuruisena verotettava tulosta ja tämä karttumisprosentti määrätään periaatteessa kaikille samaksi. Täten tulopoliittisen sääntelyn myötä määräytyy myös eläkkeiden suuruus.

Poikkeuksena edellisestä on kuitenkin otettava huomioon ne rakennus-, kaivos- ynnä muiden alojen ryhmät, jotka saatujen tai vasta saatavien kokemusten mukaan ovat muita herkemmin alttiita työtapaturmille tai ammattisairauksille ja joiden jäsenet sen vuoksi joutuvat työkyvyttömyyden vuoksi ennenaikaisesti eläkkeelle. Näiden ryhmien kohdalla tulee eläkkeen karttumisprosenttiin työnantajien osalta ottaa tietty lisä, joka vastaa asianomaisen ryhmän työkyvyttömyysriskiä.

Näillä perusteilla päästään mielestämme suurimpaan oikeudenmukaisuuteen ja ehdotamme, että ne otetaan eläkepoliittisen ohjelman perusteisiin.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä eläkepoliittiseksi ohjelmaksi.

I VII

KULTTUURI- JA KOULU POLIITTINEN VALIOKUNTA

79 VALTION JA KIRKON SUHTEET

Uskonnonvapauden periaatteiden toteuttamiseksi on aiheellista pyrkiä siihen, että valtio mahdollisimman vähän puuttuu kansalaisten uskonnolliseen toimintaan ja harrastukseen. Myös teologian ja kirkon omien perustusten kannalta sen nykyistä liittoa valtion kanssa on vaikea puolustaa.

Valtion ja kirkkojen suhteet on eri maissa järjestetty eri tavoin. Esimerkiksi Skandinavian maissa yhteys on varsin kiinteä ja niiden kohdalla voidaan puhua valtiokirkoista. Ruotsissa on parhaillaan käynnissä perusteellinen työ uusien ratkaisujen löytämiseksi. Valtion ja kirkkojen selvä erottaminen on puolestaan toteutettu mm. Saksan liittotasavallassa, Ranskassa ja USA:ssa. Niissä on onnistuttu saavuttamaan sekä kirkkojen itsenäisyys että valtion uskonnollinen sitoutumattomuus. Tämä ohjelma pyrkii samaan päämäärään.

Valtion ja kirkon erottaminen merkitsee lainsäädännön muu-
vaamista niin, että valtiosta tulee uskonnollisesti sitoutumaton

ja kirkosta itsenäinen ilman valtion erityistä tukea tai sen asettamia poikkeuksellisia rajoituksia. Valtion saattaminen uskonnollisesti puolueettomaksi edellyttää kajoamista sekä valtion ja kirkon suhteisiin että eräisiin sellaisiin asioihin, jotka ovat yksinomaan valtion elinten toimipiiriin kuuluneita.

Sosialidemokraattinen Puolue pyrkii seuraaviin käytännöllisiin päämääriin:

1. Valtion ja kirkon suhteista on laadittava laki, johon koetaan kaikki tarvittavat säännökset. Nykyään on evankelisluterilaista kirkkoa koskevia säännöksiä perustuslaeissa, kirkkolaissa ja useissa muissa laeissa. Pääosa tässä ohjelmassa olevista muutosehdotuksista on sellaisia, että ne voidaan toteuttaa tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä, mutta osa vaatii perustuslain säätämisyjärjestystä. Monimutkaisin on kirkkolaki, jota voidaan muuttaa vain kirkolliskokouksen ehdotuksesta. Valtioneuvoston on uutta lakia valmisteltaessa otettava yhteys kirkon elimiin, jotta kirkolliskokouksen taholta saataisiin ne ehdotukset, jotka asiassa ovat tarpeen.

Kirkon omien säännösten yhteydessä ei ole enää säädettävä valtion ja kirkon suhteista, vaan niiden on rajoituttava yksinomaan kirkon sisäisiin asioihin. Niihin on myös sisällytettävä ne kirkon sisäisiä asioita koskevat säännökset, jotka nykyään ovat yleisissä laeissa. Yleisen lainsäädännön alaan ei tämän jälkeen enää kuulu kirkkolaki. Sen sijalle on laadittava kirkon sisäisen järjestyssääntö, jota kirkolliskokous säätää ja muuttaa. Järjestyssääntö ja sen muutokset on alistettava valtioneuvoston vahvistettaviksi.

Valtiopäiväjärjestyksen 61 §, jonka mukaan vain kirkkoon kuuluvat kansanedustajat saavat ottaa kirkkoa koskevien asioiden käsittelyyn on välittömästi kumottava.

2. Väestörekisterin pitäminen kuuluu yhteiskunnalle. Siinä on kuitenkin käytännöllisistä syistä jatkuvasti syytä säilyttää merkintä rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisesta. Tätä tietoa ei saa merkitä annettaviin todistuksiin, mutta väestörekisterin pitäjän velvollisuutena on korvausta vastaan informoida rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia niiden jäseniä koskevista paikkakunnanmuutoista yms. muutoksista. Rekisteröidystä uskonnollisesta yhdyskunnasta eroaminen on suoritettava henkilökohtaisella käynnillä väestörekisterissä. Samaa menettelyä on noudatettava yhdyskuntaan liittyttäessä, jolloin liittyjän kuitenkin on esitettävä todistus, että hänet hyväksytään yhdyskunnan jäseneksi. Aviokuulutukseen antaminen tai muu esteettömyyden toteaminen avioliittoa varten kuuluu väestörekisterille. Ainoastaan yhteiskunnan viranomaisen edessä solmittu avioliitto on laillinen. Uskonnollisilla yhdyskunnilla on oikeus sen jälkeen suorittaa halukkaille omat vihkimistoimituksensa. Siviilivihkimiseen ei saa liittää mitään elämäkatsomuksellisia lausumia tai symboleja.

3. Uskontorikoksia koskevassa lainsäädännössä ei mitään uskontoa saa asettaa erityisasemaan, vaan siinä on suojeltava ainoastaan yleistä järjestystä ja yksilön uskonnollisia tunteita sekä pidettävä silmällä kansalaisten oikeusturvaa.

4. Valtiolle ja kunnille on varattava mahdollisuus tehdä kirkkojen tai muiden laajojen yhteisöjen kanssa sopimuksia, joiden mukaan niiden omien tarkoitustensa toteuttamiseen keräämät maksut voidaan kantaa verojen ennakoperinnän yhteydessä. Näiden yhteisöjen on osallistuttava tästä aiheutuviin kustannuksiin.

Kirkkojen oikeus verottaa yhtymiä, yhtiöitä yms. oikeushenkilöitä on lakkautettava.

Uskonnonvapauslain säädöstä, jonka mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksensä mukaan jäseniltään kantamat maksut saadaan ulosottaa ilman tuomiota tai päätöstä laillisessa perimisjärjestyksessä, ei ole aihetta kumota.

5. Kunnat on velvoitettava huolehtimaan siitä, että kaikilla ihmisillä on oikeus ilmaiseen hautapaikkaan sekä asianmukainen paikka hautaustoimitusta varten. Tämä voidaan järjestää sopimuksella seurakunnan kanssa tai niin, että kunta hankkii oman hautausmaan tai hautaustoimituksiin sopivan rakennuksen tai molemmat.

6. Kirkoille ja rekisteröidyille uskonnollisille yhdyskunnille on varattava mahdollisuus uskonnollisten palvelusten tarjoamiseen siihen halukkaille puolustusvoimien, vankiloiden, sairaaloiden yms. laitosten piirissä oleville jäsenilleen. Tätä palvelua tarjoavat yhteisöt vastaavat itse toiminnan kustannuksista ja kaikki valtion palkkaamat papinvirat on siirrettävä asianomaisen kirkon kustannettavaksi.

7. Niissä yhteyksissä, joissa on käytetty valaa tai juhlallista vakuutusta ja joissa se edelleen katsotaan tarpeelliseksi, on tämä toimenpide tehtävä uskonnollisesti neutraaliksi.

8. Valtiovallan toimesta ei tule järjestää lakisäätteisiä jumalanpalveluksia ja tapa, että valtion toimesta määrätään rukouspäivä, on lopetettava. Huvikiellot ym. pyhäpäivälainsäädäntö on tarkistettava niin, että siinä otetaan huomioon vain yhteiskunnan kannalta tärkeät näkökohdat.

9. Tuomiokapitulit ja niiden kustannukset on siirrettävä kokonaan kirkolle ja tasavallan presidentin oikeus nimittää piispat on lakkautettava.

10. Koulussa on annettava tarpeellinen tieto kristillisestä perinteestämme ja muista kirkkoista sekä uskonnoista. Näitä asioita opettavalta opettajalta ei saa edellyttää mihinkään uskonnolliseen yhteisöön kuulumista, vaan ainoastaan ammattipätevyyttä.

Uskonnollisille yhteisöille tulee varata tilaisuus antaa omille jäsenille eri uskonnonopetusta koulun yhteydessä kuitenkin niin, ettei siitä aiheudu haittaa niille, jotka eivät siihen osallistu.

Yliopistoissa on muiden tieteiden ohella voitava harjoittaa myös Raamatun, uskontojen historian ja opinsisällön sekä kirkkojen tutkimista ja opintoja. Varsinaiseen pappiskoulutukseen kuuluvat käytännön harjoitukset on siirrettävä kirkkojen vastuulle.

11. Kaikki nykyisessä lainsäädännössä olevat määräykset kirkollisesta tuomiovallasta, kirkon elinten tekemien päätösten alisuksista sekä niitä koskevista valitusoikeuksista ynnä valtion elimille kuuluvista kirkollisten asioiden ratkaisuksista on tarkistettava. Niitä uudelleen muotoiltaessa on pidettävä silmällä vain oikeusturvaa ja muita yhteiskunnan kannalta tärkeitä näkökohtia.

12. Kirkkolain säädös, jonka mukaan kirkon ylin hallitus koko maassa on valtakunnan hallituksen asia, on lainsäädäntöä uudistettaessa muutettava niin, että kirkon ylin hallitus kuuluu sen omille elimille.

13. Edellä olevista kohdista ilmeneviä periaatteita noudatetaan soveltuvin osin myös muihin kirkkoihin ja uskonnollisiin yhteisöihin kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon nähden, vaikka näitä muita yhteisöjä ei olisi erikseen mainittukaan.

80 VIESTINTÄPOLIITTINEN OHJELMA

JOHDANTO

Vapaa, taloudellisesta vallasta riippumaton ja kaikkien yhteiskuntaluokkien tarpeet huomioon ottava tiedonvälitys on demokratian toteutumisen välttämätön edellytys.

Perustuslaissa kansalaisilla taatun sananvapauden turvaaminen vaatii määrätietoista viestintäpolitiikkaa.

Kaikilla kansalaisilla ja kansalaisryhmillä on oltava yhtäläinen oikeus saada mielipiteitään ja kannanottojaan esitettyiksi viestintävälineiden kautta.

Yhteiskunnallisen päätöksenteon jatkuva demokraattinen kontrolli vaatii myös esteetöntä tietojen kulkua kaikille kansalaisryhmille varallisuudesta, asuinpaikasta, iästä yms. riippumatta. Jokaisella kansalaisella on oikeus muodostaa mielipiteensä monipuolisen informaation perusteella.

Viestintäpolitiikka on keino huolehtia näiden oikeuksien toteutumisesta. Työväenliikkeen viestintäpolitiikan tavoitteena on tasa-arvon saavuttaminen sekä tiedon välittämisessä että sen vastaanottamisessa. Osana yhteiskunnallista muutostoimintaa se pyrkii edistämään sellaisen tiedon levittämistä ja vastaanottomahdollisuuksia, joka selvittää yhteiskunnan valtarakenteita ja tähtää niiden muuttamiseen. Työväenliikkeen viestintäpolitiikan tehtäviin kuuluu myös tiedonvälitysinstituutioiden rakenteen selvittäminen ja sen muuttaminen tasa-arvon takaavaan suuntaan yhteiskunnan toimenpitein.

Suomalainen joukkotiedotus on valtaosaltaan yksityisessä omistuksessa. Lähes 3/4 joukkotiedotusteollisuudesta on parlamentaarisen tai järjestöllisen valvonnan ulkopuolella. Joukkotiedotusteollisuus on ihmisten tajuntaan vaikuttavan merkityksensä lisäksi huomionarvoinen myös pääomia käsittelevänä teollisuuden alana. Joukkotiedotustuotanto on yli 2 prosenttia bruttokansantuotteestamme. Siitä noin 40 % maksaa mainontaa, joka näin ollen ratkaisevalla tavalla vaikuttaa joukkotiedotuksen sisältöön.

Yhteiskunnallisesti merkittävin joukkotiedotuksen muoto, yleisradiotoiminta, on ainoa yhteiskunnan valvonnassa harjoitettava viestintämuoto maassamme. Yleisradiotoiminnan yleinen merkitys yhteiskunnalle onkin niin suuri, että tehtävän voi täyttää vain julkisen yksinoikeuden omaava Yleisradio, joka on riippumaton yksityisestä, kaupallisesta tai muusta eduntavoittelusta ja jonka toiminta rahoitetaan julkisin varoin ja jonka hallintoelimet julkinen valta asettaa. Julkinen yksinoikeus takaa suurimman sananvapauden tarjoamalla kaikille kansalaisryhmille tasaveroisen mahdollisuuden saada mielipiteitään ja kannanottojaan esitettyiksi.

Järjestöllinen valvonta antaa viestintävälineen omistavan järjestön jäsenille mahdollisuuden vaikuttaa viestintävälineen toimintaan. Suomalaisesta lehdistöstä on vain vähäinen osa järjestöllisen valvonnan ulottuvilla. Merkittävimmän tällaisen lehtiryhmän muodostavat työväenlehdet, joiden aseman parantaminen on työväenliikkeen viestintäpolitiikan keskeisiä tavoitteita.

Yksityisen edustavoittelun välikappaleena toimiva joukkotiedotus ei pysty tyydyttämään käyttäjiensä tiedollisia tarpeita. Kaupallinen lehdistö toimii omistavan luokan etujen puolustajana. Sen tulonmuodostuksen riippuvuus mainonnasta muodostaa vakavan uhkan sananvapauden toteuttamiselle.

Viestintätekniiikan kehittyessä tulee jatkuvasti käyttöön uusia välineitä. Lähitulevaisuudessa saavat merkittävän sijan mm. kaapelitelevisio, tv-kasetit ja uudet audiovisuaaliset opetusvälineet. Tekniikan kehityksen vaatimiin lainsäädännöllisiin uudistuksiin on varauduttava riittävän ajoissa, jotta aikaisemmin tapahtuneet virheet eivät uusien välineiden kohdalla toistuisi.

Kirjastolaitos voidaan asiallisesti määritellä yhteiskunnan kustantamaksi viestintäorganisaatioksi. Samalla kun kirjastopalveluksiin kohdistuva kysyntä jatkuvasti kasvaa, syntyy uusien palvelumuotojen tarve viestintävälineiden kehittyessä. Myös tällä alalla on otava valmiina ajamaan tasa-arvoon tähtäävää viestintäpolitiikkaa.

VALTIOVALTA JA VIESTINTÄPOLITIikka

Valtiovalln viestintäpoliittiset toimenpiteet ovat tähän asti olleet toisistaan erillisiä ja irrallisiin aloitteisiin enemmän kuin johdonmukaiseen viestintäpoliittiseen linjanvetoon perustuvia. Kes-

kitetysti toimivan, viestintään erikoistuneen elimen puutteesta johtuen on mm. alan selvitys- ja tutkimustyö sekä viestintätekniikan kehityksen seuraaminen jäänyt puutteelliseksi. Myös yhteistyö toisaalta viestintäpoliittisia päätöksiä tekevien ministeriöiden, toisaalta valtion valvonnassa olevien laitosten kesken on jäänyt järjestämättä.

Tarvitaan pysyvä keskitetysti toimiva valtiovallan viestintään erikoistunut elin. Sen hoidettavaksi kuuluvia viestintäpoliittisia tehtäviä ovat mm.:

- mielipidelehdistön tukemisen eri vaihtoehtojen vertailu ja käytännön järjestelyiden suunnittelu
- Ruotsin mallin mukaisen ilmoitusveron tarpeellisuuden tutkiminen, sen käytännön vaikutusten seuraaminen Ruotsissa ja yleisen, kaikkea mainontaa koskevan verotuksen suunnittelu
- viestintätekniikan kehityksen vaikutuksen erittely ja ennakointi sekä sellaisten toimenpiteiden suunnittelu, joilla uudet viestintävälineet voidaan saattaa kansanvaltaisen valvonnan piiriin
- kansainvälisen tietoliikennekehityksen seuraaminen ja Suomen osuuden suunnittelu aaltoaluejaon, satelliittiliikenteen yms. kansainvälisen yhteistoiminnan piirissä
- Suomen Tietotoimiston aseman selvittely, sen toiminnan saataminen kansanvaltaisen valvonnan piiriin sekä STT:n lehdistölle tärkeiden palvelusten rahoituksen uudelleen järjestely
- valtion eri laitosten välisen tehtävien jaon täsmentäminen ja yhteistyön kehittäminen.

Keskitetysti toimiva valtiovallan viestintään erikoistuneen elimen tulisi toimia neuvoo-antavana ja valmistelevana elimenä sekä avustaa eri ministeriöitä niiden viestintäpolitiikkaan liittyvissä tehtävissä.

Tällaisen elimen muotoa, toimivaltaa ja asemaa valtionhallinnossa selvittelemään on kiireisesti nimitettävä komitea, jonka toimeksiantoon samalla tulisi kuulua valtiovallan aloitteellisuutta vaativien viestintäpoliittisten ongelmien kartoittaminen ja suunnitelman laatiminen kiireellisimpien ratkaisemiseksi.

YLEISRADIOTOIMINTA

Yleisradiotoiminnan ensisijainen tehtävä on tiedonvälitys. Kansalaisille tulee välittää mahdollisimman paljon tosiasiatietoja yhteiskunnasta ja maailmasta sekä niistä mielipiteistä, joita kansalaisten keskuudessa esiintyy. Tiedonvälityksen ohella tulee radiossa ja televisiossa tarjota myös viihdettä.

Yleisradion on ohjelmatoiminnassaan kytkettävä ajankohtaiset tapahtumat laajempaan yhteyteensä, mutta annettava yleisölle

mahdollisuus tulkita ne oman maailmankatsomuksensa valossa. Välittäessään tosiasioihin perustuvia tietoja Yleisradio ei saa karttaa suomalaisessa yhteiskunnassa sen enempää kuin koko maailmassakaan esiintyvien epäkohtien julki tuomista kaupallisesta, poliittisesta tai muusta painostuksesta riippumatta.

Pyrkiessään antamaan tosiasioihin nojaavan kuvan suomalaisesta yhteiskunnasta Yleisradion tulee ohjelmissaan tasapainoisesti antaa sijaa niille mielipiteille, joita kansalaisten keskuudessa esiintyy. Kaikilla kansalaisryhmillä on oikeus saada mielipiteensä kuuluville niiden muissa ryhmittymissä herättämästä vastustuksesta huolimatta. Ns. poliittisissa ohjelmissa, kuten vaaliohjelmissa, tulee kaikki mielipidesuunnat ottaa huomioon saman ohjelmakokonaisuuden, yksittäisen ohjelman tai ohjelmasarjan puitteissa. Ohjelmatoiminnan muilla alueilla tasapainoisuuden vaatimusta ei ole kohdistettava yksittäisiin ohjelmiin, vaan koko ohjelmiston muodostamaan kokonaisuuteen. Tasapuolisuuden vaatimus ei saa johtaa kaavamaiseen ohjelma-ajan jakoon eri intressipiireille. Viihdeohjelmiston tulee kokonaisuutena noudattaa samoja tasapainoisuuden vaatimuksia kuin muun ohjelmiston.

Yleisradion julkishallinnollinen asema

Yleisradiotoiminnan harjoittajan on oltava julkinen laitos, jonka valvontaan eri yhteiskuntaryhmät eduskunnan välityksellä osallistuvat. Laitoksella tulee olla julkinen yksinoikeus määrätä, mitä yleisradio-ohjelmaa — jakelutavasta riippumatta — maassamme lähetetään. Valtioneuvosto ja hallintoviranomaiset eivät saa osallistua yleisradiolaitoksen valvontaan, vaan vastuu siitä on annettava yksinomaan eduskunnan valitsemaalle yleisradioneuvostolle, joka voi jakaa tehtäviään edelleen nimittämilleen elimille ja jonka tulee pitää huolta yleisradio-ohjelmien vastaanottajien näkemysten noudattamisesta. Yleisradioneuvostolla on oltava valta päättää yleisradio-ohjelman yleisistä suuntaviivoista, ottaa ja erottaa laitoksen hallitus ja päättää laitoksen talousarviosta. Yleisradioneuvoston toimikausi tulee sitoa eduskunnan toimintakauteen siten, että jokainen uusi eduskunta valitsee uuden yleisradioneuvoston. Laitoksen hallituksen, jonka jäsenet on valittava määräajaksi, tulee vastata yleisradiotoiminnan käytännön toteutuksesta.

Yleisradiolainsäädännön uudistamisen yhteydessä tulee Yleisradiota laissa kieltää luovuttamasta ohjelma-aikaa ulkopuolisten yksityisten ohjelma-yhtiöiden itsenäiseen käyttöön.

Yleisradiotoiminnan rahoitus

Yleisradiolle tulee taata riittävät taloudelliset mahdollisuudet harjoittaa laajaa, monipuolista ja korkeatasoista ohjelmatoimintaa. Yleisradion rahoitus on järjestettävä tavalla, joka takaa sen, että Yleisradion harjoittamaa demokraattista tiedonvälitystä ei voida kaventaa taloudellisella painostuksella.

Yleisradiotoiminta on julkista palvelutoimintaa, jonka rahoituksessa asteittain on siirryttävä verovaroihin. Tällöin voidaan nykyistä lupamaksujärjestelmää paremmin ottaa huomioon eri kansalaisryhmien erilainen taloudellinen asema.

Niin kauan kuin vastaanottimien hallussapitoon perustuva maksujärjestelmä vielä on voimassa, on sen epäkohtia kuitenkin lievennettävä siten, että ensi vaiheessa vähävaraisimmat kansalaisryhmät vapautetaan kokonaan radio- ja tv-lupamaksuista, jotka suoritetaan yleisradiolle valtion varoista.

»Nykyisin kuuluu lupamaksuista päättäminen viime kädessä maan hallitukselle. Yleisradiolainsäädäntöä uudistettaessa tulee päätäntävältä siirtää yleisradioneuvostolle.»

Suomen Tietotoimiston aseman yleisen selvittelyn yhteydessä on siirrettävä valtiovalan rahoitettavaksi se lehdistön tukeminen, mikä nyt tapahtuu Yleisradion maksaessa ylisuurta korvausta STT:lle siltä saamistaan palveluksista.

Mainonta

Kaupallinen mainonta on ristiriidassa yleisradiotoiminnalle asetettujen tavoitteiden kanssa. Mainonta ei koskaan tasapainoisesti erittele kaupattavien hyödykkeiden ja palvelusten hyviä ja huonoja puolia. Taloudellisesti yleisradiotoiminnan osittainenkin rahoittaminen mainonnan avulla on lyhytnäköistä, koska kuluttaja korvaa viime kädessä mainonnastakin aiheutuneet kulut.

Yleisradiotoiminnan rahoitusta uudelleen järjestettäessä on päämääränä pidettävä mainonnan lopettamista yleisradio-ohjelmassa. Siirtymävaiheen ajaksi on mainostoiminta otettava Yleisradion haltuun, jotta mainostulot kokonaisuudessaan voidaan käyttää yleisradiotoiminnan hyväksi ja jotta yleisradiotoiminnassa sovellettava kansanvaltainen valvonta voidaan käytännössä ulottaa myös televisiomainontaan. Tässä vaiheessa on vahvistettava aikataulu, jonka mukaan mainonnasta luovutaan. Ylimenokautena ennen mainonnan lopullista lopettamista ei televisiomainontaa saa lisätä eikä radiomainontaa aloittaa.

Yleisradion investoinnit

Suorittaessaan teknisiä investointeja Yleisradion on lähdeittävä ohjelmatoiminnan tarpeista. Enemmän kuin tähän asti on investoitava kevyeen, liikkuvaan kalustoon, joka antaa ohjelmantekijöille mahdollisuuden tehdä ohjelmia eri ympäristöissä eri puolilla maata ja sen ulkopuolella. Tekniseen kalustoon kohdistetut tasovaihtimukset on tarkistettava, jotta selvitettäisiin, hyödyttävätkö nykyiseen tekniseen huipputasoon sijoitetut lisäkustannukset vastavalla tavalla ohjelman vastaanottajaa.

Toista television ohjelmansiirtoverkkoa, nykyistä TV 2:n verkkoa, tulee edelleen laajentaa väestöpohjan mukaisesti lopulliseen

na tavoitteena verkon ulottaminen koko maahan 1970-luvun puoliväliin mennessä. Kolmatta radioverkkoa ei sen sijaan tule lähitulevaisuudessa rakentaa, vaan radiossa tulee pääpaino panna ohjelmallisten palvelujen kehittämiseen nykyisten kahden radioverkon puitteissa.

Yleisradion sisäinen organisaatio

Yleisradion sisäistä organisaatiota laadittaessa tulee lähtökohdana olla yhtiön toiminnan erikoisluonne. Organisaation tulee olla mahdollisimman joustava ja sallia laaja ajankohtainen ohjelmatoiminta. Eri työntekijäryhmien asiantuntemusta on käytettävä hyväksi yhtiön toimintaa koskevia kokonaisratkaisuja tehtäessä.

Yleisradion nykyinen sisäinen organisaatio tulee pikaisesti uusia. Yksiköiden pitkälle menevä itsenäisyys antaa suhteettoman paljon valtaa yksikön johtajalle. Yksiköiden välille kehittynyt kilpailu ei myöskään ole vastaanottajien etujen mukaista silloin, kun kilpailu kaventaa eri ohjelmatyyppeihin tarjontaa tai estää ohjelmien tarkoituksenmukaisen ajoituksen. Uudessa organisaatiossa yksiköiden itsenäisyyttä tulee rajoittaa ja yhtiön hallituksen toimia kollegiaalisesti.

Yleisradion tulee soveltaa organisaatiota, joka rakentuu työpaikkademokratian periaatteelle.

Alueellinen toiminta

Paine Yleisradion uutisvälitystä kohtaan kasvaa alueellisten lehtien määrän yhä vähetessä, samalla kun vasemmistolehtien suhteellinen osuus pienenee. Koko valtakunnan kattavissa lähetyksissään Yleisradio voi kuitenkin vain rajoitetusti käsitellä alueellisia erityisongelmia ja selostaa puhtaasti alueellisia tapahtumia. Siksi yleisradiotoiminnan kehityksessä on lähivuosina kiinnitettävä erityistä huomiota alueellisiin radio- ja tv-lähetyksiin.

Aluetoiminnan pääpainon on oltava ajankohtaisessa ja yhteis7 kunnallisessa ohjelmassa, jota tulee välittää tasapuolisesti kaikille alueella asuville väestöryhmille. Alueradion tulee välittää kunkin alueen asukkaille tietoa alueellisista tapahtumista, koko yhteiskuntaa koskevista kysymyksistä alueellisine vaikutuksineen sekä välittää valtakunnalliseen ohjelmaan uutisia ja ohjelmia alueen tapahtumista.

Alueellista toimintaa tulee jatkuvasti kehittää tavoitteena ohjelmien määrällinen lisääminen ja toimintakeskusten pikainen loppuun rakentaminen. Samalla on myös asteettaisesti ryhdyttävä pienentämään lähetysalueita.

Alueellinen radiotoiminta tulee saattaa tyydyttävästi toimivaksi koko maassa ennen alueellisen televisioiminnan aloittamista.

ERÄITÄ UUSIA VIESTINTÄVÄLINEITÄ

Elektroniikan nopea kehitys tulee lähimpien vuosikymmenien kuluessa täysin mullistamaan perinteiset käsityksemme viestintävälineistä. 1970-luvulla tulevat kaapelitelevisio ja television kuvantoistolaitteet entisestäänkin laajentamaan ja täydentämään tärkeimmän viestintävälineemme television merkitystä muuttaen samalla sen luonnetta.

Kaapelitelevisio

Kaapelitelevisio yksinkertaisimmassa muodossaan, kerrostalojen yhteisantenni, on jo suhteellisen yleinen. Varsinaisella kaapelitelevisiolla ymmärretään kuitenkin järjestelmää, joka keskusverkkoa pitkin lähettää omia tai muualla tuotettuja ohjelmia. Samaa kaapelia pitkin voidaan lähettää ohjelmaa usealla kymmenellä kanavalla.

Valikoimattomalle yleisölle ohjelmia lähettävän kaapelitelevision on oltava yhteiskunnan valvonnassa ja yleisradiotoimintaa säätelevien lakien alainen. Liikeperiaatteella toimiva yksityinen kaapelitelevisio johtaisi kaupalliseen monopoliin, mikä ei olisi yleisen edun mukaista.

Ainoastaan yhteiskunnan rakentama kaapelitelevisiojärjestelmä pystyy palvelemaan tasapuolisesti eri alueita. Tästä syystä kaapelitelevisionverkon kuten kaiken tietoliikenneverkoston rakentamisen tulee tapahtua Posti- ja lennätinhallituksen toimesta.

Kaapeliteleviotoiminta on periaatteessa rahoitettava verovaeroista kuten muukin yleisradiotoiminta. Muita rahoitusmahdollisuuksia, esim. liittymismaksuja, voidaan kuitenkin harkita, mikäli nopea rakentaminen niin vaatii.

Kaapeliverkkoa voidaan käyttää myös muihin tarkoituksiin kuin yleisradio-ohjelman välittämiseen, mm. julkisten laitosten ja yksityisten yritysten eri toimintapisteiden väliseen viestintään sekä tietojen siirtämiseen. Tällaiset palvelukset ovat verrattavissa esim. puhelinverkon käyttöön, ja kuluttajien on maksettava niistä vastaavalla tavalla.

Kaapelitelevision ajankohtaisuuden vuoksi on välttämätöntä, että Yleisradio tekee mahdollisimman pian suunnitelman tämän toiminnan aloittamisesta Suomessa.

Koska kaapelin kautta voidaan samanaikaisesti lähettää jopa 30—80 eri ohjelmaa, voitaisiin kaapeliverkon rakentamisen jälkeen Yleisradion ohjelman puitteissa antaa eri kansalaispiireille mahdollisuus lähettää omaa ohjelmaansa.

Kasettitelevisio

Kasettitelevisio tarkoittaa sitä, että televisioon liitetään levysoittimen tapainen lisälaitte, jonka avulla television omistaja voi koska tahansa katsoa ostamiaan tai vuokraamiaan kuvakasetteja

tai kuvalevyjä. Arvioidaan, että jo vuosikymmenen lopussa kasettutuotanto on suurempi kuin äänilevytuotanto.

Kauempana tulevaisuudessa on mm. kaapeli- ja kasettitelevisiion yhdistäminen niin, että televisiion katsoja voisi esim. puhelimitse tilata kasettikeskuksesta haluamansa ohjelman, joka lähetetään hänelle kaapeliteitse.

Kasettien ja lisälaitteiden valmistus ja myynti on lähinnä verrattavissa äänilevytuotantoon, joka on pääasiassa yksityistä liiketoimintaa. Ohjelmien sisältö tulee olemaan ainoastaan samanlaisen jälkikontrollin alainen kuin kirjojen ja lehtien sisältö.

Kasettiohjelmat tulevat sekä muuttamaan televisiion katselutottumuksia että vaikuttamaan mm. elokuvatutuotantoon, äänilevyteollisuuteen ja muuhun kulttuurielämään, ja näihin vaikutuksiin on varauduttava ajoissa.

Kotimaisten kasettiohjelmien tuotannon aikaansaamiseksi ja niiden sisällön monipuolistamiseksi tarvitaan valtion toimenpiteitä.

Opetustoiminnassa kasetit tulevat saamaan tärkeän aseman. Näiden kasettien tuotanto ja jakelu on saatava yhteiskunnan valvontaan. Vain näin menetellen voidaan kontrolloida opetusmateriaalin sisältö. Opetusohjelmien yhteiskunnallinen tuotanto avaa mahdollisuudet myös muunlaiselle kasettiohjelmatuotannolle.

Kasettien jakelussa on erityisesti huomioitava yleiset kirjastot. Tekijänoikeuslakia on muutettava siten, että kirjastoilla on mahdollisuus hankkia ja edelleen lainata kasetteja.

Tekijänoikeuslakia on myös tarkistettava kasettien yleisen oikeudellisen aseman selvittämiseksi. Kasetit on tässä suhteessa rinnastettava äänilevyihin ja televisio-ohjelmaan ja säädettävä niille 25-vuoden suoja-aika julkaisupäivästä lukien.

AUDIOVISUAALISET OPETUSVÄLINEET

Audiovisuaalisilla opetusvälineillä tarkoitetaan sellaisia välineitä, joilla opetustilanteessa välitetään näkö- ja kuulohavaintoja. Tällaisia välineitä ovat mm. elokuva, radio, televisio, kasetti-tv, äänilevy, ääninauha, kielistudio, kuultokuvaheitin, raina- ja piirtoheitin sekä erilaiset kopiointilaitteet.

Varsinkin kuvaan ja ääneen samanaikaisesti perustuvien välineiden merkitys opetuksessa tulee lisääntymään. Kun halutaan nopeasti levittää tietoa ajankohtaisista ja uusista asioista, ovat radio ja televisio ja niiden yleisverkoston kautta lähetettävät ohjelmat etusijalla. Opetuksessa näiden välineiden merkitys kasvaa sitä mukaa, kuin kuvan ja äänen tallentaminen uusien keksintöjen myötä tulee mahdolliseksi, jolloin ei enää olla riippuvaisia lähetyksajoista.

Valtiovallan on alun alkaen pidettävä huoli siitä, ettei opetusta valjasteta uusia välineitä käyttämällä kaupallisuuden palvelukseen. Siksi on näiden välineiden avulla jaettavan audiovisuaalisen opetusmateriaalin tuotanto ja jakelu saatava yhteiskunnan valvontaan.

Audiovisuaalisen opetusmateriaalin tehtävät ja kehitys

Audiovisuaalisten välineiden käyttö opetuksessa laajenee nopeaa vauhtia. Tässä vaiheessa on vaarana se, että huomattavia rahamääriä saatetaan sijoittaa uusiin välineisiin ja aineistoihin tietämättä, miten ne edistävät opetuksen kokonaistavoitteita.

Valtiovallan tulee aikaansaada ja rahoittaa laaja tutkimus, jossa selvitetään audiovisuaalisen opetusmateriaalin käyttömahdollisuuksia ja määritellään, mihin suuntaan sen tuotantoa tulee kehittää. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, ettei audiovisuaalinen opetusmateriaali tee oppimista pinnalliseksi eikä estä oppilaiden omakohtaisen ajattelun kehittymistä ja kriittistä suhtautumista opetusainekseen.

Tuotanto

Tällä hetkellä on Suomessa tärkein av-materiaalin tuottaja Yleisradio. Varsinaista opetusmateriaalia tuottavat kouluradio, koulu-tv, kieltenopetus ja aikuisopetus, mutta myös hyvin monet tietopuoliset ohjelmat ovat soveliaista opetusmateriaalia, jos niiden tallentaminen ja jakelu tehdään tulevaisuudessa mahdolliseksi. Koska Yleisradio ja sen ohjelmatoiminta on parlamentaarisesti valvottua, tulee kehittää sitä av-toimintaa, mikä radiolle ja televisiolle on mahdollista. Opetusosaston toimintaedellytyksiä on parannettava nopeasti siten, että kouluradio ja koulu-tv heti rahoitetaan budjettivaroista riippumatta yleisradiotoiminnan rahoituksen kokonaisuudistuksesta. Tällöin kielten- ja aikuisopetukselle, joiden kautta Yleisradio palvelee suurta yleisöä, voitaisiin uhrata runsaammin varsinaisia lisenssivaroja niin kauan, kuin muu yleisradiotoiminta rahoitetaan niiden avulla.

Yleisradio huolehtii ohjelmamuotoon soveltuvan opetusmateriaalin tuotannosta. Muun audiovisuaalisen opetusmateriaalin tuotantoa varten valtion on perustettava laitos tai yhtiö, joka kustantaa myös oppikirjoja. Tämän laitoksen tai yhtiön hallintoelimissä ei saa antaa sananvaltaa yksityisille liikeyrityksille.

Jakelu

Jotta jo nyt tuotettavaa audiovisuaalista opetusmateriaalia voitaisiin tehokkaasti käyttää hyväksi, on ensi tilassa luotava kokoaan kattava jakeluorganisaatio. Tämän on oltava keskitetty järjestelmä, jossa on ylimpänä valtion av-laitos ja sen alaisina alueelliset av-keskukset, jotka puolestaan palvelisivat paikallisia av-keskuksia ja nämä edelleen materiaalin käyttäjiä, kouluja, opistoja, järjestöjä, laitoksia ym.

Valtakunnallisen keskuksen, joka olisi lähinnä suunnittelua, jakelua ja koordinointia harjoittava laitos, on toimittava kiinteästi yhteistyössä kaikkien niiden laitosten kanssa, jotka opetusmateriaalia tuottavat ja valmistavat.

Paikallisen kirjaston tehtävänä tässä kokonaiskentässä on avomateriaalin välittäminen yksityisille opiskelijoille ja opintoryhmille sekä mahdollinen arkistoinen koulujen paikallista tarvetta varten. Nauhojen kopioiminen ja muu tekninen toiminta ei kuulu paikallisille kirjastoille, vaan av-keskuksille.

Laajamittainen opetusohjelmien hyväksikäyttö kouluissa ja iltaopiskelijoiden piirissä edellyttää, että tekijänoikeuslaki kiireesti uusitaan, jotta ohjelmien nauhoittaminen ja jakelu opetustarkeiksi on mahdollista.

KIRJASTOLAITOS

Kirjastojen tehtävät ja yhteiskunnallinen merkitys

Kirjaston tehtävänä on tiedonvälitys, tutkimuksen ja opiskelun tukeminen ja virkistysmahdollisuuksien tarjoaminen. Perinteellisesti kirjasto on toteuttanut näitä tehtäviään kirjallisuutta lainaamalla ja tallettamalla sekä huolehtimalla käsikirjasto- ja lukusalitoiminnasta. Uudempia työmuotoja ovat audiovisuaalisten välineiden käyttö kirjastoissa ja ns. laajennettu kirjastotoiminta (esim. esitelmät, kerhot, lasten satutunnit).

Tärkeintä, toteuttamistaan odottavia tehtäviä ovat televisio-kasettien, äänilevyjen ja -nauhojen yms. audiovisuaalisten välineiden sekä tarkoitukseen sopivan taidemateriaalin lainaaminen.

Eri tavoin vammaiset (esim. sokeat) sekä erilaisissa suljetuissa laitoksissa (sairaalat, vanhainkodit, vankilat, armeija yms.) olevat kuuluvat myös kirjastotoiminnan piiriin.

Yhteiskunnan omistuksessa ja hallinnassa toimivien kirjastojen tarjonta voidaan tehdä suhteellisen monipuoliseksi, eikä kaupallinen ohjaus pääse välittömästi rajoittamaan kirjaston käyttäjien valinnanvapautta. Kirjastolaitoksemme muodostaa jo suhteellisen tiheän ja tasaisesti jakautuneen tiedonvälityksen ja kulttuuripalvelusten jakeluverkoston. Se tarjoaa näin ollen mahdollisuuden kaupallisista näkökohdista vapaaseen, yhteiskunnan tärkeänä pitämään viestintään ja muiden viestintävälineiden toiminnan tukemiseen. Tehokkaasti toimiva kirjastolaitos, jolla on käytettävissään riittävät resurssit, voi hankinnoillaan vaikuttaa kustannuspolitiikkaan tekemällä esim. muuten kannattamattomien perinteisten kustannustuotteiden ja televisioasettien julkaisemisen mahdolliseksi.

Kirjasto toimintakeskuksena

Kulttuuripalvelusten suunnitelmallisen ja tehokkaan tarjonnan edistämiseksi on luotava monipuolisia toimintakeskuksia, joiden rungoksi kirjastolaitos laajentuvine palvelumuotoineen erittäin hyvin soveltuu. Sattumanvaraisuuden ja virheinvestointien välttämiseksi on toimintakeskuksia luotaessa päästävä valtakunnalliseen suunnitteluun, joka puolestaan niveltäisiin muuhun yhteiskuntasuunnitteluun. Tällaisissa kunnallisissa kulttuurikeskuksissa on oltava tilat teatteri- ja elokuvaesityksiä, musiikki- ja aikuisopetustilaisuuksia sekä erilaista vapaata järjestötoimintaa varten.

Kulttuuripalveluksia tarjoavien tilojen yhteyteen on tarkoitukseenmukaista sijoittaa myös liikuntaa ja puhdasta ajanvietettä varten varattuja tiloja.

Tällaisten toimintakeskusten tai kirjastojen on toimittava myös kunnallisina tiedotuskeskuksina, joissa ovat kaikkien saatavilla nykyisellään mahdollisesti julkiset, mutta vaikeasti tavoitettavat kunnallisten päättävien elimien esityslistat ja pöytäkirjat sekä muu julkinen tiedotusmateriaali.

Kirjastolainsäädäntö, -hallinto ja -koulutus

Nykyinen kirjastolainsäädäntö, joka astui voimaan 1962 ja on siten verraten uusi ja monessa suhteessa edistyksellinenkin, on kuitenkin alan nopean kehityksen ja kasvavan tiedon tarpeen vuoksi jo nyt osin vanhentunut ja sisältää puutteita, jotka olisi korjattava. Nämä puutteet ovat johtaneet siihen, että hallinnollisilla määräyksillä ja tulkintoilla on asetettu perusteettomia ja haitallisia rajoituksia kirjastotoimen kehittymiselle. Useimmat kunnat eivät nykyisellään voi järjestää sellaisia kirjastotoiminnan muotoja, jotka eräissä tapauksissa parhaiten soveltuisivat juuri eri kuntien yhdessä hoidettaviksi (esim. kirjastoautot ja -veneet). Riittävän suurten kirjastorakennusten ja -huoneistojen suunnittelulle ja rakentamiselle on asetettu rajoituksia siitä huolimatta, että kuntien on joka tapauksessa vastattava huomattavasta osasta kustannuksia. Kirjastohuoneistojen käyttöä vapaan sivistystyön ja aikuisopiskelun tarpeisiin on samoin rajoitettu, vaikka eri alojen yhteistyö ja tilojen yhteiskäyttö olisi tarkoituksenmukaista ja suotavaa. Samoin on kehitystä jarruttavia rajoituksia asetettu hallinnollisilla määräyksillä mm. teknisten apuvälineiden ja audiovisuaalisen materiaalin hankintaan nähden. Kaikilla kansalaisilla pitäisi olla asuin- tai satunnaisesta oleskelupaikastaan riippumaton oikeus käyttää maan kaikkia kirjastoja, mutta nykyinen lainsäädäntö sallii kuntien rajoittaa kirjastojensa käyttöoikeuden vain omiin asukkaisiinsa siitä huolimatta, että valtio vastaa merkittävästä kustannusten osasta. Vammaisten ja suljetuissa laitoksissa olevien henkilöiden kirjastopalvelusten järjestämiselle ei ole luotu tyydyttäviä edellytyksiä. Laki ja asetukset velvoittavat tosin kunnat hankkimaan kirjastoihinsa »tarvittavan» määrän kirjallisuutta ja perustamaan »tarvittavan» määrän virkoja, mutta kun mitään täsmällisempiä vähimmäisvaatimuksia ei ole asetettu, on käytännössä jouduttu eri kuntien asukkaiden rai-

keään eriarvoisuuteen: esim. eräiden kuntien kirjastoissa on n. 9 kirjaa asukasta kohti, eräiden toisten kirjastoissa vain n. 1 kirja asukasta kohti; eräissä kunnissa käytetään kirjallisuuden hankintaan n. 4 mk vuodessa asukasta kohti, eräissä toisissa n. 30 penniä. Samankaltaista kirjavuutta on työvoimassa, mikä johtaa välittömästi palvelujen tason erilaisuuteen.

Ei kirjastotyyppien rajat ovat häviämässä siten, että jyrkkä jako toisaalta korkeakoulu- ja tutkimuskirjastoihin ja toisaalta yleisiin kirjastoihin ei enää ole tarkoituksenmukainen. Yleiset (kunnalliset) kirjastot palvelevat nykyisin huomattavassa määrin myös korkeampaa opetusta ja tutkimusta. Tästä syystä kirjastotoiminta olisi kehitettävä yhtenä kokonaisuutena ja sen hallinto yhdistettävä. Tämä tapahtuisi parhaiten keskittämällä alan yhteinen hallinto suoraan Opetusministeriöön, johon korkeakoulu- ja tutkimuskirjastojen hallinto jo nyt on sijoitettu. Kehittyvä maakuntakirjastoverkko, joka voisi entistä enemmän palvella etenkin uusien korkeakoulujen tarpeita, tarjoaisi samalla tehokkaimman ja luontevimman organisaation alan piirihallintoa varten ja liittäisi sen edellä mainittuun opetusministeriöön sijoitettuun keskushallintoon.

Kirjastonhoitajien koulutuksen uudistus on parhaillaan vireillä, mutta asiaan on liittynyt paljon alan kehitystä jarruttavaa epävarmuutta, minkä vuoksi koulutusuudistusta tulisi kiirehtiä. Opettajavoimat ovat täysin riittämättömät (esim. Tanskassa ja Ruotsissa on tällä hetkellä alan opetuksesta vastaavia henkilöitä yli kymmenkertainen määrä Suomeen verrattuna), joten niitä olisi pikaisesti lisättävä. Muulta kirjastohenkilökunnalta tällä hetkellä kokonaan puuttuva koulutus on järjestettävä.

Kirjastolaitoksen kehittäminen

Kirjastolaitos ei nykyisellään pysty tyydyttämään edes olemassa olevaa kysyntää eivätkä sen palvelukset tavoita yhdenvertaisesti kaikkia kansalaisia. Kirjastojen pitäisi kyetä kilpailemaan tehokkaasti puhtaasti kaupallisen tiedonvälityksen ja ajanvietteen tarjonnan kanssa. Kirjastojen on etsittävä toimintansa kohteeksi myös sellaisia ryhmiä, jotka koulutuksensa, työnsä, tottumustensa tai sosiaalisten esteiden tähden eivät tätä nykyä käytä kirjastoa. Kirjastojen palvelukset on tuotava työpaikoille ja erilaisiin laitoksiin ja tieto kirjastojen tarjoamista mahdollisuuksista on välitettävä kaikille väestöryhmille. Kaikkien kansalaisten on saatava käyttää hyväkseen maan kaikkia kirjastoja asuinkunnastaan riippumatta, ja tätä oikeutta rajoittavat säännökset on kumottava. Kirjastojen aukioloaikoja on viipymättä lisättävä ja tehtävä mahdolliseksi kirjastojen käyttö myös viikonloppuisin. Näin saadaan kirjastoihin inventoitavista varoista myös nykyistä suurempi hyöty.

On tehtävä tutkimus kirjastopalvelusten nykytilasta ja kirjastojen nykyisten ja uusien palvelusten potentiaalisesta kysynnästä. On ryhdyttävä suunnittelemaan valtakunnallisesti järjestet-

tyä tietokoneiden käyttöä kirjastoissa ja myöhemmin valtakunnallisen tietopankin välityksellä tapahtuvaa yktykentää kansainvälisiin tietopankkeihin.

Jotta kirjastot voisivat tehokkaasti toteuttaa tehtävänsä viestintäorganisaationa ja vaikuttaa tiedon saantiin sekä koulutustason nousuun esitetyllä tavalla, niiden kehittämiseen on sijoitettava riittävästi varoja. On laadittava kirjastolaitoksen lähiajan kehityssuunnitelma.

LEHDISTÖ

Suomen hallitusmuodon 10 pykälässä taataan kaikille kansalaisille sananvapaus. Jokaisella on julkaisu-oikeus ilman ennakkosensuuria ja oikeus kokoontua lupaa hankkimatta. Sen lisäksi jokaisella kansalaisella tulee olla oikeus muodostaa mielipiteensä monipuolisen informaation pohjalta.

Lehdistön osalta tämä perustuslain takaama sananvapaus ei toteudu, koska historialliset, yhteiskunnalliset ja taloudelliset tekijät rajoittavat lehden julkaisemiseen kykenevien kansalaisten piiriin varsin suppeaksi. Kiihtyvä tekninen kehitys, joka vaatii suuria pääomia, vielä nopeuttaa lehtiteollisuuden keskittymistä suppeiden pääomapiiriin käsiin.

Lehdistön rakenne

Yksityinen pääoma keskitti ilmoituksensa poliittisista syistä jo kymmeniä vuosia sitten porvarilehdille. Ilmoitustuloja saaneiden lehtien levikki on noussut ja tämä tuo taas lisää ilmoituksia. Samalla porvarilehdet ovat pystyneet luomaan tehokkaampia toimituksia.

Samalla kun lehdistön kokonaislevikki on lisääntynyt, lehtien lukumäärä on vähentynyt. Näin on syntynyt alueellinen porvarillinen monopolilehdistö. Kaikkien maan 19 ns. markkinointialueen valtalehdet ovat porvarillisia. Porvarillisten lehtien levikki oli v. 1970 89 % sanomalehtien kokonaislevikistä.

Viimeaikaiselle aikakauslehdistön kehitykselle on ominaista kustannustoiminnan keskittyminen, ja kehitys etenee kohti muutamaa suurta perheyhtiötä, samalla kun kansainvälinen pääoma lisää vaikutustaan. Seitsemän suurimman lehti-yhtiön osuus kaupallisen massa- ja viihdelehdistön noin viiden miljoonan kappaleen kokonaislevikistä on noin neljä miljoonaa.

Lisäksi porvarilliset eturyhmät saavat mielipiteensä esille kaupallisissa asiakas- ja ilmaisjakelulehdissä, joiden kokonaislevikki on noin 4,5 miljoonaa. Rungas paikallislehdistö on osa kaupallista lehdistöä, joka edustaa ilmoittajien tahtoa.

Yksityiselle pääomalle sanomalehti on paitsi propagandaväline myös väline välittömän taloudellisen voiton tavoittelussa. Sano-

ma- ja aikakauslehtiteollisuuden vuosittaiset tulot 1970-luvun alkupuolella ovat yli 500 miljoonaa markkaa vuodessa. Sanomalehdistön vuosituloista yksityinen pääoma saa 90 prosenttia ja aikakauslehdistön vuosituloista 80 prosenttia.

Kansalaisten maailmankuvan ja mielipiteiden muodostumisen kannalta tällainen keskittyminen ja siitä johtuva yksipuolisuus ei ole oikein. Yksipuolisuutta lisää se, että yli 90 % ulkomailta tulevasta uutisaineistosta on länsimaisten uutistoimistojen välittämää.

Lehdistön ensisijaisena tehtävänä tulisi olla tiedon välittäminen. Kaupallisille lehdille uutinen on nykyisin pelkkä kauppatavara. Usein pelkkiin tunteisiin vetoavien uutisten ensisijainen tehtävä on myydä lehteä.

Valtion toimenpiteet

Koska demokratia ei toimi ilman laajaa sananvapautta, on yhteiskunnan nykyistä tehokkaammin turvattava sananvapauden säilyminen ja laajentaminen. Nykyisen kehityksen kärjistyminen kohti täydellistä porvarillista tiedotusmonopolia tulee estää lainsäädännöllisin toimenpitein.

Valtio tukee lehdistöä kuljetus- ja tietoliikennemaksujen osalta. Valtio on myös alkanut taloudellisesti tukea mielipidelehtiä. Suurin osa valtion tukitoimista koituu kuitenkin oikeistolehdistön hyväksi, koska muu tuki jakautuu levikin mukaan.

Mielipidelehdistön ja pienilevikkisen aatteellisen lehdistön tukemiseksi on luotava pysyvä tukijärjestelmä, jonka rahoitusta suunniteltaessa on yhtenä mahdollisuutena tutkittava erityistä laajalevikkisimmiltä lehdiltä perittävää ilmoitusveroa. Ns. hyvään lehtimiestapaan kuuluvia kysymyksiä käsittelemään on perustettava parlamentaarisesti valittu elin.

Väärien tietojen julkaiseminen, jota yhä suuremmassa määrin esiintyy ja jonka motiivina on taloudellisen edun tavoittelu, on saatettava vastaavan taloudellisen riskin alaiseksi korottamalla sakkoja ja korvauksia.

Yhteiskunnan edun mukaista ei ole se, että kansalaiset saavat tiedon tärkeistä yhteiskunnallisista päätöksistä enimmäkseen porvarillisten lehtien tulkitsemana. Valtiovallan tulee entistä enemmän pyrkiä suoraan lehdistöön suuntautuvaan tiedottamiseen myös ilmoitusten muodossa. Näin voidaan taata kansalaisille perusta oman mielipiteen muodostamiselle ilman vääristelyä, vaikenemista ja vääriä painottamista.

Kouluihin, kirjastoihin, puolustuslaitoksen tiloihin, sairaaloihin, hoitolaitoksiin ja valtion virastoihin tulee tilata kaikkien mielipidesuuntien lehtiä.

Toimitusdemokratia

Lehtien toimituksille ja muille osastoille on luotava nykyistä paremmat mahdollisuudet vaikuttaa omaan työskentelynsä.

Työväenlehdistö

SDP:llä on 11 sanomalehteä, jotka muiden työväenlehtien tavoin ovat pääomien ja ilmoitustulojen puutteessa joutuneet ilmestymispaikkakunnillaan porvarillista lehdistöä heikompaan taloudelliseen asemaan.

SDP:n sanomalehtien aseman parantamiseksi on suunniteltava tehokkaita toimia. On tutkittava, voitaisiinko esim. lehtiä yhdistämällä ja niiden yhteistoimintaa kehittämällä saada aikaan tehokkaampia ja nykyistä mielenkiintoisempia sanomalehtiä.

MAINONTA JA TIEDOTUSVÄLINEET

Mainonta muodosti v. 1970 kokonaiskustannuksiltaan noin 500 miljoonan markan suuruisen kansantaloudellisen panoksen. Mainonnan tosiasiallinen vaikutus kansantaloudessa on kuitenkin siihen käytettyä rahamäärää tuntuvasti suurempi. Mainonnan rahoittaa viime kädessä kuluttaja maksamalla mainostetusta tuotteesta korkeamman hinnan.

Mainonnalla rahoitetaan lähes 40 % joukkotiedotuksen kokonaiskustannuksista. Sanomalehdistön kohdalla mainonnan rahoitusosuus on 50 %, aikakauslehtien 30 % ja radio- ja televisiotoiminnan 30 %.

Mainostajat pystyvät taloudellisen valtansa ansiosta vaikuttamaan joukkotiedotuksen sisältöön sekä suoraan että epäsuorasti. Suomalaisessa lehdistössä mainostajat ovat ilmoitteluaan porvarillisiin lehtiin keskittämällä jouduttaneet lehdistön valtakunnallista ja alueellista monopolisoitumista ja siten heikentäneet työväenlehdistön kilpailumahdollisuuksia.

Mainostajien ja mainosalan perustama yksityinen televisioyhtiö Oy Mainos-TV-Reklam Ab täyttää ohjelmillaan lähes 25 % television ohjelma-ajasta. Televisiomainonta vaikuttaa myös ns. taustaohjelmiin, joiden sisältö mainostajien etujen mukaisesti on yhteiskunnallisia muutoksia vastustava ja informatiiviselta arvoltaan kyseenalainen.

Perustettavan valtion viestintäelimen on tutkittava ratkaisuja, joiden avulla tiedonvälityksen riippuvuutta mainostajista voidaan vähentää. Erityisen mainosveron periminen kaikissa tiedotusvälineissä harjoitetusta mainonnasta on yksi mainonnan valtaa vähentävä toimenpidemahdollisuus.

Televisiomainonta on lopetettava.

Mainonnan valvonta

Mainosten sisältö on lähes kokonaan kansanvaltaisen kontrollin ulkopuolella. Mainosala on perustanut oman valvontaelimensä. Myynnin ja mainonnan tiedotuskeskuksen, joka toimii alan itsensä

säätelien normien mukaisesti. Lainsäädäntöteitse ei mainontaa ole asetettu demokraattisesti valittujen elinten kontrolliin, eikä kilpailulakien suoja ulotu kuluttajien ja mainostajien väliin suhteeseen, vaan ainoastaan tuottajien väliin kilpailusuhteisiin.

Suunniteltavaan elinkeinohallitukseen on perustettava osasto, jonka tehtävänä tulevat olemaan mainonnan valvonta sekä kuluttajavalistus ja -suoja. On saatava aikaan mainonta- ja kuluttajalainsäädäntö.

Kaikkien tuotteiden mainonnan salliminen ei ole yhteiskunnan edun mukaista. Ainakin eräiden tuotteiden, kuten lääkeaineiden ja nautintoaineiden mainostaminen on kiellettävä.

81 KOULUTUSPOLIITTINEN OHJELMA

JOHDANTO

Tuotantovoimien kehittyminen ja koulutus

Koulutuksen määrä ja laatu riippuvat viime kädessä yhteiskunnan aineellisen perustan, tuotantovoimien kehitystasosta. Yhteiskunnallisessa tuotannossa vallitsevat omistus- ja valtasuhteet voivat ehkäistä ja vääristää väestön enemmistön kannalta tarpeellista yhteiskunnallista kehitystä tai edesauttaa ja rikastuttaa yhteiskunnan hyvinvointia. Koulutukseen liittyy erottamattomalla tavalla luokkayhteiskunnan oloissa sellaisten tietojen, taitojen ja asenteiden levittäminen, jotka auttavat hallitsevia luokkia säilyttämään valtansa. Pyrkimällä uudistamaan koulutuksen muotoja ja sisältöä haluavat alistetut luokat lisätä valtaansa yhteiskuntaelämän kaikilla aloilla.

Kapitalistisen yhteiskunnan varhaisessa kehitysvaiheessa otti nouseva porvaristo ylivallan myös koulutuksessa. Se lisäsi ennen kaikkea omien jälkeläistensä koulutusmahdollisuuksia. Samalla uudistettiin myös opetussisältöä vastaamaan teollistuvan yhteiskunnan vaatimuksia lisäämällä matemaattis-luonnontieteellisten ja reaaliaineiden opetusta. Tuossa vaiheessa järjestetty kansanopetus oli sattumanvaraista ja sen yhteys tuotannolliseen toimintaan vähäinen. Mutta koneellistuva tuotanto laajoi yhteiskunnallisine seurauksineen edellytti vähitellen kansanopetuksen laajentamista ja sen sisällön uudistamista. Samalla koulutus ja nimenomaan kansanopetus muodostui porvaristolle yhä merkittävämmäksi kansanenemmistön alistamisen välineeksi.

Kehittyneessä kapitalistisessa yhteiskunnassa saivat ammatillinen ja korkeamman asteinen koulutus aikaisempaa vakiintuneemmat ja laajemmat puitteet. Ammatillinen valmentautuminen ja tieteellinen tutkimustyö tulivat enenevässä määrin tuotannollisen toiminnan kehittymisen edellytyksiksi.

Tieteellis-teknillinen vallankumous on kohottamassa koulutuksen ja tieteen yhteiskunnallisen merkityksen aikaisempaa ratkaisevasti korkeammalle tasolle. Tuotantovälineiden kehittynyt tekniikka ja työn tuottavuuden kohottaminen edellyttävät paitsi korkeimman asteisen koulutuksen myös koko väestölle annettavan koulutuksen voimakasta lisäämistä ja sen tason kohottamista. Mutta kehittyneinkään kapitalismi ei oman luonteensa vuoksi kykene käyttämään tasapainoisesti niitä mahdollisuuksia joita koulutus tarjoaa yhteiskunnallisen tasa-arvon ja työtä-tekevien hyvinvoinnin lisäämiselle.

Suomalainen koulutus nykyisin

Vielä 1970-luvun alussa maamme koulutusjärjestelmän perusta on sama kuin teollisen kapitalismin alkuvaiheessa. Rinnakkaiskoulujärjestelmä on huolehtinut tehokkaalla tavalla valikoinnista ja muokkauksesta, jonka tuloksena toiset päätyvät jo varhain käytännön työtehtäviin tai työvoimareserviin työttömiksi ja toiset taas saavat koulutuksen virkamiehiksi tai tuotantokoneiston johtotehtäviin. Pitkä koulusivistys oppi- ja korkeakoulujen kautta on ollut itsestänselvyyys varakkaimman porvariston lapsille. Keski- luokka ja jossain määrin työväestökin ovat päässeet pitkästä koulutuksesta osallisiksi vain suurin taloudellisin uhrauksin ja porvariston koulutustavoitteet hyväksyen.

Nykyisin siirtyy keski- ja peruskouluihin runsaasti yli puolet kustakin ikäluokasta. Alemman asteen ammatillisen koulutuksen lisääminen on myös tarjonnut uusia opintotilaisuuksia työläisnuorisolle. Yleissivistävässä korkeamman asteen koulutuksessa ja korkeakouluissa opiskelevien työläis- ja pienviljelijäkotien lasten lukumäärä on noussut, mutta ei silti läheskään vastaa näiden ryhmien osuutta koko väestöstä.

Merkittäväntä on, että koulutuksen kehitys on tapahtunut ilman pitkäjännitteistä kokonaissuunnitelmaa, sattumanvaraisesti ja hajanaisesti. Koulutusrakennetta on kohennettu uusimatta tavoiteasettelua, eikä yhteiskunnan yleisestä kehityksestä ole tehty kaikille koulutusasteille välttämättömiä koulutuksellisia johtopäätöksiä saati johdonmukaisesti pyritty koulutuksen avulla vai kuttamaan yhteiskunnan laadullisen muutoksen suuntaan työväestön hyväksi.

Viime vuosien kehitys ei ole poistanut edes koulutuksen rakenteesta aiheutuvaa eriarvoisuutta. Vähävaraisten ja syrjäseudulla asuvien koulutusmahdollisuudet ovat edelleen huonot sekä taloudellisesti että sosiaalisesti. Peruskoulun toteuttaminen parantaa tilannetta, mutta vain I asteen koulutuksen osalta. Useilla aloilla ei ole mahdollisuuksia jatko-opintoihin tai ne aiheuttavat kohtuuttomia kustannuksia tai vaativat turhia opintosuorituksia. Eri-tyisen haitallisia ja perusteettomia ovat korkeakouluopintojen aloittamisen muodolliset esteet, joista ylioppilastutkinto on keskeisin. Opetussuunnitelmien laadinta ja opettajien valmistus on

tapahtunut täysin porvarillisen arvomaailman mukaisesti. Opetusaines on eristetty yhteiskunnan aineellis-teknisestä perustasta ja se on pirstottu kapea-alaisiksi osiksi. Yhteiskunnallisesta kehityksestä niin opettajainkoulutuksessa kuin kouluopetuksessakin on annettu kritiikitön ja yksipuolisesti porvarillisen näkemyksen mukainen kuva.

Opetussisältö yhdessä koulujen porvarillisen ilmapiirin kanssa estää vähävaraisista perheistä lähteneiden oppilaiden kohdalla mielekkään ja aidon opiskelumotivaation syntymisen. Tämä vuorostaan alentaa koulumenestystä ja koulutushalukkuutta. Koulutus ei pyri aktiivisesti poistamaan omakohtaisen, luovan oppimisen esteitä, vaan päinvastoin ylläpitää ja voimistaa niitä vanhentuneilla opetusmenetelmillä, yksipuolisella kilpailuhengellä sekä arvostelu- ja rankaisujärjestelmillä.

Huolimatta korkea-asteisen ammattikoulutuksen ja korkeakoulujen määrällisestä kasvusta viime vuosina ei tarvittavia laadullisia uudistuksia ole tapahtunut. Kolmannen asteen koulutuksen päämääränä on edelleen ollut tuottaa kapea-alaisia ammatti-ihmisiä, jotka tietävät yhä vähemmästä yhä enemmän. Koulutuksen kestäessä ei yleisesti selvitetä tuotannon yhteiskunnallisia tehtäviä ja seurauksia eikä työväestön suhdetta työhön. Siten taataan porvarillisen ylivallan säilyminen. Nykyinen aikuiskoulutus suuntautuu pääasiassa jo ennestään pitkälle koulutettujen uudelleenkouluttamiseen tai harrastelumaiseen opiskeluun. Vain poikkeustapauksissa se toimii tehokkaana työväestön elinolosuhteita parantavana tekijänä.

Nykyiselle suomalaiselle koulutukselle on olennaista myös se, että koulutettavat eivät itse, harvaa poikkeusta lukuunottamatta, pääse vaikuttamaan opetuksen sisältöön ja muotoihin. Useimmista oppilaitoksista puuttuvat normaalit kansalaisoikeudet, kuten sanan- ja kokoontumisen vapaus. Siten lisääntyy koulutuksen vieraannuttava vaikutus ja estyy omakohtaisen opiskelumotivaation ja monipuolisten yhteiskunnallisten näkemysten esiin pääsy.

Koulutetun työvoiman määrän kasvaessa eivät koulutuksella saavutettavat aineelliset elinolosuhteet ja yhteiskunnallinen arvostus ole enää selviöitä. Opiskeluolosuhteet heikkenevät suhteellisesti opiskelijoiden määrän lisääntyessä. Tästä on seurauksena, että suureneva osa pitkälle koulutetusta työvoimasta tiedostaa yhteiskunnalliselta asemaltaan kuuluvansa työväenluokkaan.

Peruskoulu-uudistus, opintososiaaliset parannukset sekä ammatillisen koulutuksen lisääminen ja monipuolistaminen ovat viime vuosina parantaneet vähävaraisten koulutusmahdollisuuksia. Näiden parannuksien aikaansaamisessa ja toteuttamisaikataulun nopeuttamisessa on työväenliikkeellä ollut ratkaiseva osuus. Uudistusten merkitystä ei kuitenkaan pidä liioitella, ne ovat olleet välttämättömiä jo siksi, että koulutus edes välttävästi seuraisi tuotantovoimien kehityksen aiheuttamia vaatimuksia.

Sosialidemokraattisen Puolueen koulutuspoliittiset yleistavoitteet

Koulutuspolitiikkaa pitää Suomen Sosialidemokraattinen Puolue keskeisenä keinona yhteiskunnan aineellisen perustan lujittamisessa ja hyvinvoinnin lisäämisessä. Työväenliikkeen tehtävänä ei ole paikkailla porvarillisen koulutuspolitiikan heikoimpia kohtia, vaan sen tehtävänä on työväestön edun mukaisen kokonaisvaltaisen ja suunnitelmallisen koulutuspolitiikan toteuttaminen.

Koulutuspolitiikan tavoitteet ja keinot on johdettava työväenliikkeen yhteiskunnan taloudelliselle, poliittiselle ja sosiaaliselle toiminnalle asettamista tavoitteista ja keinoista. Sellainen koulutuksen kehittäminen on estettävä, joka lähtee lyhytnäköisestä voitontavoittelusta tai joka laadullisesti ja määrällisesti riittämättömänä parantaa tilannetta vain näennäisesti.

Välttämätön edellytys johdonmukaisen ja demokraattisen koulutuspolitiikan harjoittamiselle on työväenliikkeen lähtökohdista suoritettu pitkän aikavälin koulutussuunnittelu. Koulutukseen kohdistettavaa tutkimustoimintaa on voimakkaasti laajennettava. Suunnittelu- ja tutkimustyöstä päätettäessä on huomioitava toiminnan poliittiset ja sosiaaliset yhteydet, kokonaisvaltaisuuden vaatimus ja sen merkitys uusien koulutuspoliittisten ratkaisujen hahmottamisessa ja selkiyttämisessä.

Koulutusrakenteen uudistamisen keskeiseksi periaatteeksi on otettava se, että kaikille kansalaisille rakennetaan mahdollisuus pitkään yleissivistävään opiskeluun, sen jälkeen tapahtuvaan ammatilliseen opiskeluun ja sekä ammatilliseen että muuhun aikuisopiskeluun. Koulutus kokonaisuudessaan on otettava kiireisesti yhteiskunnan omistukseen ja demokraattiseen valvontaan. Koulutuspalvelut on tehtävä kaikille ilmaisiksi.

Taloudellisista ja sosiaalisista syistä johtuvien kehitysviivästyneiden ja virikeympäristöjen eriarvoisuuden poistamiseksi on toteutettava yleinen esikoulutus.

Yleissivistävä peruskoulutus on laajennettava peruskoulua ja nuorisosteista koulutusta uudistamalla siten, että se kestää 18—19 ikävuoteen eli n. 12 vuotta. Erikoisesti on varottava, että peruskoulutuksen sisään ei synny eriarvoistavia rinnakkaisjärjestelmiä.

Yleissivistävän koulutuksen jälkeen tapahtuvaan ammatilliseen ja korkeakouluopiskeluun on varattava paikkoja koko ikäluokalle.

Aikuiskoulutuksen organisaatiota ja opetusmenetelmiä uudistettaessa on päähuomio kohdistettava puutteellisesti peruskoulutettuihin ja kaikkea ammattikoulutusta vaille jääneiden valtavan suureen väestöryhmään. Toimenpiteet heidän saattamiseksi koulutuspalvelusten piiriin on suunniteltava paitsi koulutus- myös talous- ja muita yhteiskuntapoliittisia keinoja hyväksi käyttäen niin, että päämääränä on heidän yhteiskunnallisen asemansa ja toimeentulonsa pysyvä parantaminen.

Koulukselliset umpiot on poistettava. Jatko-opintoihin pyritäessä on päähuomio kiinnitettävä haluun ja yleisiin edellytyksiin osallistua opintoihin eikä aikaisempiin muodollisiin opintosuorituksiin. Käytännön työtehtävissä osoitettu tiedollinen ja taidollinen pätevyys on otettava huomioon jatko-opiskelijoita valittaessa.

Ratkaisevaa on, että kansanvaltaisen koulutusrakenteen puitteissa opetusjärjestelmä uudistetaan työväenliikkeen näkemysten mukaisesti.

Opetussisällön on:

— vastattava tuotantovoimien kehitysvaatimuksia niin, että tuotantovoimien kehittäminen tapahtuu ottamalla työväenluokan ja muiden pienituloisten ryhmien edut huomioon ja ehkäisemällä suurpääoman lyhytjänteinen voitontavoittelu;

— annettava tiedolliset ja taidolliset edellytykset työväestölle osallistua enenevässä määrin tuotanto- ja jakeluprosessia koskemaan päätöksentekoon, sen suuntaamiseen ja valvontaan;

— edistettävä aktiivisesti yhteiskunnallisen tasa-arvon toteuttamista, kansainvälistä ja kansallista solidaarisuutta ja rauhan- ja tahtoa sekä

— opastettava työväestöä ja annettava heille valmiudet oma-kohtaiseen ja monipuoliseen ruumiilliseen ja henkiseen virkistämiseen ja harrastukseen.

Ihmisten vapautuminen tuotantovälineiden ja luonnon järkevään ohjaamiseen ja valvontaan edellyttää, että koulutus tukee ja auttaa inhimillisen luovan toiminnan ja kriittisen yhteiskuntatiedon kehittymistä. Koulutuksen on tapahduttava pakottomassa ilmapiirissä. Oppimista ei tule ohjata ulkopuolisten toimesta keinoitekoisilla ja epäaidoilla kiihokkeilla, vaan koulutuksen on alusta alkaen opastettava ja rohkaistava itsenäisten ja oma-aloitteisten opiskelu- ja työtapojen käyttöön.

Yleissivistävän peruskoulutuksen kestäessä on käsiteltävä yhteiskunnalliselta merkitykseltään olennaisia kokonaisuuksia, tutustuttava yhteiskunnan tuotannolliseen ja jakelutoiminnan perusteisiin, opetettava matemaattiset ja kielelliset perusvalmiudet siten, että niiden käytännöllinen, välineellinen merkitys tulee esiin, sekä opastettava keskinäiseen solidaarisuuteen ja luovaan yhteistoimintaan ja -vastuuseen.

Ammatillisessa ja korkeakouluopiskelussa on selvitettävä koulutuksen yhteiskunnallinen merkitys ja vastuu tuotantoprosessissa. Työtehtävien jatkuvasti kehittyessä on varsinaisten ammatillisten rutiinien opettamisen tapahduttava vasta työpaikoilla.

Koulutuksen kiinteä yhteys työelämään ja käytännölliset koskemukset erilaisissa työtehtävissä toimiviin ihmisiin antavat todellisen kuvan yhteiskunnallisesta käytännöstä. Opetustilanteisiin

on kutsuttava ja kelpuutettava opettajiksi myös erilaisissa tuotannollisen toiminnan käytännöllisissä tehtävissä olevia työntekijöitä.

Demokratian toteuttaminen kaikkien oppilaitoksien sisäisessä toiminnassa liittyy välttämättömänä osana koulutuksen uudistamiseen. Oppilaitoksien sisäisen demokratian avulla voidaan ennen muuta toteuttaa opiskelun sisältöä ja järjestämisuotoja koskevaa jatkuvaa kansanvaltaista kehittämistyötä. Yleisperiaate demokratian toteuttamisessa tulee olla se, että valinnaisten hallintoelinten vaaleissa ovat yleisen ja yhtäläisen vaalitavan mukaisesti äänioikeutettuja ja vaalikelpoisia kaikki ko. oppilaitoksessa opiskelevat ja työskentelevät henkilöt. Pääpaino ei luonnollisestikaan kohdistu hallinnon muodolliseen toteuttamiseen, vaan itse opiskelutoiminnan kehittämiseen. Hallinnon käytännöllinen toteuttaminen voi poiketa muodollisesti eri oppilaitoksien kohdalla esim. oppilaitosten kokorojen vuoksi.

Kaikissa oppilaitoksissa on pikaisesti taattava niissä työskentelevien ihmisten oikeusturvan ja muiden yleisten kansalaisoikeuksien — myös poliittisen toiminnan oikeuden — toteutuminen tarvittaessa lakisääteisesti.

Koulutuspolitiikan merkitys yhteiskunnan uudistamisessa

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen koulutuspolitiikan pyrkimyksenä on auttaa sellaista yhteiskunnallista uudistamistyötä, joka vapauttaa ihmiset alistavien tuotantosuhteiden ja kehittymättömän tai väärin kehitetyn tuotantotekniikan puristuksesta, tekee mahdolliseksi luovan inhimillisen toiminnan ja kehittää yhteiskunnallista tietoisuutta. Siten voidaan ohjata ja valvoa tuotantovoimien ja luonnon käyttöä suunnitelmallisesti ja demokraattisesti.

Työväestön kouluttaminen tässä ohjelmassa esitetyllä tavalla voimistaa osaltaan tuotantovälineiden yhteiskunnallisen olemuksen ja niiden yksityisen ja monopolistisen omistuksen välistä vastakohtaisuutta. Toisaalta tuotantotoiminnan välttämättömät kehitysvaatimukset pakottavat myös kapitalismin oloissa uudistamaan koulutusta työväenliikkeen esittämällä tavalla, toisaalta työväenliikkeen vaatimusten toteuttaminen koulutuksen alueella kohottaa voimakkaasti työväestön yhteiskunnallista tietoisuutta ja terävöittää demokraattisia yhteiskunnallisia uudistusvaatimuksia. Työväenliikkeen koulutuspolitiikka lisää sosialismin edellytyksiä niin aineellisteknisellä alueella kuin työtätekevien tietoisuuden kehittymisen kautta.

Demokraattisten ja tasa-arvoa lisäävien koulutuspoliittisten ratkaisujen toteuttaminen on mahdollista vain työväenliikkeen ja sitä lähellä olevien voimien yhtenäisillä ponnistuksilla.

ESIKOULUTUS

Sosialidemokraattisen koulutuspolitiikan keskeisimpiä tavoitteita on ensisijassa varmistaa jokaiselle yhtäläinen peruskoulutus. Peruskoulutuksen tavoite onkin jatkuvasti kehittynyt ja samalla myös koulutusaika pidentynyt.

Koulutuksen vaatimustason noustessa on kuitenkin todettu, että varsinaisen peruskoulutuksen piiriin tullessaan lapsilla on mm. taloudellisista ja sosiaalisista syistä sangen erilaiset edellytykset omaksua peruskoulun antamaa opetusta ja kasvatusta. Tämä puolestaan vaikuttaa ratkaisevasti heidän koulumenestykseensä ja niin muodin myös heidän jatkokoulutusmahdollisuuksissa ja sijoittumiseensa työelämässä.

Esikoulun tehtävä

Esikoulutuksen tehtävänä tulee olla lapsen ympäristöstä ja kasvatuksesta johtuvien kehitysviivästymien poistaminen ja erilaisten valmiuksien kehittäminen.

Valmius on käsitettävä avarasti niin, että se tarkoittaa koko persoonallisuuden kehittämistä. Silloin sen piiriin kuuluvat mm. tiedollinen, sosiaalis-emotionaalinen, psymo-motoorinen ja fyysinen alue.

Näiden persoonallisuuden eri alueiden tasapuolinen kehittäminen on esikoulutuksen tehtävä.

Näin määriteltynä esikoulutus ei rajoitu yhteen tai kahteen vuoteen ennen varsinaisen peruskoulutuksen alkamista vaan esikoulutuksen on alettava jo seimi- ja lastentarhaiässä.

Jotta tämä olisi mahdollista, on tarkoin selvitettävä lapsen kehityksen eri vaiheet. Lapsi ei voi oppia mitä tahansa missä kehitysvaiheessa tahansa, vaan lapsi saavuttaa kehittyessään aina uuden sellaisen vaiheen, että tietynlaiset suoritukset ovat mahdollisia.

Koska sosialidemokraattisen koulutuspolitiikan tavoitteena on myös ympäristötekijöistä johtuvien kehitysviivästymien poistaminen, on lapsen varhaisvuosien — 0—2-vuotiaitten — kehitys vaiheeseen kiinnitettävä suurta huomiota. Tänä aikana lapsen ruumiillinen kontrolli kehittyy. Lapsen on saatava kylliksi ulkopuolista tukea, joka edistää liikunnan kehittymistä. Myös ympäristön jäsentely alkaa tässä iässä. Ympäristön virikerikkaudesta riippuu, miten paljon lapsi saa esim. jatkuvan oppimisen mahdollistavia käsitteitä, miten lapsen aistitoimintojen kehittämistä edistetään. Fyysisestä kunnosta huolehtiminen tässä ikävaiheessa on erittäin tärkeää, mutta se ei saa olla ainoa päämäärä.

Lapsen huoltajien taloudellisesta ja sosiaalisesta asemasta riippuu sangen paljon, minkälaiseksi muodostuu lapsen varhaislapsuus. Jos lapselle ei voida kotiympäristössä turvata koko persoonallisuuden niin fyysisen kuin psyykkisenkin kehityksen ta-

sapuolista edistymistä, on yhteiskunnan huolehdittava siitä, että näillä lapsilla on mahdollisuus saada erilaisissa päivähoitopaikoissa tarkoituksenmukaista kasvatusta, hoitoa ja opetusta.

Varsinkin seuraava ikäryhmä, 2—4-vuotiaat lapset, tarvitsevat koti- ja päivähoitoympäristössään erittäin virikerunsasta toimintaa.

Tänä aikana lapsella tulisi olla mahdollisuus eri tavoin hankkia tietoja ja kokemuksia erilaisista esineistä, eri asioista ja tapahtumista, niin että lapsi vähitellen hallitsisi ympäristössään olevat esineet ja tavallisimmat tapahtumat ja asiat.

Samanaikaisesti on huolehdittava lapsen sosiaalisesta ja emotionaalisesta kehitymisestä. Se vaatii kasvattajilta, niin vanhemmilta kuin päivähoitopaikkojen opettajilta paljon kehityspsykologista tietoa ja kykyä soveltaa sitä lapsen kehitystasoa vastaavien toimintojen ohjaamisessa ja suunnittelussa.

Ikäryhmä 4—7-vuotiaat on varsinaista esikoulukautta. Tänä aikana on määrätietoisesti pyrittävä kehittämään lasten valmiuksia. Valmius on kypsymisen ja siihen välttämättöminä sisältyvien ympäristövaikutusten sekä oppimisen yhteistulos. Kuitenkin sen on katsottava esikoulutuksessa tarkoittavan koko persoonallisuuden tasapuolista kehittämistä.

Edellä olevan jaon perusteella on todettava, että esikoulutus on toteutettava suunnitelmallisesti lapsen syntymästä lähtien. Tulisi kiinnittää suurta huomiota myös vanhempien kouluttamiseen, sillä lapsen kehitys häiriytyy, jos lasta ohjattaessa ei tiedetä esim. miten lapsi oppii.

Esikoulu

Jos lapsen koulutuksen erittäin tärkeäksi vaiheeksi on katsottava koko varhaislapsuus 7 ikävuoteen asti, voitaneen kuitenkin tässä vaiheessa vielä erottaa seimi- ja lastentarhavaihe käsittelemään 0—5 ikävuodet.

Varsinaiseksi esikouluvaiheeksi voidaan katsoa 5—7 ikävuodet.

Nämä pari vuotta olisi käytettävä kouluvalmiuksien kehittämiseen kouluvaiheuksien ennalta ehkäisemiseen sekä ympäristötekijöistä aiheutuneiden kehitysviivästymien korjaamiseen.

Käytännössä tämä merkitsee sitä, että oppivelvollisuusikää olisi alennettava asteittain.

Ne kehitysviivästymät, joita lapsella on ennen kouluikään tuloaan, ovat seurausta, kuten edellä on todettu, ympäristön ja kasvatuksen erilaisuudesta. Kehitysviivästyksiä voi olla persoonallisuuden eri alueilla. Ja näiden korjaamiseen pyritään tasoittavan esikoulutuksen avulla.

Esikoulussa tulee kiinnittää huomiota pääasiassa sellaisiin keskeisiin aineisiin kuin äidinkieli, matematiikka, ympäristöoppi, musiikki ja askartelu. Samoin on koulutuksessa annettava eettis-

sosiaaliselle kasvatukselle huomattava sija. Niin opetuksen kuin kasvatuksenkin on tapahduttava vailla »koulumaista» opetustapaa ja ennen kaikkea lapsen ikään sopivilla menetelmillä ja lasta kiinnostavalla tavalla.

Päivähoito

Yhteiskunnan kehitys vie kohti yhä monimutkaisempaa yhteisöä. Eivät edes kehittyneetkään kodit pysty tarjoamaan lapsille kaikkia niitä valmiuksia, joita lapselta vaaditaan ja odotetaan, kun lapsi aloittaa koulunsa.

Virikerikkaankin kodin lapselta saattaa puuttua ryhmään sopeutumisen valmius. Tätä puutetta ovat tähän asti vähentäneet ns. puolipäivätarhat.

Koska puolipäivähoito ei ratkaise ansioaitiongelmaa, on kokopäivähoito ainoa mahdollisuus. Kokopäivätarhat, jotka hyvin monissa tutkimuksissa todetaan lasta rasittavaksi ja häiriöittäväksi, ovat kuitenkin juuri niitä laitoksia, joihin heikoista taloudellisista ja sosiaalisista oloista tulevat lapset pääsevät. Siksi olisi kiireesti ryhdyttävä uudistamaan ja korjaamaan kokopäivähoidon toiminnallista ohjelmaa, jotta se vastaisi niitä vaatimuksia, jotka lapsen tasapainoiselle kehitymiselle asetetaan.

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue toteaa, että yhä useamassa perheessä molemmat vanhemmat ovat ansiotyössä ja siksi on lapsille turvattava oikea kasvu- ja kehitysympäristö. On pidettävä huolta siitä, että erilaisia kokopäivähoitopaikkoja kehitetään sellaisiksi, että ne ovat suotuisia lapsen kehitymiselle. Vain pedagogisesti korkeatasoinen päivähoito voi merkittävästi tasoittaa erilaisten kotien erilaisia mahdollisuuksia tukea lasten kehitystä koko esikoulutusvaiheen aikana. Toistaiseksi on kokopäiväpaikkojen, niin laitos- kuin perhehoitopaikkojenkin, vajuus valtava. Sen vuoksi että yhä suurempi osa väestöstä keskittyy taajamiin, jolloin perheenäidit hakeutuvat työelämään, korostuu välttämättömyys saada aikaan kokonaisvaltainen päivähoitojärjestelmä, joka takaa kaikille lapsille mahdollisuuden sekä hoitoon että esikoulutukseen. Tämän järjestelmän on ulotuttava luonnollisesti myös maaseudulle, ja sen on oltava tasoltaan ja tavoitteiltaan valvottua. Äiti, vaikka hän olisi kotona, tarvitsee kasvatusapua eikä äidin kotiin jäänti näin ollen vähennä hoitopaikkojen tarvetta.

Opettajanvalmistus

Esikoulutusjärjestelmään siirryttäessä muodostaa opettajakysymys huomattavan vaikeuden sen vuoksi, että varsinaisesti tähän tehtävään soveltuva opettajavoimaa on vähän.

Ratkaisua haettaessa on lähdeittävä siitä, että nykymuotoinen lastentarhaopettajakoulutus lakkautetaan sekä sen piirissä olleet ja mahdollisesti muitakin opettajaryhmiä uudelleen koulutetaan, jotta he soveltuisivat työskentelemään uuden järjestelmän piirissä.

Samanaikaisesti kuin tästä tehdään kokonaissuunnitelma, on opettajakoulutus uudistettava ottamaan huomioon myös esikoulutuksen asettamat vaatimukset. Tulevien esikoulutuksen piirissä toimivien opettajien koulutuksen tulee tapahtua korkeakouluis- sa varsinaisen opettajakoulutuksen puitteissa kuitenkin siten, että siinä otetaan huomioon esikoulutuksen erityisolot ja -vaatimukset.

Lähiajan tehtävät

1. Periaatepäätös oppivelvollisuusikärajan alentamisesta 6 vuoteen on tehtävä mahdollisimman pian. Päätös oppivelvollisuusikärajan alentamisesta 5 vuoteen tulee tehdä vasta kun yhden vuoden alentamisesta on saatu riittäviä kokemuksia. 5—6-vuotiaita koskeva esikoulu on saatettava koulutoimen yhteyteen.

2. On pikaisesti luotava valtakunnallinen järjestelmä lasten päivähoidosta, johon sisältyy kaikki nykyiset hoitomuodot. Päivähoitojärjestelmän tulee taata hoito sekä 0—4-vuotiaille että sitä vanhemmille, jotka tulevat mahdollisen esikoulun piiriin, ja sille on asetettava yhtenäiset toimintatavoitteet.

3. On laadittava laki esikoulutuksen opetuksellisista tavoiteista, jossa vältetään lastentarhaopetuksen virheet.

4. Esikoulutuksen opettajakoulutussuunnittelu on saatettava tutkittavaksi. Opettajakoulutuksen uudistaminen on kytkettävä opettajanvalmistukseen.

5. Esikoulutuksen hallinto valtakunnallisella tasolla on ratkaistava siten, että siinä huomioidaan sekä koulu- että sosiaalitoimen osuus. Lähtökohtana on pidettävä molempien osapuolten tiivistä yhteistyötä esikoulutuksen kokonaisjärjestämisessä .

[ASTEEN KOULUTUS

Yleistä

Koulujärjestelmän perusteissa 1968 annettu laki parantaa mahdollisuuksia suurimittaiseen peruskoulun hallinnolliseen, sosiaaliseen ja pedagogiseen uudistamiseen. Työväenliikkeen kannalta katsoen säädetty laki merkitsee vasta peruskoulureformin ensimmäistä vaihetta. Vastaisista toimenpiteistä jää riippumaan se, missä määrin asetetut tavoitteet saavutetaan.

Koulujärjestelmälaki on ensinnäkin monien sovitteluiden tulos ja jättää siten uudistuksen, työväenliikkeen alkuperäisiin tavoitteihin nähden, puolittiehen. Koulujärjestelmälaki ja sen pohjalta annettua asetusta rasittaa niin hallinnollisesti, pedagogisesti kuin sosiaalisestikin liian läheinen pitäytyminen vanhaan kansakoululainsäädäntöön ja korvaavan koulun osalta oppikoulusään- nöstöön. Korvaavat koulut vaikeuttavat vastaisuudessa tehtäviä uudistuksia.

Toisaalta voidaan havaita, että nyt saavutettu yksimielisyys uudistuksen peruslinjoista on paljolta vain näennäistä. Uudistuksen vastarinta on naamioitunut ensinnäkin vaatimukseen korvaavien koulujen sekä erilaisten »kokeilukoulujen» säilyttämisestä sekä toisaalta uudistusvaiheiden toistuviin ajallisiin lykkäämisiin, muka taloudellisin perustein. Uudistuksen siirtämistä merkitsee esimerkiksi se, että peruskouluun siirtyminen lähes kokonaisuudessaan pyritään viemään läpi ns. alueellisen siirtymisen muodossa sallimatta juuri lainkaan käyttää lain suomaa mahdollisuutta ns. pistesiirtymiseen.

Vanha oppiainejako ja porvarilliselle perinteelle rakentuva opetussuunnitelma ei läheskään kaikilta osin vastaa työväenliikkeen asettamia tavoitteita.

Koulujärjestelmälaki on luonteeltaan vain suunnittelulaki. Onkin pidettävä ehdottoman välttämättömänä, että jo 70-luvun alkupuoliskolla käynnistetään lainsäädäntötyö ja sen edellyttämää rätietoinen ja tehokas kokeilu-, tutkimus- ja suunnittelutoiminta kokonaisvaltaisemman, yhtenäisemmän, demokraattisemman ja sosiaalisemman peruskoulujärjestelmän luomiseksi. Aivan erityinen paino on pantava uudistustyön kokonaisvaltaisuuden vaatimukselle. Esikoulun, peruskoulun ja 11 asteen koulutuksen suunnittelu on tähän saakka suoritettu erillisenä, mistä on mm. ollut seurauksena oppilaiden kannalta kohtalokkaita koulunkäynnin jatkamisvaikeuksia. Peruskoulutusta on käsiteltävä tästä lähtien niin hallinnollis-organisatorisesti kuin pedagogisestikin esikoulun, peruskoulun ja II asteen koulutuksen muodostamana kokonaisuutena.

Suunnitteluvastuu on jätetty pääasiassa tehtäväkohtaisille ja määrääjäksi asetetuille luottamusmiestokiteoille, joiden yhteys koulukokeiluun ja -tutkimukseen on ollut sattumanvarainen ja jotka ovat saaneet aivan liian vähän taloudellisia resursseja päätoimisen suunnitteluhenkilöstön käyttöön. Tärkeimmät suunnittelutehtävät on aivan liian suuressa määrin keskitetty samojen harvojen henkilöiden hoidettaviksi.

Niin lainsäädännöllinen kuin pedagoginenkin kehittämistyö edellyttää paitsi moninkertaisia taloudellisia resursseja nykyiseen verrattuna myös pysyviä poliittisia ja asiantuntijoista koottuja komiteoita ja työryhmiä, joiden jäsenet määrääjain vaihtuvat. Tavoitteiden ja peruslinjojen asettamisen tulee tapahtua poliittisin perustein kootuissa komiteoissa.

OPETUKSELLINEN UUDISTAMINEN

Opetussuunnitelman tavoitteet

Vanhastaan kansakoulun keskeiseksi tehtäväksi on Suomen oloissa katsottu kristillis-isänmaallis-siveellinen porvarillinen asennekasvatus ja mahdollisimman suuren ulkoehtoisen tietomäärän

omaksuminen. Tästä ominaisuudesta ei ole päästy irti peruskoulunkaan opetuksellisia tavoitteita asetettaessa, tosin tavoitteisiin on tullut lukuisasti nykyaikaistuksia. Näin koulutaan oppilaista hyvin sopeutuvia epäkriittisiä toistajia, sen sijaan että heistä kehittyisi luontaisten kykyjensä itsenäisiä käyttäjiä ja yhteisvastuulliseen päätöksentekoon ja vallankäyttöön harjaantuneita kansalaisia.

Myös peruskoulutukselle asetettavat opetukselliset päämäärät on johdettava yleisistä yhteiskunnallisista kehittämistavoitteista.

Yhteisvastuullinen vallankäyttö ja kaikkien työtätekevien luova kehittämistoiminta tuotanto- ja jakeluprosessin piirissä sekä korkean tieteellis-teknillisen tason mahdollistama monipuolinen kulttuuri- ja virkistystoiminta edellyttävät, että peruskouluopetuksen tavoitteiksi asetetaan:

— uutta luovan oppimisen ja opetuksen suosiminen perinteen siirtämisen kustannuksella;

— asiakokonaisuuksien, syy- ja seuraussuhteiden sekä älyllisten ja tiedollisten oppimisvalmiuksien antaminen suppeiden muistinvaraisten erityistietojen sijaan;

— keskinäisen solidaarisuuden ja luottamuksen kasvattaminen niin pienryhmien tasolla kuin kansainvälisestikin yhteistyön ja yhteiskunnallisen kriittisyyden ilmapiirissä keinotekoisen kilpailun ja itsekkyyden sijaan;

— omaehtoisten ja itsenäisten työtapojen mahdollistaminen opiskelussa sekä kaavamaisen yhdenmukaisuuden, pakon ja ulkoistaisten kiihokkeiden poistaminen.

Näihin tavoitteisiin voidaan päästä siten, että:

— toteutetaan opetusaineksen voimakas integroiminen. Asiakokonaisuuksien, niiden välisen yhteyden ja yhteiskunnallisen merkityksen selvittely on tehtävä mahdolliseksi luopumalla kaavamaisesta oppiaine- ja tuntijaosta;

— uudistetaan opetussisältö. Matemaattis-luonnontieteellisen opetusaineksen osuutta on lisättävä. Tämä opetusaines tulee liittää opetuksen integraatiossa asiakokonaisuuksien selvittelyyn siten, että ei jää epäkäytännölliseksi ja muusta oppimisesta irralliseksi ulkoluvuksi ja rutiinin harjoitteluksi. Opetussisältöä uudistettaessa on selvitettävä opetuksen sisältämät ideologiset ja poliittiset arvolähtökohdat ja mahdollistettava työväenliikkeen näkemysten täysipainoinen esilletulo niin kouluopetuksessa kuin opetusmateriaalissakin. Tämä pyrkimys liittyy yleiseen vaatimukseen yhteiskunnallisen opetusaineksen lisäämiseksi kouluissa. Opetusta järjestettäessä on aina huomioitava sen yhteys käytännölliseen työelämään. Myös ammatissa toimiville on mahdollistettava tilaisuus opetustyöhön. Monipuolisen ja yksipuolisen painostuksesta vapaan opiskeluilmapiirin aikaansaamiseksi on uskonnon tuntimäärää vähennettävä ja poistettava se kokonaan pakollisena oppiaineena.

— kehitetään opiskelumotivaatiota omakohtaisemmaksi. Opetussisällön uudistaminen auttaa myös työväestöön kuuluvien lasten opiskelumotivaation kehittämisessä. Itsenäisten ratkaisujen mahdollistaminen ja demokraattisen päätöksenteon toteuttaminen lisäävät myönteistä ja luovaa otetta opiskeluun.

— toteutetaan kouludemokratia ja luodaan sosiaalisesti täysin turvattu opiskeluympäristö.

Näitä tavoitteita on toteutettava kunnallisella tasolla opetussuunnitelmia laadittaessa ja valtakunnallisella tasolla siinä työssä jota tehdään peruskoulun opetussuunnitelmien uudistamiseksi. Tätä uudistamistyötä on nopeutettava ja saatettava sen lähtökohdat ja tulokset julkiseen keskusteluun.

Opetustavat

Opetustavoista on sovittava oppilaiden ja opettajien yhteistyöllä. Oppilailta tulee olla mahdollisuus myös pitkän aikavälin opetukselliseen suunnitteluun opettajien kanssa, mikäli heillä on siihen iän huomioon ottaen kiinnostusta. Perinteellisestä luokkatyöskentelystä on luovuttava sen passivoivan luonteen vuoksi. On käytettävä tarpeen mukaan suurryhmäopetusta, ryhmätyötä ja yksin tapahtuvaa opiskelua. Lisäksi on käytettävä keskusteluja, seminaareja ja tutustumiskäyntejä.

Monipuolisen tiedon saaminen ja erilaisten mielipiteiden esittäminen on tehtävä mahdolliseksi. Oppikirjojen osuutta opetuksessa on vähennettävä ja niiden ohella on käytettävä eri alojen kirjallisuutta, lehtiä ja audiovisuaalista välineistöä.

Oppilasarvostelu

On todettu, että nykyisenkaltaisen koulun arvostelujärjestelmä suosii ylimpien sosiaaliryhmien lapsia alimpiin sosiaaliryhmiin kuuluvien lasten kustannuksella. Lahjakkuus on laadullinen ominaisuus, jonka eri alueet kehittyvät yksilöllisesti eri tavoin pääasiassa ympäristötekijöiden vaikutuksesta. Koulujärjestelmän uudistamisen yhteydessä on tähän kiinnitettävä huomiota.

Arvostelujärjestelmästä on karsittava sellaiset ominaisuudet, jotka yksipuolisesti suosivat ylimpien sosiaaliryhmien lapsia tai jotka mahdollistavat arvostelevan henkilön arvostusten vaikutuksen arvosteluun.

Arvostelun on annettava oppilaille yksilöllistä tietoa heidän edistymisestään ja lisäopintoja tarvitsevista aloistaan, ilman, että se ylläpitää ja kiihottaa oppilaiden keskinäistä arvostanakilpailua. Arvostelun on annettava tietoa myös oppilaiden yhteistyöstä ja luovasta osallistumisesta. Arvostelusta on kokonaan luovuttava alimmilla luokilla.

Differentiaatio (eriyttäminen) ja tukiopetus

Peruskoulun yläasteen eriyttämisratkaisu voi helposti tukea ja heijastaa nykyisen opetussisällön ja arvostelujärjestelmän ai-

heuttamaa epäkohtaa. Vähävaraisten kotien lapset, joilla alusta alkaen on heikoimmat edistymisen mahdollisuudet, ohjautuvat keskimääräistä useammin suppeille kursseille ja alhaisiin tasoryhmiin. Siten heidän jatko-opintomahdollisuutensa edelleen kaventuvat.

Opettusjärjestelmän, -menetelmien ja arvostelutavan uudistaminen ovat edellytyksiä sille, että differentiaatiosta saadaan poistetuksi sen eriarvoistavat tekijät. Silloin vasta differentiaatiosta on eräs keino omakohtaiseen opiskelun toteuttamiseksi. Oppilaiden jatko-opintomahdollisuuksia ei saa käytännön ratkaisussa kytkeä joihinkin kurssi- ja ainevalintoihin. Jatko-opintoihin oppilaita valittaessa on kiinnitettävä huomio oppimishalukkuuteen eikä ainoastaan aikaisempiin opintosuorituksiin ja jatko-opintojen yhteyteen on järjestettävä joustava mahdollisuus täydentää opintojen edellytyksenä olevia perusvalmiuksia.

Oppimisvaikeudet aiheutuvat tavallisimmin vaikeista sosiaalisista syistä, joita tukiopetuksella ei voida poistaa. Tukiopetus ei saa eristää oppilaita omaksi syrjityksi ryhmäksi eikä sitä saa missään tapauksessa käyttää rankaisunomaisena keinona. Tukiopetuksen on oltava kyllin tehokasta, jotta sen vaikutukset tuntuisivat nopeasti tilapäisissä oppimisvaikeuksissa olevien oppilaiden kohdalla. Oppilaat, joilla on pysyviä oppimisvaikeuksia, on saatettava erityisopetuksen piiriin.

Erityisopetus

Erityisopetuksen järjestämistä kaikkialla maassa on kiirehdittävä. Hitaammin kehittyneitä varten tarkoitettujen linjojen, apuloukkien lisäksi tarvitaan terapeuttisia tarkkailuluokkia persoonallisuuden kehityksessä häiriytyneille, samoin erityisluokkia kuulo- ja näkövammaisille, liikunnallisesti vajaakykyisille ja aivoaurioisille. Internaatikouluista on pyrittävä eroon mahdollisimman suuressa määrin ja huolehdittava erityisopetuksesta kunnallisella tasolla. Oppilaita ei saa ilman pakottavaa tarvetta irroittaa perheistään. Erityisopetuksen järjestämisessä on kiinnitettävä poikkeuksellista huomiota parhaan mahdollisen kehitysympäristön aikaansaamiseen. Erityisopetusta järjestettäessä se on pyrittävä sijoittamaan normaalien koulujen yhteyteen ja muullakin tavoin huolehdittava poikkeavien oppilaiden yhteydenpidosta muuhun yhteiskuntaan.

Luokkamutoisen erityisopetuksen lisäksi on kehitettävä klinikkamutoista erityisopetusta. Niitä lapsia varten, jotka eivät edes oppilaskuljetuksen avulla voi osallistua kouluopetukseen, on kiinnitettävä ns. kotiopettajia. Erityisopetuksesta on kunnille annettava valtionapu 100-prosenttisena.

Muu toiminta

Kaikille kouluissa työskenteleville pitää taata oikeus koulun puitteissa tapahtuvaan kansalaistoimintaan, myös puoluepoliittiseen toimintaan. Järjestettäessä koulun yleisiä tilaisuuksia,

juhlia, retkiä yms. on niistä sovittava demokraattisia menettelytapoja käyttäen. Oppilaille on tarjottava esim. retkien muodossa monipuoliset mahdollisuudet tutustua yhteiskunnan eri alueisiin. Harrastus- ja virkistystoimintaa ei tule ylläpitää kilpailuja varten, vaan omakohtaista laajojen oppilasjoukkojen osallistumista varten. Kansainvälisissä yhteyksissä on tasapuolisesti harjoitettava yhteistyötä Neuvostoliiton ja kansandemokratioiden kanssa.

KOULUDEMOKRATIA PERUSKOULUSSA

Kouludemokratian tulee olla se käytännöllinen järjestelmä, jonka puitteissa kouluyksikön tasolla voidaan toteuttaa koulutyön ja opetuksen suunnitelmallista uudistamista, koulun ulkopuolisten yhteyksien hoitamista ja koulun demokraattista sisäistä hallintoa.

Demokraattisen peruskoulujärjestelmän ominaisuudeksi ei riitä se, että kaikilla on mahdollisuus ilmaiseen koulutukseen. Koulun opetuksen sisältö ja työskentelyn muoto eivät saa olla esteenä kansanvaltaiselle koulutukselle. Kouludemokratian tärkein toiminta-alue on kouluopetuksen suunnitelmallinen uudistaminen ja kehittäminen. Opetuksen sisällön ja muotojen uudistamisessa pitää koulun yksilöllä olla riittävästi valtaa. Opetussuunnitelmia, oppilaiden ryhmittelyä, aine- ja tuntijakoa sekä opetusmateriaalia koskevat säännökset tulee uudistaa siten, että opetuksellinen suunnittelutyö voi kohdistua olennaisiin asioihin.

Yhteiskunnallisesti eristynyt koulu ei voi kasvattaa ihmisiä yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen ja vireyteen, ja siten se tukee yhteiskunnallista harvainvaltaa. Oppilaiden ja opettajien yhteyttä työelämään esim. ammattiyhdistysliikkeen välityksellä on tehokkaasti parannettava. Siten edesautetaan totuudenmukaisen kuvan muodostumista koululaisille yhteiskuntamme toiminnan pääalueista ja niiden vastakohtaisuuksista.

Koulun sisäiseen työskentelyyn ja työrauhaan kuuluvat asiat pitää käsitellä demokraattisesti siten, että oppilaat, opettajat ja tarvittaessa muu henkilöstö yhdessä päättävät koulun säännöistä. Koulun työrauhan edellytykset parantuvat vasta silloin, kun koulun päätarkoituksesta, opetuksesta, voidaan demokraattisesti sopia.

Kouludemokratian toteuttaminen edellyttää sitä, että koulussa toimii siellä työskentelevien ihmisten, oppilaiden ja opettajien muodostama kouluneuvosto. Milloin on kysymys koulun huoltohenkilökuntaan liittyvistä asioista, pitää sen oikeusturva ja vaikutusmahdollisuudet turvata. Kouluneuvosto huolehtii myös oppilaiden huoltajiin pidettävistä yhteyksistä. Ei ole tarkoituksenmukaista, että kouluneuvoston jäsenet olisivat oppilaiden ja opettajien kiintiöittäin keskuudestaan valitsemia edustajia. Siten

vain ylläpidettäisiin keinoitekoista opettajien ja oppilaiden välistä ristiriitaa. Kouluneuvoston jäsenien tulee nauttia koulussa työskentelevien ihmisten yleistä luottamusta riippumatta siitä, onko jäsen oppilas vai opettaja. Kouludemokratiasta on säädettävä lailla.

II ASTEEN KOULUTUS

Toisen asteen koulutus koulujärjestelmän osana

Peruskoulu-uudistuksen toteutuminen merkitsee parempien lähtökohtien luomista myös toisen asteen koulutukselle. Viimeistään silloin kun peruskoulu-uudistus on ehtinyt siihen vaiheeseen, että peruskoulun käyneet oppilaat siirtyvät toisen asteen koulutukseen, tulisi tämän koulutusvaiheen muodostaa yhtenäisen, monipuoliset ammatinvalinnan edellytykset tarjoava nuorison koulutusjärjestelmä, jossa taataan koko ikäluokalle mahdollisuus asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta jatkaa opintojaan.

Samalla kun toisen asteen koulut muodostavat yhtenäisen vastaanottavan koulutustason peruskoulusta tuleville, niiden pitää antaa yleissivistävä pohjakoulutus kolmannen asteen ammatilliselle ja muulle aikuiskoulutukselle, jonka tehtävänä vasta on ohjata nuoret varsinaiseen työelämään ja samalla taata tasaveritaiset mahdollisuudet aikuiskoulutukseen osallistumiseen.

Tavoitteeksi asetettavan II asteen koulutusjärjestelmän peruspiirteet

Toisen asteen koulutuksen tulee koko ikäluokan osalta olla pääasiallisesti yleissivistävää. Yleissivistävällä koululla ei kuitenkaan tarkoiteta nykyisen lukion kaltaista teoreettista ja monille oppilaille ylivoimaisen raskasta ja kiinnostusta herättämättä kirjakoulua. Ns. käytännöllisten aineiden opetukseen on jatkuvasti varattava mahdollisuus, jotta oppilaat kouluajan puitteissa voivat tutustua erilaisiin ammatteihin ja täten hankkia tietoa ja kokemusta mahdollisimman onnistunutta elämänuran valintaan varten. Opiskelun tulisi myös lähentää oppilaita ympärivään yhteiskuntaan ja auttaa heitä kokonaisvaltaisesti ymmärtämään sen ilmiöitä. Tähän päästään muodostamalla nykyisistä pirstoutuneista oppiaineista sisäisesti yhtenäisiä opiskelukokonaisuuksia, joiden suunnitteluun oppilaat itse osallistuvat. Oppilaiden tulee saada myös tutustua elinkeinoelämän sosiaalisiin suhteisiin ja ammattiyhdistysliikkeeseen. Tähän päästään luopumalla tiukasti roolisidonnaisesta opettajakäsitteestä ja antamalla mahdollisuus yhteiskuntaelämän eri aloilla toimiville ihmisille osallistua koulun opetustoimintaan. Yhteyksiä voidaan luoda myös koulun valvonnassa tapahtuvan käytännöllisen työpaikkaharjoittelun avulla.

Opetuksen järjestelyn tulisi tapahtua aine- ja kurssivalintaperiaatteiden pohjalta. Tällöin oppilailla halutessaan olisi mahdollisuus painottaa opintojaan siten, että ne luovat monipuolisia ammatinvalinnallisia edellytyksiä eri aloille. Tämä voi olla edullista varsinkin oppilaiden opiskelumotivaation säilyttämiseksi. Toisen asteen koulutusjärjestelmä on peruskoulun suoranaisten jatko.

Tämä edellyttää paitsi koulutusjärjestelmän kehittämistä myös opiskelua jarruttavien tai estävien taloudellisten ja muiden vaikeuksien poistamista.

Toisen asteen koulutusjärjestelmän ei tulisi sisältää karsintoja eikä niitä vastaavia pääsytkintoja. Kuitenkin on kehitettävä menetelmä, jonka avulla oppilaat itse voivat saada selville tietojensa ja taitojensa kunkinhetkisestä tasosta. Erityisen tärkeätä tämä on niiden kannalta, jotka jo ehkä koulusta poissa oltuaan palaavat koulutukseen.

Kaikin mahdollisin toimenpitein on pyrittävä siihen, että jokainen nuori käy läpi 12-vuotisen II asteen koulutuksen. II asteen koulutus on uudistettava niin että yleissivistävä, ammatillinen ja teoreettinen koulutus muodostavat yhtenäisen järjestelmän tasavertaiset koulutusmuodot. Ammatillisen koulutuslinjan valinneille on taattava tasavertaiset mahdollisuudet korkeakouluopetukseen. Ammattikoulutuksen saanti on tehtävä asuinpaikasta riippumattomaksi.

Ammattikoulutuksen sisältöä on välittömästi kehitettävä niin, että yhteiskuntatiedon, erityisesti ammattiyhdistystiedon, opetusta voimakkaasti lisätään.

Erityisen ongelman II asteen koulutuksessa muodostavat ne oppilaat, jotka jo I asteen koulutuksessa ovat sijoittuneet erityisopetukseen. Tavoitteena tulee olla niin joustavan II asteen koulutusjärjestelmän luominen, että suurin osa näistä oppilaista voi jatkaa koulunkäyntiään normaalin järjestelmän puitteissa. Niille, joiden kohdalla tämä ei ole mahdollista, on järjestettävä omia soveltuvia oppilaitoksia, niin että erityisopetuksen tarpeessa oleville varataan kehittävään opiskeluun vähintään samanpituisen aika kuin koko ikäluokalle kehittävään opiskeluun.

Eteneminen uuteen toisen asteen koulutusjärjestelmään

Pyrittäessä nykyisestä hajanaisesta nuorisoasteen koulutusjärjestelmästä uuteen on koulutusta koko ajan parannettava ja tehostettava käyttäen hyväksi tehtyjä investointeja ja nykyisiä opettajavoimia. Samalla kun tehostetaan uuden järjestelmän suunnittelua ja kokeilua on monin osaratkaisuin luotava edellytyksiä järjestelmän yleismuutokselle. Näitä osaratkaisuja on tehtävä seuraavissa kohdissa:

- 1) ylioppilastutkinto
- 2] kouludemokratia

- 3) eri koulujen opetussuunnitelmat
- 4) nuorisoasteen koulujen opetusmenetelmät
- 5] oppilaiden ohjaus
- 6) kouluyksikköjen sijoitus ja opettajat
- 7) koulutuksellisten umpiperien poistaminen.

Ylioppilastutkinnon poistaminen

Ylioppilastutkinto tulee viipymättä poistaa. Samalla tulee taa-ta kaikille toisen asteen koulutuksen saaneille ja käytännön kautta riittävät valmiudet hankkineille mahdollisuus saada korkeakoulutasoista opetusta.

Ylioppilastutkinnon sijalle ei tule luoda mitään sellaista järjestelmää, joka säilyttää oppilaiden välisen arvosanakilpailun, sillä kiistattomasti on osoitettu, että juuri vähävaraisten perheiden lasten koulumenestys ja -halukkuus kärsii eniten voimakkaasta kilpailuhengestä. Tämän takia on oltava selvästi tietoisia esim. suhteellisen arvostelujärjestelmän sisältämistä vaaroista. Ylioppilastutkinnon poistamisesta korkeakoulujen oppilasvalintaan aiheuttamat vaikeudet tulee ratkaista korkeakoulujen omassa piirissä.

On pyrittävä vähentämään koulutodistusten vaikutusta korkeakouluihin pääsyyn. Kaikkien toisen asteen koulutuksen saaneiden tai vastaavat minimitiedot ja -taidot omaavien on saatava osallistua kolmannen asteen opiskeluun. Mikäli valintaa opiskelupaikkojen puutteen vuoksi kuitenkin joudutaan suorittamaan, tulee valinnan olla enemmän ohjaavaa kuin karsivaa. Tällöin olisi pyrittävä siihen, että

- a) samaan oppilaitokseen valikoidaan keskenään erilaista oppilasainesta,
- b) oppilaitos mukautetaan oppilaiden erilaisuuteen eikä se saa mukauttaa oppilaita itselleen »sopiviksi» ja
- c) että valintakriteereinä otetaan huomioon aikaisempien opintojen sekä tutkivan ja käsitteellisen kyvykkyyden ohella yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen toimintaan liittyvä kokemus. Karsinnoissa vaadittava välineellinen kyvykkyys on rajoitettava pienimpään mahdolliseen tulevien opintojen kannalta välttämättä tarvittavien taitojen testaamiseen.

Kouludemokratian toteuttaminen

Yksi yhteiskunnan keskeinen osa-alue on koululaitos. Jotta kouludemokratia voi olla mielekästä, on välttämätöntä, että päätöksenteolla voidaan vaikuttaa koulun keskeiseen tehtävään, opetukseen, sen sisältöön ja muotoihin.

Kouludemokratian keskeiseksi tavoitteeksi on asetettava opetuksen demokraattinen suunnittelu, joka tapahtuu kaikilla koulun

tasoilla, opintoryhmän tasolla, ainetasolla sekä koko koulun tasolla, jota edustaa kouluneuvosto. Opetusta ja opiskelua koskevia säädöksiä on uudistettava siten, että kouluyksikön oikeus päättää opiskeluun liittyvistä seikoista laajenee nykyisestään varsinkin opetussuunnitelmaa, opetusmateriaalia sekä luokka- ja tuntijakoa koskevilla asioissa.

Yhteiskunnan on valvottava, että kouluilla on käytössään keskenään tasavertaiset taloudelliset edellytykset toimintansa harjoittamiseen.

Kouluneuvosto on valittava yleisillä ja yhtäläisillä vaaleilla, joissa ovat äänioikeutettuja ja vaalikelpoisia kaikki koulun opettajat, oppilaat ja muu henkilökunta.

Nuorisoasteen eri koulujen opetussuunnitelmien yhtenäistäminen

Ammatillisten oppilaitosten ja yleislukioiden opetussuunnitelmia on kehitettävä niin, että eri oppilaitostyyppien suoritusten vastaavuus on tarkasti määritelty. Eri koulujen oppiaineet on myös otettava kriittisen tarkastelun kohteeksi ja jäykästä sekä vanhentuneesta nykyjärjestelmästä on päästävä entistä joustavampaan oppilaiden opiskelumotivaation ja tiedonaloittaiset yhdistelmät huomioonottavaan. Ammatillisessa opetuksessa on lisättävä yhteiskuntatieteellistä ja matemaattisluonnontieteellistä opetusta. Tarvittaessa on ammatillista koulutusta pidennettävä kolmivuotiseksi.

Nuorisoasteen koulujen opetusmenetelmien kehittäminen

Opetusmenetelmät saattavat nykyisissä nuorisoasteen kouluissa perinteellisesti suurestikin poiketa toisistaan. Vaikkakin nuorisoasteen koulutuksen sisältö muuttuu nykyistä enemmän yleisivistäväksi, se ei saa merkitä sitä, että oppikoulujen varsin opettajakeskeiset ja yksipuolisen tiedon jakamiseen tarkoitetut menetelmät ulottuisivat yhä laajemmin nuorisoasteeseen koulutukseen. Päinvastoin on pyrittävä siihen, että siirrytään oppilaskeskeisiin ja oppilasvastuisiin opiskelumuotoihin, jotka nykyistä paremmin motivoivat oppilaita. Tämänlaatuinen menetelmällinen uudistus vaatii puolestaan tehokkaasti järjestettyä ja kaikki opettajat kattavaa opettajien jatkokoulutusta.

Oppilaiden ohjaus

Toisen asteen koulutusvaiheen aikana useimmat oppilaat joutuvat tekemään ammatinvalinnalliset ratkaisunsa. Tällä hetkelläkin ammatinvalinnanohjaus pääasiallisesti käsittää oppilaiden ohjaamista koulusta toiseen, ja tulevaisuudessa tällä asteella tapahtuva toiminta on pääsääntöisesti tätä. Ohjaus ei saa olla vain yksilöä tuotantoelämään sopeuttavaa, vaan sen tulisi ensisijaisesti auttaa yksilöä valitsemaan riittävän informaation varassa hänen itsensä kannalta paras mahdollinen vaihtoehto.

Ohjauksessa pitäisi kiinnittää huomiota ammattien järjestelmän vinouteen, joka nykyisellään ei useimmalle tarjoa tyydyttävää ammattielämää, palkkaa tai terveyden kannalta suotuisia olosuhteita. Oppilaita olisi ohjattava aktiivisesti valvomaan etujaan työelämässä eikä vastaansanomatta sopeutumaan työnantajan itsekkäisiin vaatimuksiin. On valvottava, ettei psykologisesti painottuneesta ohjausjärjestelmästä muodostu tuotantoelämän tavoitteiden etuvartijaa, jossa työntekijäpuolen vaatimukset ja ammattiyhdistysliikkeen toiminta jäävät huomiotta.

Oppilaiden mielenterveyteen ja ihmissuhteisiin kohdistuva psykologinen työ vaatii tehostamista nykyisestään. Tätä varten on kehitettävä koululaitokseen kytketty ohjausjärjestelmä, jossa koulupsykologeilla on keskeinen osa. Kouluhallinnon organisaatioon kuuluvan kunnallisen koulupsykologiverkoston kehittämiseksi on kunnille kiireellisesti taattava riittävä valtionapu.

Kouluksikköjen sijoitus ja opettajat

Jo lähitulevaisuudessa tehtävillä ratkaisuilla on pyrittävä siihen, että tulevaisuuden nuorisoasteen koulutusjärjestelmälle luodaan myös riittävät ulkoiset puitteet. Rakennusten sijoittelulla ja oppilasalueiden muodostamisella voidaan pyrkiä siihen, että kaikki II asteen koulutus tapahtuu samoilla paikkakunnilla ja samoissa tiloissa. Opettajien koulutusta on kehitettävä niin, että ammattikouluissa ja yleislukioissa samoja aineita opettavat opettajat ovat asialliselta ja muodolliselta pätevyydeltään samanarvoisia ja että heitä jo välivaiheessa voidaan käyttää näiden eri koulujen opetustyöhön samanaikaisestikin.

Koulutuksellisten umpiperien poistaminen

Säännöksiä kehittämällä ja edellä esitettyjä mahdollisuuksia hyväksi käyttäen on pyrittävä siihen, että nuoret nykyistä paljon joustavammin voivat halutessaan opiskella samanaikaisestikin toisen asteen eri oppilaitoksissa ja käyttää hyväkseen aikaisemman opiskelunsa asiallisen ja muodollisen tuloksen. Keskeisenä perusteena oppilaita eri kouluihin otettaessa on pidettävä edeltävässä opiskelussa tai muutoin saavutettua tosiasiallista kypsyttä eikä muodollisia tutkintoja.

III ASTEEN KOULUTUS

III asteen koulutuksen asema

Korkeakoulut ovat järjestelmällisen tiedon tärkeimpiä tuottajia ja jakajia. Tässä suhteessa ne ovat olleet lähes monopoliasemassa yhteiskunnassa. Tutkimuksen, koulutuksen ja muiden

palvelusten sisällöstä ja määrästä päättämällä korkeakoulut pystyvät vaikuttamaan monitahoisesti yhteiskunnan kehittymiseen. Tämän takia korkeakoulut ovat merkittävä yhteiskunnallinen valtakijä.

Korkeakoulujen ja opistotason oppilaitosten tutkimus, koulutus ja palvelutoiminta on luonteeltaan yhteiskunnallinen tehtävä. Tämä yleisesti hyväksytty näkemys ilmenee III asteen koulutuksen ja tutkimuksen rahoituksessa, josta valtaosa muodostuu yhteiskunnan osuudesta. Vaikka III asteen koulutus ja tutkimus vaikuttavat merkittävästi yhteiskuntaan ja vaikka korkeakouluilla on valta-asema korkeimman tiedon jakelussa ja tuottamisessa, ei korkeakoulujen hallinnossa eikä koulutuksessa, tutkimuksessa ja palvelutoiminnassa ilmene yhteiskunnallisesta rahoituksesta huolimatta toiminnan yhteiskunnallista luonnetta. Päinvastoin korkeakoulujen hallinto- ja valtajärjestelmä etupäässä rakentuu eliniäksi nimitettyjen professorien virkavallan varaan. Yksityisissä korkeakouluissa, jotka on perustettu täyttämään rahoittajien ja perustajien tarpeita, on professorien rinnalla näiden piirien edustus siitäkkin huolimatta, että valtio on yksityisissäkin korkeakouluissa päärahoittaja.

Korkeakoulujen hallinnon epädemokraattisuus on vaikuttanut myös opetuksen, tutkimuksen ja palvelutoiminnan sisältöön ja määrään. Valtaa käyttävä pieni professorivähemmistö on demokraattisen valvonnan puuttuessa määrännyt, mihin suuntaan tutkimusta, opetusta ja palvelutoimintaa kehitetään. Eristäytyneisyys yhteiskunnasta on tuonut toimintaan epäyhteiskunnallisia piirteitä. Korkeakouluissa on syntynyt näkemys sitoutumattomasta ja epäpoliittisesta tutkimuksesta ja koulutuksesta. Koska tällainen näkemys on sopinut hyvin yhteen professoreiden omien yhteiskunnallisten mielipiteiden ja yhteiskunnan porvarillisen hegemonian kanssa, korkeakouluissa sekä tutkimuksen, opetuksen että palvelutoiminnan piirissä tehtävien valintojen yhteiskunnallinen ja poliittinen luonne on jäänyt avoimesti tunnustamatta. Professorikunta ei kokonaisuutena ole sitä edes mieltänyt.

Näistä lähtökohdista nousee tarve korkeakoululaitoksen uudistamisesta. Korkeakoulujen yhteiskunnallinen luonne on risiriidassa yksityisen professorivallan kanssa. Korkeakoulujen tutkimus-, koulutus- ja palvelutoiminnan yhteiskunnallistaminen on uudistuksen perustavoite. Yhteiskunnallistaminen edellyttää muutoksia korkeakoululaitoksen rakenteessa, hallinnossa ja tutkimuksen, opetuksen ja palvelutoiminnan sisällössä.

III asteen koulutuksen rakenne

Suomen koulutuslaitoksen yleiset rakenneongelmat koskevat myös III asteen koulutusta. III asteen koulutuksen järjestelmä on hajanainen ja pirstoutunut kuten koko koululaitos. Yhtenäistä III asteen koulutusjärjestelmää ei ole. III asteen koulutukseen

kuuluu erilaisia opistoja, erilliskorkeakouluja ja monialaisia yliopistoja. Korkeakoulujen omistussuhteet poikkeavat toisistaan: on sekä erilaisia yksityisiä korkeakouluja että valtion omistamia korkeakouluja.

III asteen koulutuksen rakenteellinen yhtenäistäminen on jatkuvan kehittämistoiminnan perusedellytys. Nykyinen hajanainen ja eriytynyt III asteen koulutus ei vastaa myöskään yhteiskunnan kehitystasetta. Toisen asteen jälkeisen koulutuksen näkeminen yhdeksi kokonaisuudeksi mahdollistaa yhtenäisen uudistuspolitiikan toteuttamisen. Korkeakoulujen hallinnon demokratisoiminen edellyttää yksityisten korkeakoulujen siirtämistä valtion omistukseen.

Opistot ja korkeakoulut on nivellettävä toiminnallisesti ja hallinnollisesti toisiinsa. On tutkittava mahdollisuutta lopettaa nykyinen erillinen opistokoulutus ja siirtää se vastaamaan alempitasoista koulutusta korkeakouluissa. Esimerkiksi opistoininööritutkinnosta tulisi alempi insinööritutkinto, joka vastaisi alemmaa kandidaattitutkintoa yliopistoissa ja joka suoritettaisiin teknillisissä korkeakouluissa. Tämä uudistus niveltäisi nykyisen opistokoulutuksen myös alan tutkimustoimintaan.

Erilliskorkeakoulut ovat syntyneet aikana, jolloin tuotantovoimien kehitysaste vaati ahdasta, kapea-alaista erikoistumista. Tällaista tarvetta ei enää ole. Tuotantoelämä näyttää päinvastoin edellyttävän lähitulevaisuudessa pikemminkin laaja-alaista koulutusta. Myös yhteiskuntapolitiikka — yhteiskunnan uudistaminen ja kehittäminen — on muuttumassa kokonaisvaltaiseksi toiminnaksi. Sen takia teknillisten ja kaupallisten erilliskorkeakoulujen sekä Itä-Suomen erilliskorkeakoulujen koulutuspalvelut on kytkettävä koko korkeakoululaitoksen toimintaan niin, että yhtenäisjärjestelmä mahdollistaa kokonaisvaltaisen tieteellisen toiminnan, poikkitieteellisen tutkimuksen, opetuksen ja opiskelun. Tällaisen monipuolisen järjestelmän luominen edellyttää muutoksia myös nykyisissä monialaisissa yliopistoissa. Jyrkkien tiedekunta-, osasto- ja oppiainerajojen poistaminen on välttämätön rakenteellinen ajanmukaistamistoimenpide yliopistojen sisällä.

III asteen koulutuksen alueelliseksi tasa-arvoistamiseksi on tutkittava sivukorkeakoulujärjestelmän luomista. Sivukorkeakouluja ei saa kuitenkaan toteuttaa erilliskorkeakouluperiaatteen pohjalta, vaan niissä on tutkintorakennetta ja oppilaitosjärjestelmää uudistamalla luotava mahdollisuudet monipuoliseen opiskeluun. Jos sivukorkeakoulut luodaan pelkiksi opetuskorkeakouluiksi, on siitä huolimatta huolehdittava, että opetuksen ja tutkimuksen hedelmällinen yhteys säilytetään. Muussa tapauksessa sivukorkeakoulujen opetus on jatkuvasti jäljessä alan viimeisimmästä kehityksestä. Tutkimuksen ja opetuksen yhteyttä on kaikessa III asteen koulutuksessa erityisesti vaalittava.

Korkeakoulujen järkevä fyysinen sijoittelu edellyttää luopumista erillisten korkeakouluyhdyskuntien (kampusten) rakentamisesta. Korkeakoulutoiminnan, niin tutkimuksen kuin opiskelun,

on tapahduttava läheisessä yhteydessä yhteiskunnalliseen todellisuuteen, mikä parhaiten onnistuu, jos korkeakoulut sijaitsevat kaupunkien toimintakeskuksissa.

Korkeakoulujen hallinto

Korkeakoulujen tutkimus-, koulutus- ja palvelutoiminnan yhteiskunnallistaminen edellyttää korkeakouluhallinnon kansanvaltaistamista. Vain kansanvaltainen korkeakoulu voi luoda puitteet sellaiselle henkiselle ilmapiirille, jossa uuden tiedon tuottaminen ja jakelu voivat vapaasti, kriittisesti ja hedelmällisesti tapahtua. Vain demokraattisesti hallitussa korkeakoulussa voi syntyä myös työväestölle myönteistä tutkimus-, koulutus- ja palvelutoimintaa.

Korkeakoulujen hallinto- ja valtajärjestelmän kansanvaltaistamisessa on edettävä kahta tietä. Kansanvaltaa on toteutettava sekä koko korkeakoululaitoksessa että yksityisissä korkeakouluissa.

Korkeakoulut ovat valtakunnallisia tutkimus-, koulutus- ja palvelukeskuksia. Siksi yhteiskunnan päätäntävalta korkeakouluihin on toteutettava valtakunnallisella tasolla. Ilman yhteiskunnan voimakasta yleisvaltakunnallista otetta korkeakoulujen yhteiskunnallistaminen ja kansanvaltaistaminen jäävät puolitiehen. Sen takia korkeakoulujen ja yhteiskunnan suhde on tarkistettava siten, että valtakunnallisten luottamuselinten, eduskunnan ja valtionneuvoston, vaikutus korkeakoulupolitiikan suuntaamisessa ja korkeakoululaitoksen hallinnossa ja suunnittelussa vahvistuu.

Korkeakoulujen sisäisessä hallinnossa korkeakouluille on taatava itsehallinto, jonka puitteissa sekä opettajilla että oppilailta on opetuksen, tutkimuksen, tieteellisen kritiikin ja opiskelun vapaus. Korkeakoulujen ulkopuolisten, yksityisen pääoman ja virkavallan, pyrkimyksiä valjastaa korkeakoulujen tutkimus ja opetus palvelemaan yksipuolisesti vain taloudellisen kasvun ja tuotannon lisäämisen tarpeita on vastustettava.

Kansanvallan toteuttaminen korkeakoulujen sisäisessä hallinnossa on parhaiten toteutettavissa korkeakoulu yhteisön kaikkien jäsenten tasavertaiseen osallistumiseen perustuvalla demokraattisella valtajärjestelmällä. Tällainen ratkaisu on yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen rakentuva hallinto- ja valtajärjestelmä. Vain sen pohjalla korkeakoulujen sisäinen yhteiskunnallistuminen ja kansanvaltaistuminen voivat hedelmällisesti toteutua. Tasa-arvoisen osallistumisen perustalta pääsevät erilaiset yhteiskunnalliset ja poliittiset näkemykset ja mielipiteet vaikuttamaan monipuolisesti korkeakoulujen toimintaan. Kiintiöjärjestelmien tuomat eturyhmäjakautumat ovat sen sijaan keinotekoisia ja epäyhteiskunnallisia.

Korkeakoulujen hallinnossa tärkeimmät päätöksentekuelimet ovat korkeakoulun valtuusto ja laitosneuvosto. Toimivallan rajoja määrättäessä on niiden ylin asema myös tunnustettava.

Korkeakoulun keskushallinnossa on valtuuston ylin valta määrittävä siten, että valtuusto pystyy valvomaan hallituksen toimia. Laitoksista on luotava korkeakoulujen tutkimuksen ja opetuksen perusyksiköjä, mikä edellyttää luopumista nykyisistä yhden oppiaineen professorijohtoisista laitoksista. Oppituliin perustuvasta päätösvallasta on luovuttava.

Laitosneuvostojen yhteistyöeliminä voi korkeakoulujen alihallinnossa olla osastoneuvostoja. Sen sijaan tiedekuntajärjestelmästä on luovuttava, jotta tieteidenväliselle opetukselle, tutkimuksille ja tutkinnoille luodaan mahdollisuudet. Tieteellisten asiantuntijoiden osuus on keskitettävä lausuntoja antaviin elimiin, joiden valintaan kaikkien korkeakoulu yhteisön jäsenten on voitava osallistua edustajiensa kautta.

Korkeakoulujen käytännöllistä toimintaa johtavan rehtorin ja hallituksen valinnan tulee kuulua valtuuston tehtäviin, eikä hallituksen kokoonpanoa saa kiintiöidä. Kanslerilaitoksesta voidaan luopua kaikissa korkeakouluissa.

Opintojen sisältö

Opiskelijoiden mahdollisuutta valita tutkintojensa sisältö on parannettava. Erityisesti on luotava mahdollisuudet tieteidenvälisen opintojen harjoittamiseen. Korkeakouluopetuksen tavoitteena ei saa olla opiskelijan ohjelmoiminen ahtaisiin ammattirutiineihin. Korkeakoulujen on annettava laaja ammatillinen pohjakoulutus, johon kuuluu kyky itsenäiseen uuden tiedon hankintaan, kriittinen suhtautuminen vallitseviin käsityksiin ja valmius ryhmätyöhön.

Tutkinnon uudistus muodostaa olennaisen osan korkeakoulujen kehittämisesä. Uudistuksella on päästävä entistä suurempaan valinnaisuuteen suoritustavoissa ja tutkintoaineiksessa. Opiskelijoiden mahdollisuuksia suunnitella yksityiskohtaisesti opiskelun kulku ja sisältö on lisättävä. Korkeakouluopinnoissa on opistotason opinnot hyväksyttävä käyviksi suorituksiksi. Myös käytännön työkokemus on luettava opiskelijain hyväksi koulutuksen osana.

Tutkimuksen ja opetuksen välille ei saa luoda jyrkkää rajaa. Huomattava osa opiskelua voi tapahtua omakohtaisen tutkimustoiminnan kautta. Tutkimukseen liittyy myös jatkuvaa opiskelua. Käytännölliseen harjoitukseen opetusmuotona on kiinnitettävä lisääntyvää huomiota, sillä tämän kautta on mahdollista yhdistää opiskelu käytännön todellisuuteen ja syventää samalla opiskelijoiden yhteiskunnallista tietoisuutta.

Korkeakoulujen opettajat

Opetuksen tehostamiseksi on aloitettava korkeakoulun opettajien pedagoginen valmennus ja opetusmenetelmien uudistaminen. Korkeakoulujen professoreita valittaessa on tieteellisen pä-

tevyden rinnalla vaadittava hakijoilta myös opetuspätevyyttä, jonka arvioinnissa on otettava huomioon paitsi opetustaito myös ansiot oppikirjojen ja -suunnitelmien laatimisessa sekä hakijoiden suunnitelmat alansa opetuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi. Professoriksi pyrkivien yleinen osallistuminen ja kokemus koulutus- ja tiedepolitiikassa sekä yhteiskunnallisessa toiminnassa on niin ikään otettava arvioitavaksi asetettaessa tie-teellisesti ja opetuksellisesti päteviä hakijoita ehdolle professorin virkaan.

Opetuksen ja tutkimuksen tehostaminen edellyttää paitsi opettajantoimien lisäämistä myös eri opettajaryhmien keskinäisen määrän tarkistamista ja heidän palkkauksessaan ja työvelvoitteissaan olevien suurten erojen tasoittamista. Sivutoimisten opettajien käyttämisellä on mahdollista luoda yhteyksiä korkeakoulun ja muun yhteiskunnan välille.

Korkeakoulun opettajien työvelvollisuudet on määriteltävä täsmällisesti ja tarkoituksenmukaisesti, ja professoreiden sekä muun korkeimmin palkatun henkilökunnan työajoista on annettava yhtä tarkat määräykset kuin alemman opettajakunnan ja muun korkeakoulun henkilökunnan kohdalla. Sitä mukaa kuin Suomen Akatemian puitteissa lisätään tutkimukseen omistautuvien teiteenharjoittajien määrää, on korkeakoulun opettajien opetusvelvoitteita mahdollista lisätä. Heidän kehitykselleen tarpeellinen omakohtainen tutkimustyö voidaan tarkoituksenmukaisimmin toteuttaa kehittämällä säännöllinen tutkimusvuosisjärjestelmä.

Oppilasvalinta

Korkeakoulujen oppilasvalinnassa olevat epäkohdat ylläpitävät eriarvoisuutta ja kasaavat etuja parempiosaisille. Akateemisten ammattien välinen arvohierarkia, joka ilmenee sijoittumismahdollisuuksien, palkkauksien ja vaikutusvallan suurina eroina, säätelee korkeakouluihin valikoitumista enemmän kuin valintajärjestelmät. Henkisiltä ja taloudellisilta lähtökohdiltaan edullisimmassa asemassa olevat ovat etuoikeutettuja myös opiskelupaikan valinnassa.

Ylioppilastutkinto tai yleissivistävän lukion päästötodistus ei saa olla ehtona korkeakouluopinnoille. Kullekin opintoalalle on määriteltävä ja julkistettava ne vähimmäisvaatimukset, joita pidetään korkeakouluopintojen edellytyksenä ja oppilaat on valittava nämä ehdot täyttävistä. Käytännön työssä osoitettu mielenkiinto, lahjakkuus ja opiskelunvalmius on otettava huomioon oppilaita valittaessa. Näin luodaan mahdollisuudet avoimen yliopiston toteutumiselle.

Opiskelijoiden sosiaalinen asema

Korkeakouluopiskelijoiden määrän kasvu ja akateemisten ammattien kiristynyt työmarkkinatilanne ovat luoneet pohjan opis-

kelijoiden ja yleensä lukeneiston aseman uudelleen arvioinnille. Työläiskodeista kotoisin olevien opiskelijoiden määrä on viime aikoina alkanut kasvaa, vaikkei vieläkään vastaa työväenluokan osuutta väestöstä. Yksityisen pääoman pyrkimykset pakottaa korkeakoululaitos tuottamaan ahdasalaisia teknokraatteja ovat lisänneet opiskelijain tietoisuutta omasta yhteiskunnallisesta asemastaan.

Opintotukijärjestelmän avulla on pyrittävä tasoittamaan tuloeroista johtuva eriarvoisuus opiskelumahdollisuuksissa. Yhteiskunnan vastatessa yhä täydellisemmin opiskelun kustannuksista on akateemisten ammattien palkkauksen perusta muutettava muun palkkatyöväen työehtojen mukaiseksi. Opintotuen määrää arvioitaessa on periaatteena pidettävä sitä, että kaikille yhteiskuntaryhmille tulee taata tarpeittensa mukainen toimeentulo.

AIKUISKOULUTUS

Koko yhteiskunnan ja sen jokaisen jäsenen henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin edellytys on jatkuva tietojen ja taitojen uudistuminen. Koulutusta ei enää voida rajoittaa ainoastaan lapsuuteen ja nuoruuteen, vaan sitä on oltava tarjolla kaikille koko elämän ajan. Aikuis-koulutuksen on siksi oltava olennainen osa koulutusjärjestelmää, ja sille on taattava sama asema ja merkitys kuin oppivelvollisuuskoululle.

Pelkästään tiedon jatkuva lisäytyminen ja uusiutuminen pakottavat siirtämään osan opiskelua aikuisikään. Demokratian edellyttämä kansalaisten osallistuminen päätöksentekoon vaatii yhä enemmän tietoja yhteiskunnan rakenteesta ja siinä tapahtuvista muutoksista. Itsenäisten valintojen ja ratkaisujen pohjana tulee olla ajanmukaiset ja monipuoliset tiedot sekä kyky näiden kriitiseen tarkasteluun. Maailmankuvan avartaminen sekä kansojen välisten ystävällisten suhteiden luominen asettaa omat vaatimuksensa läpi aikuisiän jatkuvalla kasvatukselle.

Jokaisella työntekijällä tulisi olla laajat perustiedot pystyäkseen jatkuvasti hankkimaan uusia ammattitietoja ja -taitoja, joita yhteiskunnan ja elinkeinoelämän rakenteen muutokset edellyttävät. Kokemus pitkälle teollistuneista maista osoittaa, että työntekijä saattaa joutua opettelemaan uuden ammatin jopa 2—3 kertaa elämänsä aikana. Asemasta tai ammatista riippumatta jokainen tarvitsee nykyisin jatkuvaa lisäkoulutusta selvittääkseen tehtävistään.

Aikuis-koulutuksen nykytilanne

Aikuis-koulutuksemme on kehittynyt varsin sattumanvaraisesti ilman kokonaisvaltaisia suunnitelmia. Sille ei ole asetettu täsmällisiä tavoitteita, mikä on johtanut moniin vakaviin puutteisiin ja epäkohtiin. Pahin näistä on se, ettei aikuisopetus ny-

kyisellään pysty riittävästi tasoittamaan sukupolvien välisiä kouluseroja. Eräissä tapauksissa nykyinen aikuiskoulutus vain lisää sosiaaliryhmien välisiä eroja, sillä aikuiskoulutusta saavat nykyisin voittopuolisesti ne ryhmät, jotka jo muutenkin ovat koulutuksensa sekä asemansa puolesta parempiosaisia. Valtaosalla Suomen nykyistä aikuisväestöä on sen sijaan koulutuspohjana täysin unohtunut tai vajavainen kansakoulusivistys. Tällä hetkellä koulunsa päättävistä ikäpolvista sitä vastoin jo lähes 70 % saa II tai III asteen koulutuksen.

Aikuiskoulutuksemme on suurelta osin varsin tehotonta. Vaikka yksityisten oppilaitosten opetusohjelmat saattavatkin olla monipuolisia, on opintoaineisto valtakunnallisesti katsoen sekä määrältään että laadultaan puutteellista. Opetuksen tavoitteiden epämääräisyydestä johtuen ei koulutusmuotoja tai -menetelmiä ole kehitetty ajan tasalle. Aikuiskoulutusta suorittavat järjestöt ja laitokset ovat saaneet toimia liiaksi julkisen valvonnan ja arvostelun ulkopuolella. Yhtenä seurauksena tästä on ollut kouluttajien ammatillisen pätevyyden lasku ja pätevän opetushenkilökunnan puute.

Aikuiskoulutuksen yleistavoitteet

Aikuiskoulutuksen yhtenä päätavoitteena on poistaa eritasoisen ja -laajuisen koulutuksen synnyttämä eriarvoisuus ja tasoittaa sukupolvien ja yhteiskuntaluokkien välisiä ja sisäisiä eroja. Aikuiskoulutuksen suunnittelussa on näin ollen kiinnitettävä erityistä huomiota niihin henkilöihin, jotka lapsuudessaan ja nuoruudessaan ovat jääneet osattomiksi nykyaikaisesta laajapohjaisesta koulutuksesta ja jotka eivät aikuisenakaan ole voineet osallistua koulutus- ja sivistystoimintaan, mutta joilla ikänsä ja kykynsä puolesta vielä olisi siihen edellytyksiä.

Kansalaisten omaehtoinen, ilman ulkoapäin asetettuja tavoitteita tapahtuva opiskelu syventää heidän yhteiskunnallista tietoisuuttaan ja aktiivisuuttaan ja luo pohjan itsenäiselle ja kriittiselle ajattelulle. Yleissivistävän aikuiskoulutuksen on tarjottava virikkeitä ja mahdollisuuksia taiteellisten ja muiden luovien kykyjen kehittämiseen. Tuotannollisiin tavoitteisiin pyrkivä ammatillinen opiskelu parantaa yhteiskunnan jäsenten edellytyksiä työelämässä ja on tuotantovoimien kehittymisen sekä taloudellisen kasvun ehdoton edellytys. Aikuiskoulutuksen yleissivistävä ja tuotannollinen tavoite eivät kuitenkaan saa olla vaihtoehtoisia, vielä vähemmän vastakkaisia, vaan niiden on täydennettävä toisiaan.

Aikuiskoulutuksen on tavoitettava kansan laajat joukot tinkimättä silti koulutuksen tasosta. Aikuisopiskelun tiellä ovat taloudelliset, sosiaaliset ym. esteet on sen vuoksi poistettava. Opetuksessa on lähdettävä aikuisten omista tarpeista ja elämäntiloista ja pyrittävä lisäämään opiskelun motivaatiota osoittamalla, miten tietoa voidaan soveltaa käytäntöön.

Aikuisopiskelun tulee tapahtua suunnitelmallisesti ja pitkäjän-

nitteisesti silloinkin, kun tavoitteena eivät ole tutkinnot tai jonkin kelpoisuuden hankkiminen. Tämä edellyttää paitsi opetuksen, myös opintoneuvonnan ja opintotiedotuksen sekä koko opintotukijärjestelmän kehittämistä.

Poliittinen kasvatus on osa aikuisopiskelua.

Aikuiskoulutus on saatettava jatkuvan suunnittelu-, tutkimus- ja selvitystyön kohteeksi. Yliopistot ja korkeakoulut on kytkettävä tähän työhön järkevän työnjaon ja yhteistyön puitteissa. Aikuisten opiskeluun liittyviä opetusopillisia ja oppimispsykologiaan liittyviä erityisongelmia on selvitetävä ja osallistumisen ja osallistumattomuuden syitä on kartoitettava.

Aikuiskoulutuksen suunnittelun on oltava kokonaisvaltaista. Opetusministeriöllä tulee olla aikuiskoulutuksen johto ja suunnittelu käsissään. Aikuiskoulutuksen määrälliset ja laadulliset tavoitteet on määriteltävä valtakunnallisesti. Vasta tältä pohjalta on mahdollista ratkaista kysymys tarkoituksenmukaisimmasta koulutusjärjestelmästä ja voimavarojen suuntaamisesta.

Ammatillinen perus- ja uudelleen koulutus

Keskeisin aikuiskoulutukseen liittyvä kysymys tällä hetkellä on ammatillista peruskoulutusta tai muuten ammattia vailla olevien henkilöiden kouluttaminen. Työllisyyttä edistävää ammatikurssitoimintaa on toistaiseksi pidettävä poikkeustilanteen vaatimana ammatillisena perus- ja uudelleen koulutuksena. Työvoimapoliittista kurssitoimintaa enempää kuin muutakaan ammatillista koulutusta ei saa järjestää yksipuolisesti työvoiman tarvetta ja tuotantoa ajatellen, vaan yksilölle on annettava mahdollisuudet valita opinto-ohjelmansa taipumustensa mukaan. Koulutukseen on lisättävä yleissivistävää ja orientoitumiskykyä avartavaa ainesta. Tähän kuuluu mm. ammattiyhdistystietous ja työsuhteeseen liittyvä sekä muu yhteiskuntatieto. Yhteiskunnan on oltava valmis käyttämään voimavaroja sellaiseen koulutustoimintaan, jonka avulla pyritään takaamaan sen jokaiselle jäsenelle oma ammatti, ei vain hänen saamisekseen tuottavaan työhön, jotta hän voisi tuntea olevansa yhteiskuntaa hyödyttävä yksilö.

Henkilökuntakoulutus

Koulutus on saatava työ- tai virkasuhteeseen liittyväksi oikeudeksi. Tämän tulee koskea kaikkia henkilökuntaryhmiä tasa-arvoisesti. Luonteeltaan henkilökuntakoulutuksen tulisi olla sekä ammatillista täydennys- että uudelleen koulutusta. Koulutus on nähtävä keinoksi saada aikaan yhteiskunnallista muuttumista. Sillä voidaan vaikuttaa myös yrityksen toiminnan luonteeseen ja edistää mm. yritysdemokratian toteutumista. Henkilökuntakoulutuksessa on käsiteltävä yritystä toisaalta yhteiskunnan rakenneosana ja toisaalta sisäisenä kokonaisuutena.

Henkilökuntakoulutuksen hallinto ja sisältö on järjestettävä yritysdemokratian vaatimusten mukaisesti. Henkilökuntakoulutuksen vaatimus koskee sekä elinkeinoelämää että julkisen hallinnon eri haaroja.

Kansalaisjärjestöjen koulustoiminta

Ammatillisen aikuiskasvatuksen ohella tarvitaan laajamittaista yhteiskunnallista ja yleissivistävää koulutusta. Jo tällä hetkellä monet kansalaisjärjestöt suorittavat yhteiskuntaa palvelevaa koulustoimintaa. Tämän toiminnan voimakkaalle lisääntymiselle on julkisen vallan taloudellista tukea antamalla luotava edellytykset. Erityinen asema on annettava työntekijäin ammatillisille ja sivistysjärjestöille, joihin kuuluu pääasiassa sellaisia henkilöitä, joille yhteiskunta on ennestään antanut suhteellisen vähän koulutuspalveluksia. Niiden on helpompi kuin yhteiskunnan yleisten aikuiskoulutuslaitosten saada työväestö osallistumaan koulutukseen.

Kansalaisjärjestöjen antama koulutus on huomattavalta osaltaan poliittista koulutusta, joka parantaa ihmisten edellytyksiä vaikuttaa omalta osaltaan päätöksentekoon.

Aikuisten koulukurssit

Aikuiskoulutuksen tulee olla sisällöltään yleistä. Sen päämääränä ei saa olla tutkintoihin valmistaminen. On kuitenkin tärkeätä, että erilaisten virallisten tutkintojen suorittamiselle ei aseteta muodollisia esteitä.

Peruskoulun toteutuessa on aikuisille annettava mahdollisuus sen suorittamiseen joko kokonaisuudessaan tai joidenkin oppiaineiden tai vuosikurssien osalta. Kansalaisopistojen on suunnattava opetustansa tämän koulutuksen suorittamiseen. Sitä varten ne on entistä kiinteämmin liitettävä kunnan koululaitokseen.

Kirjeopiskelun kehittäminen

Aikuiskoulutukseen erityisen hyvin soveltuvan kirjeopiskelun on saatava lainsäädännöllinen pohja, jolla määrätään kirjeopiskelun taloudellisesta tuesta ja muusta kehittämisestä. Aikuisopintojen koulusovellutusta ja opettajankoulutusta sekä valtion ja kuntien henkilökuntakoulutusta varten on perustettava valtion kirjeopisto.

Samanaikaisesti on säädettävä laki yksityisten kirjeopistojen valtionavusta siten että niiden itsemääräämisoikeus turvataan esim. opetusaineiston sisällön suhteen.

Yleisradion tehtävä

Radion ja television varsin monipuoliset mahdollisuudet osallistua laaja-alaiseen opetustoimintaan on käytettävä hyväksi.

Yleisradion aikuisopetusohjelmat on sekä radiossa että televisiossa nykyisestäään moninkertaistettava. Ohjelmat on suunniteltava niin, että niitä voivat käyttää hyväksi sosiaalisesti, maantieteellisesti tai muuten koulutusmahdollisuuksiinsa nähden huonommasta asemasta olevat. Valtaosan ohjelmista on oltava omaksuttavissa yhteiskunnan antaman peruskoulutuksen tietomäärän pohjalta. Ohjelmien opetuksellista tehoa on pyrittävä lisäämään kokeilutoiminnalla. Yleisradion aikuisopetus voi olla täysin itsenäistä tai eri laitosten ja järjestöjen koulutukseen liittyvää.

Aikuiskoulutuksen rahoitus

Aikuiskoulutuksen taloudellisia voimavaroja on voimakkaasti lisättävä. Sen rahoitus on hoidettava ensisijaisesti valtion ja kuntien toimesta. On pyrittävä siihen, että kaikki opiskelu voi tapahtua ilman kustannuksia ja ansion menetyksiä. Tämän vuoksi on pantava erityisesti painoa työnantajien velvollisuuteen osallistua koulutuksen kustannuksiin.

Koulutusvapaan järjestelmä

On pyrittävä siihen, että jokainen työssä käyvä aikuinen saisi vuosittain palkallista vapaata koulutukseen osallistumista varten. Uusien tietojen ja taitojen hankkimista ei saa asettaa yksilöiden kannettavaksi. Koulutukseen tarvittavaa aikaa on pidettävä sosiaalisesti ja taloudellisesti tuottavana työnä ja se on korvattava sen mukaan.

Koulutusvapaa on järjestettävä yhtämittaisena koulutuslomana tai lyhyempinä koulutusvapaina. Periaatteessa on lähdettävä siitä, että koulutusvapaan käyttö olisi sallittua muuhunkin kuin ammatilliseen koulutukseen.

Käytännössä koulutusvapaan järjestäminen merkitsee eräänlaisia aikuisten oppivelvollisuutta. Tällaisena se toimii sosiaalipoliittisena keinona, yhteiskunnan huonompiosaisten aseman parantamiseksi.

KOULUTUSPOLITIIKAN ERITYISKYSYMYKSIÄ

1. Koulutoimen hallinto

Hallinnon kehittämisessä on yleisesti pyrittävä demokratisoimiseen, desentralisaatioon, kokonaisvaltaisuuteen ja tehokkuuteen. Kouluhallinnon alueella näihin tavoitteisiin päästään läänin koulu- ja kulttuurihallintoa kehittämällä sekä peruskuntien koulu- ja kulttuurihallintoa vahvistamalla, luottamusmiestiedustuksen lisäämisellä kaikilla hallinnon tasoilla ja järkevällä eri hallinnon tasojen välisellä työnjaolla. Hallinnon tehokkuutta ja kansanvaltaisuutta voidaan lisätä myös kiinnittämällä nykyis-

tä enemmän huomiota hallintovirkamiesten nimityksissä ehdokkaiden yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen ja ansioituneisuuteen korkeiden oppisuuritusten sijasta.

Maamme koululaitoksen keskushallinnon keskittyttyä opetusministeriön alaisuuteen on ministeriön mahdollisuuksia koulutuspolitiikkaa johtavana organisaationa kehitettävä vastaamaan koulutuksen rakenteen ja sisällön uudistamiselle asetettavia vaatimuksia. Ministeriön ja sen alaisten viranomaisten organisaatio on kokonaisuudessaan uudistettava niin, että ministeriö voi käsitellä koulutusasioita eheän kokonaisuuden osina. Hallinnollisilla raja-aidoilla (kouluhallitus—ammattikasvatushallitus) ei tule jarruttaa opetuksen sisällölle asetettujen vaatimusten saavuttamista.

Opetusministeriössä tulee pysyvästi olla kaksi ministeriä, joista toisen toimialaan tulisi kuulua lähinnä koululaitosta koskevat asiat ja toisen toimialaan kulttuuria ja korkeakoululaitosta koskevat asiat.

Koulutuksen suunnittelua varten asetettavien komiteoiden ja työryhmien jäsenten valinta on suoritettava poliittisilla perusteilla. Järjestelmää on kehitettävä siten, että näiden elinten poliittista vastuuta ja vaikutusvaltaa lisätään samalla kun niiden pääkaupunkikeskeisyyttä vähennetään. Myös koulutoimen viranomaisten suunnitteluhenkilökuntaa lisätään ja sen vaikutusmahdollisuuksia mm. opetusaineiston sisältöön parannetaan.

Kouluhallinnon ja erikoisesti korusuunnittelun demokratisoimiseksi tulisi tiedotustoimintaa tehostaa. Lainsäädäntöä on siten muutettava, että asioita voidaan käsitellä julkisesti jo niiden valmisteluvaiheessa.

Ammattikasvatushallituksen ja kouluhallituksen yhteistyötä on lisättävä ja niiden päätösvalta on siirrettävä aluehallinnon tasolle. Samalla on selvitettävä mahdollisuudet ammattikasvatushallituksen ja kouluhallituksen yhdistämiseksi koulutoimen keskusvirastoksi.

Lääninhallitusten kouluosastoja on kehitettävä siten, että koulujen ja oppilaitosten välittömään hallintoon liittyvät ratkaisut tehdään lääninhallituksissa, jolloin keskushallitus jää hallintoasioissa lähinnä muutoksenhakuportaaksi. Ammattikoulutus kuten muukin koulutoimi on saatettava lääninhallitusten alaisuuteen. On myös selvitettävä, miten yleinen sivistys- ja kulttuuri-toimi nykyistä kiinteämmin nivelytettäisiin lääninhallituksiin. Samoin on tehtävä perusteellinen selvitys siitä, miten ammatinvalinnanohjauksen organisaatio voitaisiin niveltää kouluhallinnon organisaatioon.

Korkeakoululaitoksen keskushallinnon keskittyessä opetusministeriön alaisuuteen, mikä tekee mahdolliseksi sen kokonaisvaltaisen tutkimuksen ja suunnittelun, on korkeakoulut samalla otettava kokonaisuudessaan valtion haltuun. Valtio kantaa tosiasiaassa jo nyt taloudellisen vastuun niiden ylläpitämisestä.

Korkeakouluneuvosto on kokoonpantava yleisten poliittisten voimasuhteiden mukaan. Nykyisistä aine- ja oppilaitoskohtaisista nimitysmenettelyistä on luovuttava.

Opetusministeriön koko korkeakoulu- ja tiedepoliittinen organisaatio on uudistettava, sen kapasiteettia on lisättävä ja etenkin hallinnon tutkimusmahdollisuuksia kehitettävä. Korkeakoulujen itsehallinto on rajoitettava koskemaan opetuksen ja tutkimuksen tapahtumaa.

Opetusministeriön on yhdessä kansanvaltaisesti kootun korkeakouluneuvoston kanssa valmistettava korkeakoululaitoksen määrällistä ja laadullista kehittämistä koskevat suunnitelmat, jotka on alistettava eduskunnan päätettäväksi. Korkeakoululaitoksen kokonaissuunnittelu on asetettava julkisen keskustelun ja kritiikin alaiseksi jo valmisteluvaiheessaan. Suunnitelmissa on erityisesti valvottava korkeakoulujen ja muun yhteiskunnan vuorovaikutuksen kehittämistä.

Korkeakoulujen toiminnan laajentamisen yhteydessä on vakavasti tutkittava maaseutukeskuksissa toimivien sivukorkeakoulujen mahdollisuudet tarjota nykyistä tasapuolisemmin kansalaisille tilaisuus korkeampiin opintoihin. Pienten ja suppea-alaisen erikoiskorkeakoulujen sijasta olisi pyrittävä yliopistotyyppiin monialaisiin oppilaitoksiin, joissa tieteidenväliset opinnot ja tutkimukset ovat mahdollisia ja joissa opiskelijat voidaan kasvatuttaa näkemään toimintansa yhteiskunnalliset vaikutukset.

Voimassaoleva korkeakoululaitoksen kehittämislaki on uudistettava. Tutkimusten ja selvitysten avulla on jatkuvasti tarkistettava, vastaavatko kehittämislainsäädännön normit yhteiskunnan muuttuvia tarpeita ja onko sen pohjana ollut arvio eri tieteenalojen keskinäisestä painottumisesta ja muista koulutustarpeista oikea.

Opistotason oppilaitokset on niveltettävä sekä hallinnollisesti että opetuksen sisällön puolesta korkeakoululaitukseen. Niiden asema tutkimuspolitiikassa on selvitettävä.

Korkeakoululaitoksen ja tieteellisten toimikuntien hallinnon yhtenäistämisen mahdollisuudet on selvitettävä. Tieteellisten toimikuntien nimitysperusteet on uudistettava tiedepoliittikan valtakunnallisten näkemysryhmien tavoitteita vastaaviksi.

Ainesidonnaisuuden pohjalle rakentuva tutkimuspolitiikka ei vastaa kehittyvän yhteiskunnan tarpeita. Se ei anna mahdollisuuksia tarpeeksi tehokkaaseen painopisteasetteluun eikä tutkimusten hyväksikäytön kansanvaltaistamiseen.

Kuntien kouluhallintoa on kehitettävä niin, että monia valtion viranomaisten ratkaistaviksi nyt säädettyjä asioita jätetään kuntien ratkaisovaltaan. Valtionapujärjestelmää on pyrittävä kehittämään sellaiseksi, että voidaan luopua liian yksityiskohtaisesta ja holhoavasta kuntien valvonnasta ja antaa kunnille enemmän mahdollisuuksia tietyissä puitteissa nykyistä paljon itsenäisemmin suunnitella ja järjestellä koulutointaan. Kuntien kehittyvään

koulutoimen hallintoon on pyrittävä yhdistämään myös muita sivistystoimen tehtäviä.

Koska suurimmissa kaupungeissa ja kunnissa on olemassa vaara koulutoimen hallinnon liiallisesta keskittymisestä, on selvitettävä, miten koulun vaikutusalueen asukkaiden osallistumista koulun hallintoon voidaan tehostaa joko kehittämällä näissä kunnissa erillinen koulutoimen johtokuntajärjestelmä tai antamalla kouluneuvostoille myös merkittävää päätäntävaltaa.

Kunnan kouluhallinnon tehostaminen ei saa merkitä koulun tasolla tapahtuvan opetuksen suunnittelu-, kokeilu- ja kehittämistyön kahliutumista. Päinvastoin on pyrittävä siihen, että kouluille jää suhteellisen suuri autonomia koulun sisäisen työn suunnittelussa ja että oppilaat saavat koulun muun henkilökunnan kanssa tasavertaisesti osallistua koulutyötään koskevien päätösten tekoon.

2. Opintososiaaliset tavoitteet

Sosialidemokraattisen koulutuspolitiikan yhtenä perustavoitteena on taata kaikille kansalaisille tasa-arvoiset opiskelumahdollisuudet. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää mm. erilaisten opintososiaalisten uudistusten toteuttamista, joiden tehtävänä on toisaalta poistaa niitä sosiaalisia, taloudellisia ja alueellisia esteitä, joita eriarvoisessa kapitalistisessa yhteiskunnassa on syntynyt tasa-arvoisten opiskelumahdollisuuksien tielle, ja toisaalta määrätietoisesti kannustaa huonommassa asemassa olevien ihmisten osallistumista opiskeluun ja koulutuspalvelusten kulutukseen.

Tavoitteena on pidettävä, että koulutus on ilmaista ja opiskelu palkallista työtä. Koulutuksen ilmaisuus merkitsee sitä, että yhteiskunta ottaa vastatakseen kaikista koulutuspalvelusten kustannuksista siten, että yksityisten ihmisten varsinaiset opiskelukustannukset poistuvat. Tämä edellyttää mm. ilmaista opiskeluvaiheiden jakelujärjestelmää, jota varten on perustettava valtion tuotantolaitos. Opiskelun palkallisuus merkitsee sitä, että yhteiskunta ryhtyy maksamaan kaikille opiskelijoille opiskelupalkkaa, joka peittää opiskeluajan elinkustannukset ja auttaa luomaan mielekkäät ja tehokkaat opiskeluolosuhteet. Näiden perusuudistusten lisäksi turvallisten opiskeluolosuhteiden luominen edellyttää eräitä muita opiskelijoiden sosiaaliturvaa parantavia sosiaalipoliittisia toimenpiteitä.

Opintososiaaliset uudistukset ovat toteutettavissa parhaiten yhdessä vastaavien yleisten yhteiskuntapoliittisten uudistusten kanssa tai niihin liittyvinä. Vain opiskelijoita koskevat erillislait ja -säädökset eivät toteuta asetettuja tavoitteita tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Opintososiaaliset toimenpiteet on nähtävä eränä välttämättöminä joskaan ei riittävinä keinoina koulutustasa-arvon toteuttamisessa. Sosiaalisesti, taloudellisesti ja alueellisesti täysin

tasa-arvoisia opiskelu- ja koulutusmahdollisuuksia ei kuitenkaan voi edes tukitoimin milloinkaan syntyä yhteiskunnassa, jossa vallitsee sosiaalista, taloudellista ja alueellista eriarvoisuutta. Koulutustasa-arvon toteuttaminen edellyttää siten opintososiaalisten toimenpiteiden lisäksi muita koulutus- ja yhteiskuntapolitiittisia uudistuksia.

Opintotuki

Opiskelun palkkaisuuden toteuttaminen edellyttää laajoja opintotukipoliittisia uudistuksia. Tasa-arvoisten opiskelumahdollisuuksien luominen vaatii kokonaisvaltaisen yhtenäisen opintotukijärjestelmän toteuttamista. Tämä merkitsee sitä, että kaikkien peruskoulun jälkeisten opiskelumuotojen opintotuki on järjestettävä mahdollisimman keskitetysti yhtenäisen opintotukilain puitteissa. Opintotukijärjestelmän yhtenäisyys tekee opintotuen vaikutukseltaan tehokkaaksi ja jatkuvasti uudistuskyyiseksi. Opintotuen kokonaisvaltaisuus merkitsee sitä, että opintotuki peittää kaikki koulutus- ja opiskelumuodot kaikilla koulutusasteilla. Vain kokonaisvaltaisessa opintotukijärjestelmässä valinta työmarkkinoille siirtymisen ja opiskelun jatkumisen välillä voi olla taloudellisista tekijöistä riippumaton.

Opintotukipoliittisena kaukotavoitteena on sellainen opintotukijärjestelmä, jossa kaikille peruskoulun jälkeen opintojaan jatkaville maksetaan yhteiskunnan toimesta opiskeluajan elinkustannukset peittävää opiskelupalkkaa. Opintolainaan perustuva opintotukijärjestelmä ei ole tavoitteiden kannalta onnistunut, sillä se toisaalta sitoo opiskelijat pitkäaikaiseen velkataakkaan jo nuorina ja toisaalta helposti kasaa varoja maksukykyisille hyvätuloisille ja näin suurentaa varallisuuseroja.

Opiskelupalkkajärjestelmän toteuttaminen tapahtuu parhaiten vaiheittain siirtymällä opintolainajärjestelmästä opintorahajärjestelmään. Opintorahaosuuden jatkuvan suurentamisen ohella on samanaikaisesti parannettava valtion takaamien lainojen korko- ja maksuehtoja.

Siirryttäessä kohti opiskelupalkkajärjestelmää on ensisijaisena tehtävänä opintotuen laajentaminen kaikkiin peruskoulun jälkeisiin koulutusmuotoihin ja koulutusasteille. Tämä merkitsee tuen voimakasta lisäämistä erityisesti toisella koulutusasteella ja aikuiskoulutuksessa. Opintorahaosuuden lisääminen on tarvittaessa ensiksi keskitettävä toiselle koulutusasteelle, johon lainamuotoinen tuki soveltuu huonosti. Ylemmillä koulutusasteilla voidaan opintolainavaltaista opintotukea käyttää kauemmin.

Opintotukijärjestelmän on oltava rakenteeltaan sellainen, etteivät koulutievalinnat ole opintotuesta riippuvaisia. Tämän takia samalla koulutusasteella on annettava vain yhdenlaista ja yhdensuuntaista opintotukea. Tämä merkitsee mm. sitä, että toisen koulutusasteen ammatillisella ja lukiolinjalla opintotuen opintoraha- ja opintolainaosuudet ovat molemmissa koulutusmuodoissa samansuuruiset.

Asuminen

Opiskelijoiden asumista ei voida mielekkäästi ratkaista vain opiskelijoita koskevana erilliskysymyksenä, vaan opiskelijoiden asuntotarve on otettava huomioon sekä valtakunnallisia että paikallisia asuntopoliittisia ratkaisuja tehtäessä. Opiskelijoiden eristäminen erillisiin opiskelija-asuntoloihin ja elinkelvottomille asuntoalueille (kampuksille) ei vastaa sosialidemokraattista asuntopoliittista yleisnäkemyksiä. Opintotukipoliittisin ja yleisin asuntopoliittisin toimenpitein on päinvastoin tehtävä mahdolliseksi opiskelijoiden asuminen tavallisissa asuinhuoneistoissa ja -rakennuksissa kaupunkien ja asutustaaajamien toimintapisteissä. Tämä luonnollinen asumissijoittuminen täyttää viihtymis- ja osallistumistavoitteet ja mm. perheellisten opiskelijoiden erityistarpeet luonnollisella tavalla.

Terveydenhuolto

Opiskelijoiden terveydenhuollon kehittäminen tapahtuu parhaiten yhdessä muun terveydenhuollon kanssa. Yleisen terveyspalvelujärjestelmän on tarjottava palveluksia myös opiskelijoille, ja siihen on sisällytettävä myös opiskelijaterveyden kannalta välttämättömiä erityispalveluja. Terveydenhuoltojärjestelmän oleellisena osana on oltava mielenterveydenhuolto, jota mm. koulupsykologiverkkoa laajentamalla ja tihentämällä on tehostettava. Hammashoito on myös luettava kaikille kansalaisille kuuluvan terveydenhuollon osaksi.

Opiskelijoiden terveydenhuollossa on erityistä huomiota kiinnitettävä sairauksien ennakolta ehkäisyyn. Ehkäisyn tehostamiseksi on erityisesti terveystieteistä lisättävä. Samaa tavoitetta palvelee piilevien sairauksien etsintä opiskelijoiden keskuudessa. Mielenterveydellisiä häiriöitä voidaan ennakolta estää mm. opiskelua ja kouluhallintoa kehittämällä. Opiskelumotivaation parantaminen on mielenterveyden kannalta tärkeä huoltomuoto.

Muu sosiaaliturva

Nykyiset opiskelijoiden sosiaaliturvan puutteet ovat parhaiten ja nopeimmin korjattavissa liittämällä opiskelijat voimassa oleviin sosiaaliturvajärjestelmiin. Mm. työkyvyttömyyseläkejärjestelmä on ulotettava opiskelijoiden ryhmään. Lisääntyvä opiskelijaperhemäärä on entistä paremmin otettava huomioon yleisiä perhepoliittisia päätöksiä tehtäessä.

3. Opetusmateriaali

Tiedon uudistuessa ja tiedollisten vaatimuksien jatkuvasti kasvavassa on opetusmateriaalin sisältö sekä sen tuottamisen ja jakelun organisaatiot jääneet jälkeen kehityksestä. Nuorisoasteen, kolmannen asteen ja aikuiskoulutuksen piirissä tarvittavien oppikirjojen hankintakustannukset nousevat usein kohtuuttomasti.

Välttämättömiä opiskeluvälineitä on joskus jopa hyvin vaikea saada edes rahalla. Myöskään kirjojen sisällön kehitys ei ole vastannut teknologian kehitystä.

Kapitalistisessa yhteiskunnassa kaupalliset kustantajat tuottavat opetusmateriaalia saadakseen tuotannostaan taloudellista etua. Tämän takia on selvää, että kustantajat pyrkivät välttämään sellaisen materiaalin tuottamista, josta saatavaa voittoa ei ole voitu taata. Tilanne on johtanut siihen, ettei käytännössä lainkaan tuoteta suhteellisen rajoitetuille ryhmille tarkoitettua materiaalia eikä sellaista materiaalia, joka poikkeaisi nykyisen valitsijakunnan, siis lähinnä opettajiston keskivertoasenteista.

Nykyisen tuotantojärjestelmän tuloksena ja myös oppikirjan tarkastusmenettelystä johtuen ei juuri ole saatavissa sellaista materiaalia, jonka yhteiskunnalliset ja ideologiset lähtökohdat vastaisivat työväenluokan maailmankatsomusta. Tämä ylläpitää osaltaan koulun yksipuolisesti porvarillistavaa vaikutusta. Ideologisesti monipuolisen ja yhteiskunnallisia ja aatteellisia kysymyksiä ennakkoluulottomasti käsittelevän opetusmateriaalin tuottamista vältetään.

Nykyinen tilanne tulee voimakkaasti kärjistymään silloin, kun oppilaitosten hallinnossa tapahtuvat demokraattiset uudistukset tulevat antamaan oppilaille ja opiskelijoille sääntömääräistä vaikutusvaltaa käytettävän materiaalin valinnan suhteen. Voimakkaasti valikoivasta koulutusjärjestelmästä huolimatta oppilaiden ja opiskelijoiden sosiaalinen tausta vastaa huomattavasti enemmän yleistä sosiaalista jakautumaa ja heidän poliittiset käsityksensä ratkaisevasti enemmän yleistä poliittista jakautumaa Suomessa kuin opettajien sosiaalinen tausta ja heidän poliittiset käsityksensä.

Demokraattiset valintaprosessit jäävät vaillinaisiksi, ellei monipuolista materiaalia ole saatavissa ja ellei voida vaikuttaa myös siihen, millaista materiaalia tuotetaan valintojen pohjaksi. Tämä ei voi olla mahdollista, jos opetusmateriaalin tuotanto on järjestetty ainoastaan yksityisen liiketoiminnan varaan.

Toisaalta kun yhteiskunta ottaa kannettavakseen yhä laajemmalti opetusmateriaalikustannukset, on tarpeetonta varojen tuhlausta, että oppikirjojen tuotanto on yksityisen pääoman käsissä.

Utuna laajentuvana ja kehittyvänä alueena audiovisuaalisen opetusmateriaalin tuotanto tulee alusta lähtien säilyttää yhteiskunnan omistuksessa ja valvonnassa. Siten voidaan audiovisuaalisen opetusmateriaalin tuotanto ja kehittäminen järjestää järjestyksellisesti ja kokonaisvaltaisesti. Yhteiskunnan valvonnassa se voidaan myös parhaiten saada vastaamaan kansanvaltaisen koulutusjärjestelmän tarpeita.

Opetusmateriaalin jakelu on järjestetty varsin puutteellisesti. Tavoitteeksi on asetettava kaiken opetusmateriaalin ja välineistön ilmainen jakelu oppilaille ja opiskelijoille yhteiskunnan toimesta. Opiskelumateriaalin ilmainen jakelu tulee toteuttaa mah-

dollisimman pian, vaikka se tällä hetkellä merkitsisikin käytännössä suuria rahavirtoja veronmaksajilta valtion ja kuntien kautta yksityisille kustantajille. Samalla on voimakkaasti kehitettävä koulukirjaston käyttöä. Tällä hetkellä opiskelumateriaalikustannukset muodostavat erittäin vaikean ongelman vähävahaisten perheiden lasten koulunkäynnille.

Koska koko opetusmateriaalituotannon siirtäminen yhteiskunnan haltuun ei välittömästi ole mahdollista, on välittömänä askeleena opetusmateriaalituotannon kehittämisessä pidettävä valtion opetusmateriaalikustantamon perustamista. Valtion opetusmateriaalikustantamon tehtävänä tulee olla monipuolisen, sosiaalisista lähtökohdista laaditun ajanmukaisen materiaalin tuottaminen. Samalla sen on pyrittävä tuottamaan vähemmistöryhmiä palvelevaa opetus- ja opiskelumateriaalia. Opetusmateriaalikustantamon tehtävänä tulee olla myös opetusmateriaalin levitysverkoston luominen ja kehittäminen oppilaitosten, kuntien ja kirjastotoimen kanssa.

Kustantamon hallinnon tulee olla demokraattisesti valvottua siten, että sen hallintoelimet koostuvat eduskunnan määrävuosina valitsemista asiantuntijoista sekä eri koulutusasteiden ja -muotojen opettajiston ja opiskelijoiden edustajista. Valtion opetusmateriaalikustantamon tehtävänä ei saa olla pyrkimys voiton tavoitteluun. Kustantamoa tulee pyrkiä kehittämään siten, että se osaltaan jouduttaa kehitystä kaiken opetusmateriaalin ilmaisuuteen. Opetusmateriaalin ideologista yksipuolisuutta ja yleistä jälkeenjääneisyyttä ylläpitää monissa koulumuodoissa oppikirjojen tarkastus- ja valvontajärjestelmä. Tällä hetkellä opetusmateriaalin hyväksyminen on monilta osin hallinnollisten keskusvirastojen tehtävä. Toisaalta oppikirjojen valinnan suorittavat opettajat, joista valtaenemmistö lukeutuu porvarillisten ryhmien kannattajiksi.

Pitkällä tähtäimellä tilannetta voidaan korjata vain siten, että sekä opetussuunnitelmien laadinta että oppikirjojen hyväksyntä siirretään poliittisin perustein nimetyille asiantuntijaelimelle, joka asetetaan määräajaksi.

Väliaikaisratkaisuna tilannetta voidaan parantaa siten, että koko oppikirjojen tarkastusmenettelystä luovutaan edellyttäen että samalla oppikirjojen valinta kouluissa tulee demokraattiselle pohjalle koululaitosten sisäisen hallinnon uudistuksen yhteydessä.

4. Opettajankoulutus

Suomalainen opettajisto on perinteisesti ollut valtaosaltaan poliittisilta asenteiltaan porvarillista. Tämä on ollut yhtenä keskeisenä tekijänä siinä, että koulun organisaatio ja opetus aiheuttavat jatkuvan siirtymisen työväestöstä porvariston piiriin. Työväestöstä lähtöisin olevan opettajiston osuus on ollut vähäinen.

Opettajankoulutuksen rekrytointia on pyrittävä voimakkaasti muuttamaan siten, että työväestöstä lähtöisin olevien ja työväenhenkisten opettajien suhteellinen osuus selvästi kasvaa. Tähän voidaan vaikuttaa kehittämällä opintotukea voimakkaasti kaikilla tasoilla, niin että vähävaraisten perheiden lasten koulutusmahdollisuudet ratkaisevasti paranevat. Samalla on korostettava opetustyön yhteiskunnallisesti suuriarvoista merkitystä ja pyrittävä muuttamaan opettajakoulutuksen rakennetta ja sisältöä.

Opettajankoulutuksen rakenne ja sisältö ovat olleet myöskin istuttamassa porvarillisia asenteita. Koulutuksensa aikana opettajilla ei ole juuri ollut mahdollisuutta tarkastella koulutusta yhteiskunnallisena ilmiönä ja sen riippuvuutta muista yhteiskunnallisista instituutioista ja tuotantoteknologian kehityksestä; työväestön lähtökohdista käsin tätä tarkastelua ei tehdä lainkaan. Tämä on ollut omiaan voimistamaan opettajiston porvarillisia asenteita ja on myöskin johtanut siihen, että monien tuotantovoimien kehityksen kannalta välttämättömien kulutusrakenteellisten uudistusten voimakkaimmat vastustajat ovat lukeutuneet opettajakuntaan.

Opettajankoulutusta tulee yhtenäistää siten, että esikoulun, I ja II asteen opettajakoulutuksen runko-opinnot ovat yhteiset. Näiden runko-opintojen aikana tulee opiskelijat perehdyttää eri ideologisista lähtökohdista käsin suomalaisen yhteiskunnan rakenteeseen ja koulutusjärjestelmään sen osana; näiden historialliseen kehitykseen ja keskinäiseen riippuvuuteen; koulutuksen merkitykseen tuotantovoimana. Opiskelun aikana tulee tutustua myös koulutukseen kansainvälisesti siten, että koulutusjärjestelmän rakennetta tarkastellaan eri taloudellisissa järjestelmissä ja kansakunnissa.

Olenaisena osana opiskeluun tulee kuulua perehtyminen Suomen koulutusjärjestelmän rakenteeseen ja eri koulumuotoihin, näitä koskeviin uudistusvaatimuksiin sekä eri poliittisten ryhmien koulutuspoliittisiin ohjelmiin sekä yleensä koulupolitiikkaan yhteiskuntapolitiikan osa-alueena.

Toisaalta runko-opintoihin tulee sisällyttää perehtyminen opetus- ja oppimistapahtuman lainalaisuuksiin sekä eri teoreettisten suuntausten käsityksiin ja tutkimuksiin yksilön kehityksen riippuvuudesta hänen sosiaalisesta taustastaan, sosiaalisesta ympäristöstään ja yhteiskunnan rakenteesta.

Runko-opintojen aikana tulee antaa myös opettajille mahdollisimman laaja yleinen tietopohja, joka tekee opetuksen integroinnin mahdolliseksi. Runko-opintojen jälkeen seuraavat erikoistumisopinnot, jotka sisältävät sekä aineopinnot että pedagogiset erityisopinnot.

Aineopintojen suhteen on aina ollut suurena ongelmana se, että ne ovat muokanneet opettajat uskomaan, että juuri kyseinen aine on jokaiselle välttämätön itsetarkoitus. On tärkeää koulut-

taa opettajat näkemään tieto välineenä, jota eri yksilöt voivat tarvita eri määriä ja hankkia eri tavoin. Toisaalta on korostettava, että tiedon valtavan määrällisen kasvun vuoksi on mahdotonta hankkia opettajakoulutuksensa aikana kovinkaan suurta muistitietomäärää. Tästä syystä ja koulujen sisäisessä työssä suoritettavien muutosten takia on välttämätöntä, että opettajat koulutetaan ennen kaikkea tuntemaan oman tiedonalansa rakenne, kokonaisuus, kehityssuunta sekä sen niveltyminen muuhun tietoon. Aineopintoja uudistettaessa on myös huomattava, että sosiaalisia maita ja kolmatta maailmaa koskeva tieto on erittäin vähäistä ja jopa vääristeltyä koulutuksen piirissä.

Pedagogisten erityisopintojen aikana opettajien on harjaannuttava käyttämään runko-opintojensa ja aineopintojensa aikana hankkimansa tieto käytännön opetustyössä. Opetusharjoittelun yhteydessä on opettajien totuttava pitämään jatkuvasti kiinteätä yhteyttä ja neuvonpitoja sekä opettajien että oppilaiden kanssa. Opetajakokelaan tulee tänä aikana harjaantua opetuksen suunnittelutyöhön sekä muiden opettajien että oppilaiden kanssa.

Opetusharjoittelu tulee siirtää tapahtuvaksi tavallisissa kouluissa nykyisten normaali- ja erillisten normaaliyseoisten ja harjoituskoulujen sijasta.

Opettajakoulutukseen liittyvän suunnittelu-, tutkimus- ja keilutoiminnan ylläpitämiseksi ja laajentamiseksi on opetusministeriön perustettava erillinen elin, joka tulee vastaamaan opettajakoulutuksesta. Tätä vaatii jo koulutuksen julkisuusperiaatteen toteuttaminen.

Opettajakoulutus tulee siirtää pääosiltaan yliopistoissa tapahtuvaksi. Koululaitoksen nopeasti uudistuessa ja tiedon valtavan kasvun vuoksi on välttämätöntä, että opettajien työhön tulee tärkeänä osana kuulumaan säännöllinen jatko- ja uudelleenkoulutus.

82 TIEDEPOLITIIKAN SUUNTAVIIVAT

I Työväenliike ja tiedepolitiikka

Tieteellisen tutkimus- ja kehitystyön yhteiskunnallisen merkityksen jatkuvasti lisääntyessä on tiedepolitiikka osa demokraattisen sosialismin puolesta käytävää taistelua.

Sosialidemokraattisen tiedepolitiikan yleistavoitteena on tieteellisen tutkimustyön suuntaaminen työväenluokan etujen tavoitteiden mukaiseksi. Poliittisen ja ammatillisen työväenliikkeen harjoittaman tutkimustoiminnan tukeminen ja edelleen kehittämiseen ovat luonnollisia tavoitteita tässä tutkimuksen suuntaamistoiminnassa. Tieteellisen tutkimustyön hallinto, suunnittelu ja sen tulosten hyväksikäyttö on saatettava kansanvaltaiseen

valvontaan, jotta luotaisiin edellytykset totuudenmukaisen tiedon hankkimiselle. Olennaisena osana työväen tiedepoliittikkaan kuuluu rauhaa edistävän ja kansainvälistä yhteistyötä kehittävän tutkimustoiminnan edistäminen ja lujittaminen.

Tiede tuotantovoimana

Toisen maailmansodan jälkeinen tieteellis-tekninen vallankumous on oleellisesti muuttanut tieteellisen tutkimustyön ja tuotannon suhteita. Uuden tiedon ja tieteellisten keksintöjen, erityisesti automaation, osuus tuottavuuden kasvusta on lisääntynyt nopeasti. Sijoitukset tutkimus- ja kehitystyöhön on todettu yleensä kannattavammiksi kuin sijoitukset tuotantovälineisiin. Uuden tiedon ja sen tuotannollisen soveltamisen välinen aika on jatkuvasti supistunut. Tuotannon ja tieteen suhteita on alettu tietoisesti suunnitella ja järjestää. Tieteestä on tullut elimellinen osa tuotantovoimia, ja tiedepoliittikka on tämän kehityksen myötä noussut keskeiseksi poliittiseksi, taloudelliseksi ja sosiaalseksi kysymykseksi.

Tiede ja yhteiskunta

Tuotannollisen tehtävän lisäksi tieteellä on yhteiskunnassa myös poliittista merkitystä. Kapitalistisessa yhteiskunnassa tieteen menetelmiä ja tuloksia käytetään mm. ihmisen henkisen alistamisen ja riiston välikappaleina. Porvarillisella yhteiskuntatieteellä tuetaan vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää ja vallitsevia valtasuhteita, pyritään säätelemään ristiriitoja ja sopeuttamaan ihmisiä oleviin oloihin muutosten sijasta. Tiedettä voidaan käyttää myös työväenluokan poliittisessa ja aatteellisessa taistelussa. Materialistinen historiankäsitelmä jäsentää yhteiskunnallisen kehityksen lainalaisuuksia ja osoittaa tieteellisen tutkimustyön hyväksikäytön mahdollisuudet yhteiskunnan muuttamiseksi ja ihmisen vapauttamiseksi.

Uuden tiedon tuotanto-olosuhteet ovat yhteiskunnallistuneet, ja samanaikaisesti yhteiskunnallisia suhteita säädellään yhä suuremmissa määrin tieteen menetelmiä ja tuloksia hyväksikäyttäen. Kapitalistisessa talousjärjestelmässä yksityinen pääoma sitoo tieteen kehitystä ohjaamalla ongelmien valintaa ja tulosten hyväksikäyttöä kansan enemmistön — työväenluokan ja pienviljelijäväestön — tarpeiden ja tuottavuuden järkipärisen kasvun vastaisesti.

Tiede voi olla merkittävänä apuna työn inhimillistämässä sekä eriarvoisuuden ja turvattomuuden poistamisessa. Valtaosa maailman tieteeseen sijoitetuista varoista on kuitenkin kytkeyty sotateknologian kehittämiseen. Markkinataloudessa ja sen edellyttämässä tavaratuotannossa tiedettä käytetään keinokehoisten ja ihmiselle vahingollisten tarpeiden luomiseen ja työn voimaperäistämiseen työläisten henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kustannuksella. Tieteen yhteiskunnallisen luonteen ja sitä ohjaavien tarkoituserien välillä vallitsee ristiriita. Tämä johtuu siitä, ettei tieteellistä tutkimustoimintaa ole alistettu kansan enemmistön

etujen palveluksi sn. Vasta työväenliikkeen tarkoituksena toteutuminen mahdollistaa tieteen saavutusten järkipärisen hyväksikäytön koko kansan palvelukseen.

Tiede ja kansainvälinen pääoma

Tuotantovoimien kehitystä hyödyttävä tutkimus vaatii yhä suurempia sijoituksia. Tämä on johtanut siihen, että eturivin tieteellinen työ on keskittynyt maihin, joihin myös pääomat ovat keskittyneet. Tieteellinen tutkimus jakautuu kansainvälisesti taloudellisten valtasuhteiden mukaisesti, ja ne vahvistavat toisiaan. Eräänä tämän kehityksen ilmentymänä siirtyy kehitysmaista pitkälle koulutettua työvoimaa — kuten tutkijoita — kehittyneisiin kapitalistisiin maihin. Suurpääoma hyötyy kehitysmaiden kustannuksella myös uuden tiedon salassapitosopimuksista ja patenttilainsäädännöstä.

Tieteellisen tutkimustyön suuntaaminen tapahtuu teollistuneiden maiden tarpeiden mukaisesti. Kehitysmaiden kannalta tärkeät ongelmat kuten uusien ravintolähteiden etsiminen, kulkutautien torjuminen ja väestönkasvu jäävät liian vähäiselle huomiolle. Kehitysmaiden luonnonolosuhteisiin ja kansallisiin erikoispiirteisiin soveltuvien tuotannollisten, taloudellisten ja sosiaalisten ratkaisujen tutkiminen syrjäytyy. Sosialidemokraattisen tiedepolitiikan tärkeänä osatavoitteena on antaa solidaarista tukea kehitysmaiden kansalliselle kehitys- ja rakennustyölle.

Tiede ja yksityinen pääoma Suomessa

Suomessa tieteellis-teknisen vallankumouksen vaikutukset alkoivat näkyä selvästi vasta 1960-luvulla, jolloin tutkimus- ja tuotekehitystyöntarve lisääntyi voimakkaasti. Yritykset ovat erikseen tai yhteistyössä perustaneet omia tutkimuslaitoksia ja -osastoja. Yksityinen pääoma on alkanut kohdistaa valtiovaltaan vaatimuksia varsinkin riskialttiin tutkimuksen suorittamiseksi valtion varoilla. Sen etujen mukaista on, että myös korkeakouluissa, tutkimuslaitoksissa ja valtion rahastojen, kuten SITRAn tuella suoritettava tutkimus palvelee välittömästi liikelatoudellisia tarkoituksia. Yksityisen pääoman valta ulottuu säätiöiden, rahastojen, korkeakoulujen, tilaustutkimusten ja virkamiessuhteiden avulla suurimpaan osaan Suomessa tehtävää tutkimusta. Tällaisessa tilanteessa tutkimuksen tavoiteasettelussa ja tulosten hyväksikäytössä kansantaloudelliset ja sosiaaliset tavoitteet syrjäytyvät liikelatoudellisten tavoitteiden tieltä.

Tieteellinen tutkimustyö ja koulutusjärjestelmä

Historiallisen kehityksen seurauksena ovat korkeakoulut Suomessa saaneet laajan itsemääräämisoikeuden suhteessaan poliittiseen vallankäyttöön. Ne ovat voineet ylläpitää tätä muodollista autonomiaansa jatkuvasti. Tilanteen säilyttämiseksi korkeakouluja yksinvaltiaasti hallitseva professorikunta on vedonnut kuvaan tieteen sitoutumattomuudesta, puolueettomuudesta ja ob-

jektiivisuudesta. Sen suojassa ovat opetusta ja tutkimusta leimanneet porvarillisen yhteiskunnan arvot. Korkeakoulujen opetus ja tutkimus ovat loitonneet yhteiskunnallisen kehityksen todellisista ristiriidoista ja ongelmista. Jos korkeakouluilla on ylipäänsä ollut minkäänlaista tiedepolitiikkaa, se on tähännyt tieteenharjoittajien oman arvovallan lujittamiseen.

Suurpääomalle on tullut tärkeäksi saada koulutusjärjestelmä palvelemaan välittömästi omia tuotannollisia päämääriään. Näin on jo tapahtunut ammattikorkeakouluissa ja -oppilaitoksissa, ja samansuuntaisia vaatimuksia on kohdistettu myös yliopistoihin. Päämääränä on laajapohjaisen tieteellisen koulutuksen muuttaminen ahtaasti erikoistuneeksi ja suppea-alaiseksi. Näiden vaatimusten toteutuminen merkitsee tuotantovoimien kehityksen hidastumista sekä tuotantosuhteiden ja muiden yhteiskunnallisesti tärkeiden ongelmien tutkimuksen syrjäytymistä. Sen seurauksena opiskelusta tulee ammattirutiineihin ohjelmoivaa, ja tieteelliseen koulutukseen olennaisena osana kuuluvan kokonaisvaltaisen ja kriittisen ajattelutavan kehittyminen estyy.

Kaikessa opetuksessa on korostettava yhteiskunnallisuutta, omaperäisyyttä ja kriittisyyttä. Tutkiminen on oleellinen osa kaikkea oppimista, ja siksi koulutusjärjestelmän kaikilla tasoilla ja alueilla on luotava mahdollisuudet opetuksen ja tutkimuksen yhteydelle. Myös luonnontieteelliseen ja tekniseen ammattikoulutukseen on sisällytettävä yhteiskuntakriittistä aineistoa. Opetukselle ja tutkimukselle on luotava yhteydet yhteiskunnalliseen käytäntöön ja työväen kokemusmaailmaan.

Yhteiskunnan etujen ja tarpeiden valvonta korkeakouluissa tapahtuu parhaiten tieteen keskushallinnon suunnittelu- ja päätöselinten kautta. Korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille on taattava toiminnallinen itsenäisyys, jonka edellytyksenä on niiden sisäisen hallinnon demokratisoiminen. Vasta se luo edellytykset suunnitelmalliselle ja itsenäiselle tutkimuspolitiikalle tuomalla päätöksentekoon yhteiskunnassa vaikuttavia erilaisia arvostuksia ja ajattelutapoja. Suunnitelmallinen koulutus- ja tutkimuspolitiikka edellyttää sitä, että korkeakouluissa harjoitetaan jatkuvasti tiedettä ja koulutusta koskevaa tutkimustoimintaa.

II SDP:n tiedepolitiikan tavoitteet

Tieteen suuntaaminen

Tieteen voimavarojen niukkuus pakottaa Suomen kaltaisessa pienessä maassa määrätietoiseen ja suunnitelmalliseen tieteen ohjaamiseen ja voimavarojen jakoon. On investoitava riittävästi tieteellisiä teorioita luovaan ja kriittisesti tarkastelemaan perustutkimukseen. Teoreettinen tutkimus luo edellytykset tehokkaasti seurata muualla tehtävää tutkimustyötä sekä nähdä oleelliset uudet soveltavan tutkimuksen alueet. On kuitenkin vältettävä kaavamaisista erottelua soveltavaan ja perustutkimukseen ja luotava kaikelle tutkimukselle yhteyksiä käytäntöön. Varsinkin on

huolehdittava tiedonvälityksestä käytännöstä tieteeseen, jotta esim. terveydenhuollon, yhdyskuntasuunnittelun ja oikeuslaitoksen käytännön ongelmat tulevat jatkuvan tieteellisen tarkastelun kohteiksi.

Tieteen suuntaamista ei tule ohjata maksukykyisen kysynnän vaan tiedon todellisen tarpeen mukaan. On aloitettava laajojen tieteidenvälisten ongelmien tutkiminen ja pitkälle tähtäävä yhteiskunnallinen suunnittelu.

Teknisessä tutkimuksessa tulee tutkimusmäärärahat suunnata tuotantovoimien kehittämisen kannalta keskeisiin kohteisiin. On laadittava perusteellinen suunnitelma teknisen tutkimuksen painopistealoista. Painopistealoja ei tule määrittää pelkästään taloudellisin ja teknisin perustein, vaan on pyrittävä käyttämään tutkimuspolitiikkaa teollisuuspoliittisena keinona, jolla voidaan ohjata ja säädellä koko tuotantojärjestelmää ja teknologista kehitystä. On esim. selvitettävä, onko tarkoituksenmukaista pyrkiä teknisellä tutkimuksella voimakkaasti nostamaan puunjalostusteollisuuden jalostusastetta vai sen sijaan pyrkiä monipuolistamaan vientiteollisuuttamme ja näin vähentämään riippuvuuttamme kapitalistisen talousjärjestelmän suhdannevaihteluista. Yhteiskunnan on valvottava, että kaiken teknisen tutkimuksen yhteydessä otetaan huomioon tutkimuksen soveltamisen sosiaaliset vaikutukset, ja tutkimusmäärärahoja suunnataan riittävästi luonnon ja ympäristön suojeluun, yhdyskuntasuunnitteluun, työturvallisuuteen ja työterveyden tutkimiseen. Automaatiota on käytettävä työn helpottamiseksi eikä vain tuottavuuden kohottamiseksi ja työntajien palkkakustannusten vähentämiseksi.

Yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle on luotava suhteellisesti yhtä hyvät toimintaedellytykset kuin teknis-luonnontieteelliselle tutkimukselle, koska yhteiskuntatieteet luovat pohjan yhteiskunnan tietoiselle kehittämiselle. On pyrittävä kriittiseen, kokonaisvaltaiseen ja muutokseen tähtäävään käsitykseen yhteiskunnallisesta kehityksestä ja sen lainalaisuuksista. Tämä edellyttää, että marxilaiselle tieteelle ja kirjallisuudelle taataan oikeudenmukainen asema tutkimuksessa ja korkeakouluopetuksessa. Tutkimus on suunnattava yhteiskuntajärjestelmämme perusteisiin ja niistä johtuviin ristiriitoihin. On selvitettävä yhteiskunnallisen suunnittelun tavoitteet, tutkittava ihmisen ja työn välistä vuorovaikutussuhdetta ja tarkasteltava ennakkoluulottomasti eri yhteiskuntajärjestelmissä tehtyjä ratkaisuja. Niinkään on tutkittava yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja sosiaalisten etuisuuksien jakautumista. Erikoisesti tulee tutkimusta suunnata kybernetiikan ja koulutuspoliittisten ratkaisujen, automaation sekä niiden yhteiskunnallisten vaikutusten tutkimiseen.

Taloudellisessa tutkimuksessa on selvitettävä, kuinka kansantalouden voimavarojen jakamisen demokraattinen valvonta on toteutettavissa. On kartoitettava talousjärjestelmän rahavirrat ja pankkien asema niiden ohjaamisessa. On selvitettävä verolakien, erikoisesti elinkeinoverolain, taloudelliset ja sosiaaliset

vaikutukset ja luovuttava käyttämästä taloudellista kasvua yksipuolisesti talousjärjestelmien tehon mittana. Lisäksi on tutkittava pääoman keskittymistä, taloudellista yhdentymistä, riistoa, taloudellista valtaa ja työllisyyttä. Lainsäädäntöä on muutettava niin, että taloudelliseen tutkimukseen tarvittavat tiedot ovat saatavissa.

Biotieteellisessä tutkimuksessa ovat tärkeimpiä tutkimuskohteita ekologiset järjestelmät, luonnonvarojen käytön valvonta, uusien ravintolähteiden kehittäminen, elintarviketuotannon ja ravitsemuksen optimointi ja kuluttajien suojeleminen aliarvoisilta ja terveydelle vaarallisilta elintarvikkeilta sekä lisäksi torjunta-aineilta. Tutkimusmäärärahoja on suunnattava myös vanhenemisen, lisääntymisen säätelyn ja elämänilmiöiden molekyyli-tason tutkimiseen.

Lääketieteellisessä tutkimustyössä on painopisteen oltava maassamme yleisten kansantautien syiden ja ennalta ehkäisyyn selvittelyssä. Tutkimusta ei pidä rajoittaa vain sairauksien biologisen pohjan tarkasteluun, vaan sairauksia synnyttävät ja ylläpitävät sosiaaliset syyt on otettava myös lääketieteellisen tutkimuksen kohteiksi. Terveyden ja sairauden luokkaluonne ja keinojen etsiminen sen hävittämiseen on sosiaalilääketieteen tärkeä tutkimuskohde. Sairaanhoidon ja terveyskasvatuksen menetelmien teho on saatettava jatkuvan tieteellisen tarkkailun alaiseksi.

Työn vaikutus työntekijän henkiseen ja ruumiilliseen kehitykseen kuuluu myös lääketieteen tutkittaviin ongelmiin, työhygieniset normit ja niiden valvonta on annettava valtion tutkijoiden toimitettavaksi.

Humanistinen tutkimus on suunnattava porvarillisen ja talonpoikaiskulttuurin tutkimisesta myös työväenkulttuuriin. On tutkittava tuotannollisten suhteiden vaikutusta kulttuuriin ja sen merkitystä yhteiskunnallisissa muutoksissa. Historian tutkimus on suunnattava suppeista hallitsevista luokista suuriin joukkoihin, ja kaikki menneisyyden valinnat ja päätökset on asetettava jatkuvan arvokritiikin alaisiksi. On selvitetävä, missä määrin humanistista tutkimusta voidaan käyttää kulttuuripoliittisten ongelmien ratkaisemiseen ja ympäristön suunnitteluun inhimillistämiseksi. Taiteentutkimuksen on luovuttava eriarvoisuutta tukevasta ja korostavasta taidekäsitelmästä, ja sen yhteydessä on kiinnitettävä huomiota taidepalvelusten jakelupoliittikkaan.

Tieteen rahoitus

Tutkimusmäärärahojen osuus bruttokansantuotteesta on nostettava muiden teollisuusmaiden tasolle eli noin 2 %:iin vuoteen 1980 mennessä. Sekä valtion että yksityisen pääoman tulee tämän saavuttamiseksi lisätä rahoitustaan. Tieteen voimavarojen hyväksikäyttöä on kehitettävä tehostamalla tiedehallintoa ja -suunnittelua, tiedonvälitystä, kansainvälistä yhteistyötä ja jo olemassa olevien tutkimuslaitteistojen ja -tilojen käyttöä.

Valtion ei tule tukea teollisuuden tutkimustoimintaa verohelpoituksin, vaan myöntää tutkimusavustuksia ja -lainoja, joiden suuntaamista ja käyttöä se voi ohjata ja valvoa. Tämän tutkimustuen ehdoksi tulee asettaa tulosten julkisuus ja tutkijoiden vapaus valita tutkimusmenetelmänsä.

On harkittava mahdollisuuksia verottamalla kerätä teollisuudelta varoja tutkimusrahastoon, josta voitaisiin valtion tiedepoliittisen organisaation välityksellä suunnitelmallisesti tukea kansantaloudellisesti tärkeitä kohteita.

Tieteen hallinto

Suunnitelmallinen tiedepolitiikka edellyttää keskitettyä tiedehallintoa. Eduskunnan on määriteltävä tiedepolitiikan yleiset tavoitteet. Tiedeneuvosto on valtion tiedehallinnon keskeisin elin, minkä takia sen tulee olla eduskunnan nimittämä. Tutkimusmäärärahat tulee ohjata ensisijaisesti tieteen keskustoimikunnan ja tieteellisten toimikuntien kautta, joiden jäsenten valinta on suositettava poliittisin perustein. Määrärahojen jakoa koskevat päätökset on aina perusteltava julkisesti.

Opetusministeriön mahdollisuuksia suorittaa tiedepoliittista suunnittelu- ja valmistelutyötä on lisättävä. Tämä edellyttää tutkimus- ja tutkijatilastojen kehittämistä. Tieteen tutkimusta harjoittavan laitoksen perustamista opetusministeriön alaisuuteen on harkittava.

Valtaosa valtion nykyisistä tutkimusmäärärahoista kulkee korkeakouluneuvoston kautta. Tämän takia se on liitettävä yleiseen tiedepoliittiseen organisaatioon, ja sen jäsenet on valittava poliittisten voimasuhteiden mukaisesti. Suomen Akatemia-järjestelmää tulee kehittää lisäämällä sen tutkijatoimia ja suuntaamalla ne kansanvaltaisen tiedepolitiikan määrittelemille tieteen painopistealoille.

Kehittämällä lainsäädäntöä on luotava mahdollisuudet valvoa säätiöiden ja tieteellisten seurojen toimintaa, niin että ne noudattavat tiedepolitiikan yleisiä tavoitteita. Valtion yhtiöiden säätiöt on liitettävä suoraan yleiseen tiedepoliittiseen organisaatioon.

Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset

Korkeakoulujen tulo- ja menoarviossa tulee eritellä tutkimusmäärärahat. Laitos- ja oppilasmäärään perustuvista tutkimusbudjeteista on ohjattava kehitystä määräaikaisiin projekteihin.

Tieteen keskushallinnon tulee asettaa korkeakoulututkimuksen yleiset suuntaviivat, mutta tutkijaryhmille tulee suoda mahdollisuudet itsenäisesti kehittää tutkimusaiheitaan. Perustutkimus ja tieteellisten teorioiden kehittäminen on erityisesti suunnattava korkeakouluihin.

Korkeakoulujen ja teollisuuden välistä yhteistyötä ja tutkimus-sopimuksia varten on luotava selvä normisto, joka takaa korkeakoulututkimuksen tieteelliset ja opetukselliset vaatimukset. Korkeakoulujen tutkimuskapasiteettia ei tule alistaa teollisuuden lyhytaikaisten projektien toteuttamiselle. Teollista tavoitetutkimusta tulee hajasijoittaa itse teollisuuslaitoksiin, joissa yhteydet käytännöstä tieteeseen ja päinvastoin ovat tehokkaimmin hoidettavissa. Työntekijöiden on päästävä yritysdemokratian kautta osallistumaan teollisen tutkimuksen tavoitteiden asetteluun ja rajaa tuotantoprosessin ja tutkimus- ja kehitystyön välillä on muutenkin lievitettävä. Myös valtion ja kuntien hallintoon ja laitoksiin tulee sijoittaa tavoitetutkimusta harjoitettavia yksiköitä.

Korkeakoulujen ja valtion tutkimuslaitosten työnjakoa tulee kehittää. Valtion tutkimuslaitosten päättäviä elimiä koottaessa on otettava huomioon yhteiskunnalliset voimasuhteet, minkä ohella tutkimuslaitoksissa toimiville tutkijoille on taattava mahdollisuus osallistua niiden päätöksentekoon. Soveltavan tutkimuksen ja tuotekehitystyön lisäksi on valtion teknillisen tutkimuskeskuksen aloitettava teknologian haittavaikutusten ja kuluttajien suojeluun liittyvien kysymysten tutkiminen.

Työn aiheuttamien terveydellisten vaikutusten sitoutumaton tutkiminen ei ole mahdollista, ilman että Työterveyslaitos otetaan yhteiskunnan haltuun.

Tutkijakoulutus

Järjestelmällinen tutkijakoulutus on aloitettava. Sen tulee antaa tieteellisten metodien ja muiden erityisvalmiuksien lisäksi kokonaisvaltainen käsitys ihmisestä ja tieteen yhteiskunnallisista vaikutuksista.

Lisensiaattitutkinto tulee asteittain poistaa ja tohtorin tutkinto muuttaa osaksi suunnitelmallista jatkokoulutusta. Väitöskirja on opinnäyte, ja sen painatuspakosta tulee sen vuoksi luopua. Koulutustutkimusaiheiden tulee liittyä tavoitteelliseen tutkimuskokonaisuuteen. On muodostettava tutkijaryhmiä, jotka tutkivat tieteidenvälisiä ongelmia. Nämä ryhmät on koottava opintojensa eri vaiheissa olevista opiskelijoista, tutkijoista ja muusta tutkimushenkilökunnasta. Niiden työskentelyssä on noudatettava muodollisesta pätevydestä riippumattonta tasa-arvoisuutta.

Tutkimusta ja korkeakouluopetusta ei tule erottaa toisistaan. Opetustehtävät on jaettava tasaisesti kaikkien tutkijoiden kesken. Vuodesta toiseen samoina säilyvät harjoitustyöt on korvattava itsenäisillä tutkimustehtävillä.

Tutkijoiden välistä yhteistyötä on tuettava mm. hyväksymällä ryhmäopinnäytteet ja -väitöskirjat. Tutkijoiden pätevyyden mittaamiseen on käytettävä muitakin ansioita kuin ainoastaan painettuja julkaisuja.

Suomalaisten tutkijoiden kouluttamista ulkomailla on tehostettava valtion varoin. Tätä koulutusta on suunnattava myös sosia-

listisiin maihin. Matka-apurahalla on tuettava nuorten tutkijoiden pitempiaikaisia tutkimus- ja opintomatkoja.

Tutkijakoulutusta on sisällytettävä teknillisten opistojen ja koulujen ohjelmaan. Korkeakoulujen ja valtion tutkimuslaitosten koko tutkimushenkilökunnan jatkokoulutusmahdollisuuksiin on kiinnitettävä huomiota.

Työväenliikkeen tutkimustoiminta

Historiallisen materialismin ja muun sosialidemokraattisen työväenliikkeen aatteellisen ja poliittisen perustan jatkuva tieteellinen kehittäminen on välttämätöntä. Sosialismin tieteellisten teorioiden opiskelun kautta opiskelijat ja tutkijat liittyvät mukaan työväenluokan poliittiseen toimintaan ja näkevät yhteiskunnallisten ristiriitojen vaikutuksen omassa tutkimustyössään.

Socialidemokraattisen Puolueen järjestämän tutkimustoiminnan tarkoituksena on selvittää, miten talousjärjestelmää voidaan asteittain muuttaa niin, että tuotantosuhteet vastaavat tuotantovoimien kehitystasoa. On ennakkoluulottomasti tutkittava demokraattisen sosialismin asteettaisen toteuttamisen muotoja ja niiden vaatimia poliittisia toimenpiteitä.

Ammattiyhdistysliikkeen taloudellista ja sosiaalipoliittista tutkimustoimintaa on kehitettävä. Sille on luotava mahdollisuudet työturvallisuuteen ja työterveyteen kohdistuvaan tarkkailuun ja niihin liittyvään itsenäiseen tutkimukseen.

Valtion tutkimusmäärärahoja on ohjattava työväenliikkeen tutkimustoiminnalle. Työväenluokan ongelmien välittymistä korkeakoulussa ja tutkimuslaitoksissa toimivien tutkijoiden tutkimuskohteiksi on tehostettava.

Tiedonvälitys

Tieteen voimavarojen niukkuuden takia on tehokkaan tiedonvälitysjärjestelmän luominen Suomessa erikoisen tärkeää. Tiedonvälityksen tulee olla yhteiskunnan valvonnassa ja tutkimustulosten vapaasti kansalaisten saatavissa. On vastustettava tiedon kasaantumista harvoille ja pyrittävä sen mahdollisimman demokraattiseen jakautumiseen.

Tilastotiede on tärkeä osa tiedonvälitystä. Tilastojen merkitys yhteiskunnan tavoiteasettelulle, tutkimukselle ja hallinnolle tulee jatkuvasti kasvamaan. Yhteiskunnallisten tarpeiden tulee nykyistä selvemmin ohjata yhteiskuntaoloja koskevien tilastojen tuotantoa, ja tilastoja tulee tuottaa myös työväenliikkeen tärkeistä kohteista.

Tieteen saavutusten välittämiseksi kaikille työtätekeville on valtion varoin ryhdyttävä julkaisemaan korkeatasoisia kansantajuisia tieteellisiä teoksia ja aikakauslehtiä. Maamme on osallistuttava kansainvälisten tieteellisten julkaisujen toimittamiseen ja kustantamiseen sekä tuettava erikoisesti yhteispohjoismaisia

julkaisuja. Valtion tuen antaminen heikkotasoisille kotimaisille julkaisusarjoille tulee lopettaa.

Tiedonvälitystä sosialististen maiden tiedepolitiikasta ja tieteellisestä tutkimustoiminnasta sekä sen käytännön sovellutuksista tulee tehostaa.

Kaikkien kansanvaltaisen yhteiskunnan kehittämiseen tarvittavien tietojen tulee olla julkisia. Sen sijaan salassapitomääräyksiä tulee kehittää siten, että yksilön oikeusturvaa parannetaan.

!

Kansainvälinen yhteistyö

Kansainvälisessä tieteellisessä yhteistyössä on tuettava kehitysmaiden tiedepoliittisia tavoitteita ja vastustettava tieteen imperialismia. Suomen tulee osallistua sellaisiin kansainvälisiin tutkimusprojekteihin, jotka tutkivat kriittisesti maailmanlaajuisia ongelmia ja joilla voidaan luoda vastapaino kansainvälisen pääoman harjoittaman tutkimuksen vinoutumiselle. Maamme ulkopoliitiikan yhtenä tavoitteena tulee olla kansainvälisen tieteellisen yhteistyön luominen ja kehittäminen.

Kehitysmaiden opiskelijoita ja tutkijoita tulee kouluttaa entistä enemmän Suomessa, eikä heidän kohdallaan tule tiukasti noudattaa tutkintosaäntöjä ja opetusohjelmia, vaan pyrkiä antamaan sellaista opetusta, josta heille on myöhemmin omassa maassaan hyötyä. Lisäksi maamme tulee tehdä aloitteita kehitysmaihin perustettavista korkeakouluista ja tutkimuskeskuksista ja osallistua niiden käyntiin saattamiseen.

83 TAIDEPOLITIIKAN SUUNTAVIIVAT

Periaatteet

Kulttuuripolitiikassa on taide tähän asti nähty tiettyinä itsearvona, ja käsitys taiteesta on usein ollut kapea. Nyt on syytä pitää ja käyttää taidetta elimellisenä osana kulttuuri- ja yhteiskuntapolitiikkaa. Taidepolitiikan tehtävänä on täten toteuttaa niitä päämääriä, joita tämän hetken yhteiskunnan pyrkimykset syvään kansanvaltaan ilmentävät ja jotka työväenliike muilla alueilla on hyväksynyt. Taide on aktiivi yhteiskuntaa muuttava alue, johon sisältyvät kaikki kunakin aikana yhteiskunnassa ilmenevät rakenteet.

Luovana toimintana taidepolitiikka ottaa myös kantaa niihin materiaalsiin edellytyksiin, jotka kulloinkin ovat olemassa. Taloudelliset edellytykset on muutettava tasa-arvoa ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta suosiviksi ja toteuttaviksi. Tästä syystä taidepolitiikan olemukseen kuuluu yhteiskunnan talous-, valta- ja luokkarakenteiden jatkuva selvittäminen ja niiden muuttaminen sosialismin ja demokratian arvoja toteuttaviksi.

Taidepolitiikan tehtävänä on:

- aktiivinen osallistuminen yhteiskunnassa tapahtuvaan toimintaan;
- selvittää yhteiskunnan valtarakenteet yleisesti ja taidealueen valtarakenteet erityisesti;
- ottaa selville ja saattaa tiedoksi, mikä osuus taloudellisilla suhteilla on taidepolitiikkaan;
- ottaa selville ja saattaa tiedoksi, mikä osuus taidepolitiikalla on taloudellisiin suhteisiin;
- järjestää taidehallintoa siten, että se edistää yhteisöjen ja yksilöiden omaehtoista toimintaa varallisuudesta, asuinpaikasta ja taiteen eri alueiden perinnäisistä arvostuksista riippumatta;
- rakentaa edellytykset ihmisen luovalle toiminnalle: ihmiselle ja vastaanottamiselle, niin että se on osa jokapäiväistä ympäristöä;
- vaikuttaa yhteiskunnan päätöksentekijöihin siten, että rahan käytöstä päätettäessä taidepoliittiset tarkoitukset tulevat yhdenvertaisiksi muiden yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden kanssa;
- edistää ennakkoluulotonta kulttuurillista, taiteellista ja aatteellista vaihdantaa kansojen kesken.

Taidehallinto

Opetusministeriön tehtäväkenttä on jatkuvasti laajentunut ja laajenee. Sen vuoksi tarvitaan pysyvästi kaksi opetusministeriä, joista toinen on mm. taideministeri.

Taideasioista vastaavan opetusministerin alaisuuteen on nykyisen taidetoimiston tilalle perustettava taideosasto, jonka tulee kyetä hoitamaan paitsi yleistä taidepolitiikkaa myös taiteen alan ammattikoulutus. Taiteen keskustoimikunnan ja valtion taidetoimikuntien työskentelyedellytyksiä on ratkaisevasti parannettava mm. järjestämällä niiden käyttöön tutkimus- ja suunnittelutyövoimaa. Taidetoimikuntien kokoonpanoa ja tehtäväjakoja on harkittava uudelleen siten, että kaikki taidemuodot ja yhteiskunnalliset näkemykset tulevat tasapuolisesti huomioon otetuiksi. Valtion kamerataidetoimikunnasta on tehtävä elokuva-toimikunta ja valokuvataide on liitettävä muun kuvataiteen yhteyteen.

Valtakunnallisessa sekä alue- ja paikallishallinnossa on huolehdittava siitä, että taide, sen harjoittajien, harrastajien ja vastaanottajien tarpeet otetaan huomioon yhteiskuntasuunnittelussa ja että hallintokoneistossa on taidetta koskevilla kysymyksillä vastuunalaiset hoitajansa.

Tehtävät jakautuvat luontevasti siten, että valtio ensi sijassa vastaa taidepalvelusten tuotannosta ja kunta jakelusta eli palvelusten perille saattamisesta. Merkittävä määrä näistä palveluksista on luonteeltaan alueellisia. Valtio voi valtionhallinnon lääninportaan kautta huolehtia näistä osaksi, mutta paikallista, alueellista, myös ns. maakunnallista aloitteellisuutta edistämään tarvitaan valtiollisen ja kunnallisen vallankäytön välille asettava kansanvaltainen hallinto.

Valtion on saatava rahoitusosuuttaan vastaava päätäntävalta sellaisten taidelaitosten ja -tapahtumien hallinnossa, jotka ovat muodollisesti itsenäisiä, mutta pääosiltaan valtion rahoittamia.

Alueellinen taidehallinto

Huomattava osa taidepalveluksista koskee kuntaa suurempaa aluetta. Rakentamalla maakuntakirjastoja sekä kokeilemalla alueetattereita yhteiskunta pyrkiikin tyydyttämään alueellisia tarpeita. Toimintaa on laajennettava mm. musiikin, taidenäyttelyiden ja elokuvan piiriin ja alueellisia taidepalveluksia suunniteltaessa ja luotaessa on kenttä nähtävä kokonaisuutena ottaen huomioon kaikki taidepalvelukset ja ns. vapaa-ajan palvelukset. Suunnitelmallisuuteen on pyrittävä myös yleisten kulttuuritilaisuuksien, aikuiskasvatusta, kulttuuripolitiikkaa yms. koskevien kokousten, seminaarien ja keskustelujen järjestämisessä.

Suunnittelussa ja jakelussa on valppaasti otettava huomioon kunkin alueen luonne ja erikoistuvomukset. Suunnitteluun ja järjestelyihin voivat taidelaitosten ohella ottaa osaa mm. alueelliset suunnitteluelimet, läänien taidetoimikunnat.

Taiteen rahoitus

Taiteellisen toiminnan harjoittajia valtio tukee nykyisin mm. taiteilija-apurahojen nimikkeellä. Tämän lisäksi on olemassa pieni määrä taiteilijan virkoja, joita nykyinen lainsäädäntö nimitää taiteilijaprofessorin viroiksi. Määräajoisiksi annettavien taiteilija-apurahojen tilalle on luotava taiteilijanvirkojen järjestelmä. Tiettyihin kohteisiin suunnattavien avustusten ja tietystä suorituksesta annettavien palkintojen määrää tulee kuitenkin lisätä.

Yhteiskunnan tukea jaettaessa on otettava huomioon taiteen eri alueiden hyvin erilaiset rahoitustarpeet. Taiteen tekijälle on sen vuoksi taattava riittävä toimeentulo ja sosiaaliturva.

Verotuksessa on kaikki taiteellisesta toiminnasta saadut tulot rinnastettava muihin tuloihin.

Oleellinen osa taiteellisesta toiminnasta tulee jatkuvasti tapahtumaan yhteiskunnan rahoittamien taidelaitosten ja taiteilijanvirkojen ulkopuolella. Yhteiskunnalla tulee kuitenkin olemaan kasvava tehtäväkenttä myös näiden taidepalvelusten jakelussa ja kuluttajavalistuksessa.

Kunnallinen taidepolitiikka

Kunnan tehtäväksi on yleensä katsottu sellaisten taideoalvelusten järjestäminen tai tukeminen, joita pidetään arvokkaina, mutta jotka eivät menesty puhtaasti liiketaloudellisella pohjalla. Kunnan tuki on useimpien maan teattereiden ja sinfoniaorkesterien elinedellytys. Kuntien tuki ei kuitenkaan ole kohdistunut esim. elokuvateatteritoimintaan sellaisillakaan paikkakunnilla, joilla ainoa elokuvateatteri on joutunut lopettamaan toimintansa. Hyvin usein kunnan alueella saattaa esiintyä kiinnostusta joitakin taidemuotoja kohtaan, mutta tilaisuuksia ei järjestetä, koska yleisömäärä tai yleisön maksukyky ei ole riittävä takaamaan kaupalliselle yrittäjälle voittoa. Kuitenkin tällaisia tilaisuuksia voitaisiin kunnan toimesta järjestää usein hyvin pienellä tappiolla.

Lukuunottamatta vakiintuneita kulttuurityön muotoja kuten teattereita, orkestereita ja kulttuuripäiviä riippuu kunnallinen kulttuuritoiminta suurelta osalta kunnan alueella toimivien järjestöjen aktiivisuudesta. Kuntien onkin pyrittävä tukemaan vapaata kansalaistoimintaa taiteen alalla. Toisaalta ei voida olettaa, että järjestöt pystyvät kokonaan huolehtimaan taidepalveluista kunnan alueella.

Kunnallisen taidehallinnon on oltava kiinteä osa kunnan muuta hallintoa. Kunnallisen taidepolitiikan eri lohkojen (mm. teatteri-, kirjasto- ja musiikkitoimi) keskinäinen koordinaatio ja toimeenpano on järjestettävä esimerkiksi luomalla kunnallista sosiaalihalintoa vastaava elin.

Tämän kunnallisen elimen on pää- tai sivutoimisen kulttuuri-sihteerin avulla huolehdittava taidetoiminnan suunnittelusta. Suunnitteluun tulee sisällyttää kuntalaisten taideharrastuksien tutkiminen, kunnan alueella järjestetyn, myös kaupallisen, taiteen tarjonnan seuraaminen sekä taidetoiminnan käytännön suunnittelu. Kulttuuritilojen sijoittelu on otettava huomioon jo kaavoitusvaiheessa.

Monet taidetoiminnat on luonnollisinta järjestää kuntaa suuremman alueellisen yksikön puitteissa. Tällaisia ovat mm. sinfoniaorkesterit, alueteatterit, maakuntakirjastot, av-keskukset, näyttelytilat ja maakunnalliset elokuvakierueet.

Viime vuosina järjestetyt festivaalit ja juhlaiviikot ovat olleet osoituksena uudentyypisen kunnallisen taidetoiminnan tarpeellisuudesta ja sitä kohtaan tunnetusta kiinnostuksesta. Tällaista toimintaa on kuitenkin järjestettävä vaatimattomammissa puitteissa ympäri vuoden. Kaikkien kuntien on ryhdyttävä aktiivisesti järjestämään uudentyypistä taidetoimintaa kunnan voimavarojen sallimissa puitteissa. Tähän kuuluisivat mm. monipuoliset konserttisarjat, teatterivierailut, elokuvaesitykset, kirjallisuusillat, keskustelut, kansanjuhlat ja niin varsinaiset taidenäyttelyt kuin yleensä ympäristökulttuuria valaisevat näyttelyt. Näissä tilaisuuksissa olisi ulkopuolisten esiintyjien lisäksi tarjottava esiintymistilaisuuksia paikkakunnalla toimiville ja kunnan avustusta saaville kuoroille, näyttämöille jne.

Tällaisen toiminnan pitkäaikaisena tavoitteena tulee olla kunnallisen toimintakeskuksen perustaminen, mutta tilaisuuksia voidaan järjestää monenlaisissa tiloissa, esim. väestönsuojissa, riippumatta erityisen kulttuurirakennuksen olemassaolosta. Muodollisesti katsoen järjestäjänä voi olla itse kunta tai järjestelyt voidaan antaa järjestöjen tehtäväksi kunnan toimiessa takaa-jana. Tällaiseen toimintaan on voitava saada valtionapua. Useissa tapauksissa toiminta voi tapahtua kansalais- tai työväenopistojen puitteissa tai yhteistyössä niiden kanssa.

Kuntien taidetoimintaa kehitettäessä on suuremmissa kunnissa perustettava nykyisten kunnallisten muusikonvirkojen ja näyttelijäkiinnitysten rinnalle myös kunnankirjailijoiden ja kuvataiteilijoiden toimia. On tutkittava, missä määrin kunnat voivat tarvittaessa yhteistyössä valtion kanssa, perustaa toimia myös muiden taiteiden harjoittajien työedellytysten turvaamiseksi.

Sekä kuntien kulttuurisihteerien virkaan että kunnallisten taiteilijaintoimien perustamiseen on saatava valtion apua samoin perustein kuin kirjastohenkilökunnan palkkaukseen.

Kuntien on saatava enemmän sananvaltaa sellaisten taidelaitosten hallinnossa, jotka ovat muodollisesti itsenäisiä, mutta joiden rahoitus perustuu pääosaltaan kunnan avustukseen.

Taidekasvatus

Taidekasvatuksen tavoitteena on jokaisessa ihmisessä piilevien luovien kykyjen kehittäminen. Taidekasvatusta on sijoitettava kaikkeen kouluopetukseen, mutta etenkin äidinkielen, kuvaamataidon, musiikin, liikunnan ja käsityön oppitunneilla tulee käyttää luovan työn menetelmiä. Ilmaisuaineille on varattava riittävä tuntimäärä, jotta muissa aineissa saatuja tietoja voidaan soveltaa aktiiviseen, omaehtoiseen tulkintaan ja ryhmätyöhön esim. kouluteatterin muodossa.

Taidekasvattajan työkenttä on nähtävä lähes koko yhteiskunnan laajuisena. Luovaa kasvatusta ei tule aloittaa vain määrätystä ikäkaudesta alkaen, vaan sen tulee sisältyä kasvatukseen varhaislapsuudesta lähtien. Tästä syystä kaikkien opettajien koulutukselle — lastentarhanopettajista lukion aineopettajiin — on pantava yhtä suuri paino.

Taidekasvatuksen tavoitteena on kulttuuritarpeiden herättäminen omakohtaisen kokemisen kautta. Taide kuuluu kaikille, eikä luova työ ole kenenkään erikoisoikeus. Taidekasvattajan tehtävä on olla muutoksen rakennustyöläinen.

Harrastajataide

Taiteesta puhuttaessa vedetään usein jyrkkä raja taiteilijoiden ja yleisön välille: ammattitaiteilijat luovat taidetta, jonka yleisö passiivisesti vastaanottaa. Kuitenkin jokainen ihminen on jossakin määrin itse taiteilija, ja varsinkin nuoremmissa ikä-

ryhmissä suuri osa ihmisistä harrastaa aktiivisesti taiteen tekemistä.

Kuusikymmenluvulla toteutetut uudistukset taiteen edistämiseksi ovat kohdistuneet yksinomaan ammattimaiseen taiteenharjoitukseen. Harrastajataiteelle on myönnetty pieniä avustuksia mm. taide- ja nuorisomäärärahoista, mutta selvittämättä on jäänyt, mille valtion elimelle vastuu harrastajataiteen edistämisestä kuuluu.

Harrastajataiteen edistämiseksi on ryhdyttävä seuraaviin toimenpiteisiin:

- on järjestettävä eri valtionelinten yhteistoiminta ja vastuu harrastajataiteen alalla;
- valtiollisten ja kunnallisten taidetoimikuntien ja -lautakuntien on kiinnitettävä enemmän huomiota harrastajataiteeseen;
- on ryhdyttävä lisäämään kaikilla taiteen aloilla harrastajataiteilijoille tarkoitettuja palveluja kuten kunnallisia tai alueellisia ohjaajia, kursseja ja kirjeellistä ohjausta;
- on luotava harrastajataiteilijoille enemmän mahdollisuuksia saada töitään julkisuuteen;
- harrastajataiteilijoiden käyttöön on järjestettävä riittävästi harrastustiloja ja -välineitä;
- luottamushenkilöiden ja lehdistön on kiinnitettävä taiteeseen huomiota enemmänkin kansalaistoimintana kuin huippusuorituksina.

Ympäristötaide

Ympäristö, jossa elämme, vaikuttaa meihin ja meihin voidaan vaikuttaa sen kautta. Tuotteet ja arkkitehtuuri ovat yhteiskunnan kuva. Meillä niiden tuotanto on etupäässä yksityisten teollisuuslaitosten ja rakennuttajien käsissä, eikä kuluttajilla ole riittäviä mahdollisuuksia vaikuttaa tähän tuotantoon, joka määrää meidän elämänmuotomme.

Myyntikilpailuun perustuva tuotanto edellyttää suunnittelija-kulttia. Arkkitehtuurin ja tuotesuunnittelun käsittäminen pelkinä taiteina on johtanut nykyiseen suunnittelijaan kohdistuvaan yksilönpalvontaan. Suunnittelu on suunnittelijoiden keskinäistä kilpailua, jonka kustannukset kuluttaja viime kädessä maksaa.

Kuluttajien osuutta esineiden, rakennusten ja koko ympäristön suunnittelussa on ratkaisevasti lisättävä. Suunnittelijoiden on oltava kuluttajien eikä tuottajien tai rakennuttajien luottamushenkilöitä.

Yhdyskunnat pitää rakentaa sosiaalisesti oikeudenmukaisiksi, ja siksi niiden asukkaiden mielipiteen on vaikutettava ratkaisevasti niiden muotoon ja palvelutasoon. Suunnitteludemokratia on toteutettava. Asukkaiden informointi ympäristöä koskevista

suunnitelmista ei yksin riitä, heille on varattava mahdollisuus osallistua myös päätöksentekoon omaa ympäristöään koskevissa asioissa. Lähtökohdana on pidettävä sitä, että asukkailla on omakohtaisempi tieto ympäristöstään ja siihen kohdistuvista tarpeistaan kuin suunnittelijoilla, ja siksi on luotava kiinteä yhteistyö suunnittelijoiden ja ympäristön käyttäjien välille.

Erityisiä suunnittelijoita on käytettävä vain asiantuntijakoulutusta vaativissa tehtävissä. Jotta eriytynttä suunnittelu- ja päätöksentekoteknokratiaa ei pääsisi syntymään, kaupungeissa ja taajamissa on kansanvaltaisiksi kontrollielimiksi luotava talo-, kortteli- ja kaupunginosaneuvostoja tai -ryhmiä. Näille on annettava oikeus päättää niistä omia alueitaan koskevista asioista, joissa ei synny ristiriitaa toisten alueiden asukkaiden kanssa. Nykyään rakennuttajat ja osakkeenomistajat määräävät ympäristön laadun. Tämä oikeus on annettava tasa-arvoisesti kaikille asukkaille, myös vuokralaisille.

Maaseudun taajamien ja asumusten suunnittelu ja rakentaminen on nähtävä yhtä tärkeänä kuin kaupunkien suunnittelu. Lisäämällä urbaaneja palveluja maaseudulle helpotetaan samalla kaupunkeihin kohdistuvaa painetta.

Ympäristön suunnittelun ohella on huomiota kiinnitettävä myös olemassa olevan ympäristön — niin luonnonympäristön kuin rakennetun ympäristön — suojeluun. Olemassa olevien rakennusten tarpeeton ja yhteiskuntataloudellisesti tuhlaileva purkamisen on lopetettava.

Viihtyisyys on olennainen tekijä ympäristötaiteen kentässä. Siihen liittyy kiinteästi turvallisuus, jonka nykyinen kasvava ajoneuvoliikenne kohtalokkaalla tavalla vaarantaa. Erityistä huomiota on tässä suhteessa kiinnitettävä lasten ympäristöön. Lapset ovat liikenteessä kaikkein heikoimmassa asemassa, ja heidän turvallisuutensa edellyttää mm. autojen poistamista heidän pääasiallisilta leikkipaikoiltaan pihoilta sekä koulutien rauhoittamista ajoneuvoliikenteeltä.

Pihoille ja puistoihin on järjestettävä lapsia aktivoivia kalusteita ja tarvikkeita. Näistä on neuvoteltava lasten itsensä kanssa.

Ihmisten on saatava vaikuttaa työympäristönsä luomiseen. Poikkeuksellista huomiota vaativat suunnittelussa erilaiset laitokset, joissa asuvat ovat muita enemmän ympäristönsä armoilla.

Tuotesuunnittelijoiden koulutus palvelee omistavan luokan etua. Jos pienituloisten elinehtojen parantaminen on suunnittelun tavoite, se on ristiriidassa liikevoiton kanssa. Suunnittelijakoulutuksen tulee tähdätä siihen, että suunnittelija osallistuu paitsi tuotteiden myös tuotannon suunnitteluun.

Suunnittelijan tulee lähestyä työntekijää, joka toteuttaa hänen suunnitelmansa. Tästä syystä suunnittelijakoulutuksen tulee olla yhtä kiinteässä yhteydessä ammattikoulutukseen kuin mui-

den alojen suunnittelijakouitukseen. Myös työolosuhteiden suunnittelussa, ergonomiassa, on katsottava, että parannukset palvelevat työläisen etua eikä vain tuotannon lisäystä.

Elokuva

Elokuvan asema on muuttumassa, ja sen tehtäväkenttä on selvästi järjestymässä uudelleen. Kehittyvä tekniikka ja television pitkään jatkunut vaikutus toisaalta antavat elokuvalla mahdollisuuden, toisaalta pakottavat sen etsimään uusia valmistus-, levitys- ja esitysmuotoja.

Elokuvan käyttömahdollisuudet ovat uudistumassa. Tämä tulee voimakkaasti muuttamaan tähänastisen elokuvatoiminnan luonteen ja alan rakenteen ja kohdistamaan yhä painokkaampia vaatimuksia yhteiskunnan vallankäyttöön, valtioon ja kuntiin.

Elokuvan painopiste on siirtymässä liiketoiminnasta kulttuuritoimintaan, josta tiedonvälitys on olennainen osa. Tämän myötä ovat demokraattiset vaikutusmahdollisuudet kasvaneet. Keskeisinä tavoitteina on pidettävä elokuvantekijöille otollisen, vapaan ilmapiirin luomista ja laajan, kaikki ikä- ja väestöryhmän käsittävän kuluttajakunnan osallistumis- ja valintamahdollisuuksien parantamista. Sekä elokuvantekijä että -katsoja on vapautettava ahtaan liikeloudellisen toiminnan vallasta.

Valtion elokuvalla nykyisin antaman sekalaisen tuen tilalle on rakennettava selkeä ja johdonmukainen elokuvapoliittinen järjestelmä. Suomen Elokuvasaatiö on mitoiltaan riittämätön, hallinnoltaan epädemokraattinen ja vaikutukseltaan entistä liikeloudelliseskeistä järjestelmää säilyttävä. Elokuvalla jaettava laatu ei myöskään aktivoi elokuvantekijöitä tarkoitetulla tavalla, vaan johtaa toisaalta kaupalliseen, toisaalta näennäis-taiteelliseen laskelmointiin. Yksityinen elokuvanvalmistus ei ratkaisevasti irtoa sille ominaisesta liikeloudellisesta asennoitumisesta eikä salli elokuvantekijöitten ja kuluttajien vaikutusvallan kasvua myöskään yhteiskunnan tuen lisääntyessä. Siksi valtion oma elokuvatoiminta on nähtävä ainoana mielekkäänä teollisena ratkaisuna.

On perustettava parlamentaarisesti hallittu valtion elokuva-laitos. Valtion elokuvatuotannon tulee palvella muita valtion laitoksia, mm. Yleisradiota, johon sen on oltava riittävässä alihankintasuhteessa. Täten syntyvä turvallisuus muodostaa pitkäjänteisen suunnittelun ja lahjakkuuksien monipuolisen esille-pääsyn.

Perustettavan yhtiön tai laitoksen tulee tarjota keskitettyä teknistä palvelua myös vapaan elokuvan tekijöille koko maassa. Tämän palvelun kustannukset ovat korvattavissa apurahoihin verrattavan menettelyn tietä.

Pitkäjänteinen suunnittelu on tärkeä myös elokuvien levitysjä esitystoiminnalle. Ulkomaisen elokuvan maahantuonnissa voi

valtion toimesta tapahtuva elokuvien hankinta ja levitys täyttää ne aukot, jotka yksityinen, liiketaloudellisiin perusteisiin nojautuva toiminta jättää. Valtion yhtiön haltuun on uskottava myös kotimaisten elokuvien ulkomaanmyynti ja tiedotustoiminta.

Tärkeänä toimintamuotona on nähtävä vapaan elokuvan levityksen järjestäminen ja tukeminen. Tässä avautuu tehtäviä työväenliikkeen, erityisesti ammattiyhdistysliikkeen, järjestöille, joiden on oltava yhteistoiminnassa kaupallisesta järjestelmästä riippumattomien, poliittista ja yhteiskunnallista elokuvaa valmistavien elokuvantekijöitten kanssa ja luotava näille elokuville koko maan kattava levitysverkko.

Tavoitteeksi on asetettava yhteiskunnan tukeman elokuvateatteritoiminnan kehittäminen. Suuremmilla paikkakunnilla se merkitsee kunnallisen elokuvateatterin perustamista, pienemmillä paikkakunnilla muita muotoja kuten säännöllisen esitystoiminnan kytkemistä muun kulttuuritoiminnan yhteyteen, syntyviin toimintakeskuksiin tai kansalais- ja työväenopistoihin. Kaikkein pienimpiä paikkakuntia varten on läänien taidetoimikuntien tai niitä vastaavien käyttöön saatava yhteiskunnan kustantamia elokuvakiertueita. Rakennettaviin kulttuuri- ja toimintakeskuksiin sekä niitä vastaaviin tiloihin on hankittava ainakin 16 mm ja 8 mm esityslaitteet.

Tärkeässä asemassa tulee olemaan kasettelokuva, jonka levitys on kohdistettava myös pienryhmille. Samalla on aikaansaattava kirjastotoimintaan rinnastettava lainaus- ja katselutoimintaa. Katselutilat uusiin kirjastorakennuksiin on varattava alun perin, jo olemassa oleviin rakennuksiin sellaiset on järjestettävä.

Valtion elokuvapolitiikan hoitamiseksi on opetusministeriön alaisuuteen luotava valtion elokuvahallinto. Sen korkein päätävä elin on valittava demokraattisin perustein elokuvakulttuurin eri intressipiireistä ja poliittisten puolueiden edustajista.

Elokuvien säilyttämisestä on säädettävä laki, ja Suomen Elokuva-arkisto on muutettava valtion laitokseksi.

Elokuvakerholiikettä on tuettava siten, ettei se jää kaupallisesta elokuvateatteriverkostosta riippuvaiseksi. Erityisesti siirryttäessä yhteiskunnan tukemaan teatteritoimintaan on elokuvakerholiikkeen merkitystä korostettava alueellisen omatoimisuuden aktivoijana.

Elokuvantekijöitten koulutus on järjestettävä vastaamaan todellista työvoiman tarvetta, ja ensisijainen huomio on kiinnitettävä peruskoulutukseen ja alalla jo työskentelevien jatkokoulutukseen. Korkeakoulutasolle on luotava edellytykset elokuvan sekä taiteelliseen että yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen.

Ennakkotarkastuksesta on luovuttava elokuva-arkiston, elokuvakerholiikkeen ja elokuvajuhlien tms. näytännöissä esitettävien elokuvien osalta. Samoin on moraalisiin näkökohtiin nojaavasta

aikuissensuurista vapauduttava ja lasten kohdalla ikärajoja tarkistettava.

Työväenliikkeen on erityisesti painotettava kuluttajan valinta- ja osallistumismahdollisuuksien lisäämistä sekä kaikkien ikä- ja väestöryhmien saamista elokuvan piiriin. Työväenliikkeelle ja työväen kulttuurille on myös elokuvan alueella saatava laaja ja elävä kosketus omiin joukkoihin ja koko kansaan.

Kirjallisuus

Kansanvaltaista kirjallisuuspolitiikkaa voidaan toteuttaa vain lisäämällä yhteiskunnan osuutta kaikilla kirjallisuuden piiriin kuuluvilla alueilla. Tämän pohjana täytyy olla kirjallisuuden tuotannon ja kulutuksen perusteellinen analyysi. On selvitettävä kirjallisuuden kysynnän ja tarjonnan suhteet. On tiedettävä, millä tavoin yksityinen kustannustoiminta määrää kirjallisuuden sisältöä, lajia ja laatua. On tutkittava, millä tavoin kirjallisuuden arvostelu ja tiedotus suuntaa kirjallisuutta ja lukemista. On selvitettävä lukemisen ja elinympäristön suhde, koulun, kirjaston ja kirjakaupan vaikutus. Tämä edellyttää perusteellisia kirjallisuuden välitystä, levitystä ja lukemistapaa koskevia tutkimuksia.

Tähänastisten tietojen mukaan kirjallisuuden käyttö riippuu koulutustasosta ja varallisuudesta. Kirjallisuus vaatiikin muuhun viestintään — radion ja television ohjelmiin ja lehtiin — nähden suurempaa tietoa ja oma-aloitteisuutta. Kirjallisuuden kohdalla ihmisten eriarvoisuus alkaa varhain. Lapsi, jolle ei ole kotona annettu lukuvirikkeitä, tulee kouluun kielellisesti köyhempänä ja siis niukemmin oppimisedellytyksin varustettuna kuin toverinsa. Sen tähden on tärkeää, että jo kunnallisiin päivähoitolaitoksiin hankitaan riittävästi kirjoja ja alusta pitäen ohjataan lasta kirjallisuuteen. Samasta syystä on peruskoulun ala-asteella kiinnitettävä erityistä huomiota kirjallisuuden opetukseen. Koulun on toimittava kunnallisen kirjaston kanssa yhteistyössä siten, että lapsi perehtyy runsaaseen ja monipuoliseen kehitysvaihettaan vastaavaan kirjallisuuteen ja sen eri käyttömahdollisuuksiin. Koulun on myös entistä paljon tehokkaammin edistettävä lapsen omaa kielellistä ilmaisua, niin kirjallista kuin suullista. Peruskoulun yläasteella ja lukiossa perusopetusta on tuettava valinnaisella lisäopetuksella, jonka tarkoituksena on lukuvirikkeiden lisääminen ja oppilaiden kielellisen ilmaisukyvyn kehittäminen. Peruskoulun hyväksyttäviin menoihin on luettava myös ulkopuolisen työvoiman, kuten kirjailijoiden, käyttäminen opetuksessa. Kunnalliset kirjastot on varustettava lasten kannalta riittävästi, ja niihin on järjestettävä runsaasti toimintaa, kuten satutunteja, nukketeattereita, lasten elokuvia ja lukejnis- ja kirjoittamispiirejä.

Kirjastot on myös aikuisten osalta kehitettävä passiivisista jakelupaikoista toimintakeskuksiksi, joissa on keskustelu- ja

kahvilatiloja, säännöllistä tiedotustoimintaa ja kirjoit- nisen ja lukemisen ohjausta. Aikuisten kirjoittamisen ohjaus j koulutus on tarpeeseen nähden maassamme perin puutteellisi ti järjes- tetty. Siksi kansalais- ja työväenopistoihin, yliopistoi- i ja suu- riin kirjastoihin on järjestettävä vakinaista kirjoittami ;n ja lu- kemisen ohjausta, josta voisi huolehtia kirjailija tai rr J pätevä henkilö. Sama koskee myös kääntäjäkoulutusta.

Vuoden 1971 alussa toimeenpannun kirjan hintajä istelmän muutoksen ennustetaan koituvan vaaraksi vähälevikk elle kir- jallisuudelle: mielipidekirjoille, osalle tietokirjoja ja tu imuksia, lyriikalle, novelleille ja kotimaisille esikoisteoksille, lalventa- malla suurlevikkisten ja nostamalla vähälevikkisten kii jen hin- toja sekä rajoittamalla saatavilla olevien kirjojen > koimaa varsinkin maaseudulla uusi hintajärjestelmä keskittää nyyntiin entistä harvempiin tuotteisiin. Kustantajat tulevat y enem- män suuntautumaan lyhyen myyntiajan menekkirjoihii Yhteis- kunnan on turvattava kirjallisuuden elinmahdollisuude <irjasto- jen määrärahojen tuntuvalta korottamisella, valvotuilla suunni- telluilla kirjasto-ostoilla, valtion kustantamalla tai m lla tut- kitulla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Yhteiskunnan lla edis- tettävä ja valvottava myös käännöspolitiikkaa, sekä ui imaisen kirjallisuuden tuonnin että kotimaisen viennin osalti Hinta- järjestelmän muutos vaarantaa myös vanhan kirjallisu len jul- kaisemisen; sen pysyminen lukijain ulottuvilla on taa iva kir- jastolaitoksen ja yhteiskunnan tukeman kirjallisuuden <esku- varaston avulla.

Kirjallisuuden jatkuvuus edellyttää myös kirjailijain i kään- täjään taloudellisen aseman turvaamista: stipendien li: ämistä, kirjailijanvirkojen perustamista ja sosiaaliturvaa. Läänie ja kun- tien on tuettava alueensa kirjallisuutta perustamalla ki nan- ja lääninkirjailijain virkoja ja edistämällä harrastustoimint . Sillä tavoin voidaan lujittaa kirjailijain sosiaalisia yhteyksiä j vaikut- taa aihealueen monipuolisuuteen. Näytelmäkirjailijan semaa tulee vahvistaa erityisellä kotimaisten näytelmien pi jspalk- kioilla, ja kääntäjien tekijänoikeudellinen asema tulee jrvata. Kirjallisuuden tukemisen yhteydessä on valvottava ja e stettä- vä oikeudenmukaista jakautumista kirjallisuuden lajien maan alueiden kesken.

Kirjallisuuden tutkimus ja opetus on saatava nykyistä ukem- min yhteyteen kirjallisuuden elävän tapahtumisen ja yr iskun- nan tarpeiden kanssa. Tutkimus ja opetus on perinteen lävöit- tämisen ohella ulotettava myös ajankohtaiseen kirjallisui ;en ja kritiikkiin.

Työväenluokan piirissä kirjallisuus on vanhastaan taji u yhe- teiskunnallisen tietoisuuden parhaaksi herättäjäksi ja <silön kokemuksen rikastajaksi ja jäsentäjäksi. Luova kirjallisuu suun- tautuu eteenpäin ja etsii yhä uusia elämänalueita ja laisu- muotoja. Sen tähden demokraattinen kirjallisuuspoliti :a ei koskaan ole sensuurimielistä.

Kuvataide

Teknillistyvän yhteiskunnan tulee arvioida uudelleen suhteensa kuvataiteisiin. Suosittavaa on taiteellinen toiminta, joka tukeutuu yhteiskunnan yleisiin uudistuspyrkimyksiin. Tällöin taiteilijoilla on tilaisuus toimia yhteiskunnan vaikuttavana jäsenenä myös työssään.

Koska silmä välittää noin 80 % ihmisen aistimuksista, koko visuaalisen kentän ja siinä myös kuvataiteen merkitys sille tavalle, millä ihminen kokee ympäristönsä, on paljon tärkeämpi kuin yleisesti tiedostetaan. Kuvataiteen ensisijainen paikka on julkisissa tiloissa, kaduilla, puistoissa, ts. jokaisen kansalaisen ulottuvilla. Nämä ympäristöä muodostavat tilat ovat nykyisin suurimmalta osin kaupallisen mainonnan käytössä. Sen tilalle on saatava kansanvaltaisesti toimiva yhdyskunnan kuvallinen tiedotusverkosto, jolloin kuva palvelee yhteiskunnassa elävien ihmisten tarpeita sekä pyrkimyksiä ja toimii jokapäiväistä elämää rikastuttavana tekijänä.

Kuvataiteen nykyinen sidonnaisuus kulutusyhteiskunnan kaupallisiin lakeihin rajoittaa sen vaikutusmahdollisuuden laajenemista yhteiskunnan kaikkiin osiin ja jäseniin, sillä vain kulutusyhteiskunnan kunkinhetkisistä arvostuksista riippumattomana kuvataide voi parhaiten vaikuttaa jäykistyneiden asenteiden ja näkemysten muuttumiseen ja täten aktivoida sekä hyödyttää sen jäsenistön kautta koko yhteiskuntaa.

Kansanvallassa taiteilijan työnantaja on yhteiskunta. Työstään taiteilijan tulee saada yhteiskunnalta rahallinen korvaus, joka takaa mahdollisuuden edistykselliselle taiteelliselle toiminnalle. Taiteilijanpalkkajärjestelmään on siirryttävä huomioon ottaen nykyisen ns. vuosiapurahajärjestelmän antamat kokemukset sekä taloudelliset mahdollisuudet.

Kuvataiteilijan työskentelylle elintärkeä työhuonekysymys pitää ratkaista ottaen huomioon työn luonteen näille tiloille asetamat erityisvaatimukset, jo olemassa olevat käyttöön soveltuvat tilat, tarpeiden sekä mahdollisuuksien sanelemat sijaintipaikat. Lisäksi on pyrittävä löytämään mahdollisesti uudelta pohjalta toimivia ratkaisuja, mm. nuorille taiteilijoille tarveperiaatteella toimivia muuntelukelpoisia yhteisateljeita työvälineineen.

Näyttelytilojen järjestäminen on hoidettava käytännön tarpeiden mukaan ja erityisesti kuntatasolla yhteydessä muihin kulttuuripalveluksiin.

On luotava toimiva nykyaiteen keskus palvelemaan koko maan tarpeita. Tämän tulee vireästi olla yhteydessä ulkomaisiin taidelaitoksiin ja järjestää vaihtonäyttelyitä eri maiden kanssa siten, että suppeahkot informatiiviset näyttelyt ovat etusijalla.

Kuvataiteilijoiden tulee saada julkistamiskorvaus töiden näyttelleanonasta, julkaistuista kuvista ja filmeistä.

Taiteen tarjonnan demokratisoitumisen sekä yleisen viihtymisen kannalta on tärkeää sijoittaa julkisiin tiloihin taidetta, joka mielekkäästi liittyy kansalaisten arkipäivään. Julkisten teosten hankinnassa ei ole pitäydyttävä vain ns. muistomerkki-ajatteluun, vaan on löydettävä monimuotoisia ratkaisuja.

Valtio, kunnat, pankit, vakuutusyhtiöt ja liikelaitokset on lailla velvoitettava varaamaan vähintään 2 % rakennuttamiensa uudisrakennusten kustannusarvioista taidehankintoihin.

Yhteiskunnan toimesta on järjestettävä taidelainaamotoiminta.

Valtion rahoittamat laitokset kuten Ateneumin taidemuseo, Taideakatemia koulu ja Taideakatemia valistusosasto on irroitettava Suomen Taideakatemia Säätiön hallinnosta suoraan opetusministeriön alaiseksi demokraattisesti hallituksi laitokseksi.

Harrastustoiminta on nivellettävä työväenopistojen ja toimintakeskusten yhteyteen, jossa harrastajat voivat nähdä sekä saada asiantuntevaa opastusta taiteen tekemisessä ja tuntemuksessa.

Kuvataiteen kulutus on demokratisoitava varallisuudesta ja yhteiskunnallisesta asemasta riippumattomaksi siten, että kaikilla on mahdollisuus taidepalvelusten hyväksikäyttöön ja kokeamiseen, tilaisuus koulutuksen saamiseen sekä aineellisten ja henkisten tarpeiden tasapuoliseen tyydyttämiseen.

Valokuva

Valokuvan mahdollisuudet yhteiskunnallisena palveluna, käytökulttuurina, ovat suuret. Tämä on mahdollista vasta kun valokuvaajille on taattu riittävät edellytykset itsenäiseen työskentelyyn.

On luotava kunnallinen näyttelytilaverkosto, joka mahdollistaa kaiken kuvataiteen levityksen siten, että sen kautta leviteytistä näyttelyistä maksetaan korvaus. Epäkaupallisten valokuvateosten valmistamista ja kustantamista on tuettava yhteiskunnan toimesta. Valokuvataiteella on oltava valtion omistama museo.

Lääneihin on perustettava valokuvaajan virkoja. Näiden yhteiskunnan palkkaamien valokuvaajien tehtävä olisi dokumentoida toimialuettaan sekä tyydyttää julkinen kuvan tarve. Lisäksi läänien valokuvaajat toimisivat alan harrastustoiminnan ohjaajina alueellaan.

Valokuvausalan työvoiman tarve on tutkittava ja ryhdyttävä antamaan sitä vastaavaa koulutusta. Alan opiskelijoille on peruskoulutuksen yhteydessä annettava tietoja yhteiskuntatieteistä. Alan jatko- ja täydennyskoulutus on saatava pikaisesti käyntiin. Lisäksi on korkeakoulutasolle luotava edellytykset valokuvan sekä taiteelliseen että yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen.

Musiikki

Musiikkikoulutuksen uudistaminen on kiireellinen tehtävä. Tämä koskee niin kouluissa annettavaa perus- ja yleissivistävää opetusta kuin ammatillista ja korkeampaa opetusta. Musiikkiopistojen palveluksia on lisättävä ja niiden palveluksia tulee kehittää niin, että jokainen saa mahdollisuuden haluamaansa musiikkiopetukseen varallisuudesta riippumatta. Peruskoulussa on opetuksen sisältö ja tavoitteet tarkistettava ja luotava mahdollisuudet ammattipätevän opettajakunnan käyttämiseen ammatimuusikolta unohtamatta. Koululaitoksen ja Yleisradion yhteistoimintaa musiikinopetuksessa on lisättävä. Vähävaraisia soittajia varten on muodostettava valtion tai kunnan soitinvarastoja, joista voi lainata korkealuokkaisia harjoitus- ja esityssoitteita.

Viihde-, kansan-, pop- ja jazzmusiikin opetus on kokonaan järjestämättä. Se tosiasia, että muillakaan aloilla ei vielä ole pystytty järjestämään riittävän laajaa opetusta, ei ole riittävä peruste näiden alojen laiminlyömiselle. Valtion tai kunnan avustusta saavat musiikkioppilaitokset on veloitettava sisällyttämään nämä musiikin alat opetusohjelmiinsa.

Ulkomaisten ravintola- ja viihdemuusikkojen määrä muodostaa työvoimapolitiittisen ongelman. Kotimaisten viihdemuusikkojen asema ei korjaannu lopullisesti, ennen kuin heillä on riittävä koulutus, niin että he pystyvät tässä suhteessa kilpailemaan ulkomaisten kanssa ja korvaamaan heidät. Musiikkikoulutuksen kiireellisin tehtävä onkin näiden alojen ammattiopetuksen aloittaminen.

Kokonaistilanteen selvittämiseksi on asetettava toimikunta laatimaan ehdotus musiikkikoulutuksen järjestelystä. Toimikunnan tehtäväksi on annettava hallinnollisten ja taloudellisten kysymysten selvittelyn lisäksi myös musiikkiopetuksen tavoitteiden ja sisällön määrittely huomioonottaen musiikin koko kenttä.

Oopperataidetta on sen kalleudesta huolimatta tuettava kulttuuritarjonnan monipuolisuuden säilyttämiseksi. Oopperataiteen kokonaistuesta on kuitenkin nykyistä suurempi osa suunnattava alueelliseen oopperatoimintaan. Tämä ei silti saa merkitä Kansallisoopperan tuen vähenemistä.

Alueteattereiden tapaan on perustettava alueorkestereita, jotka palvelevat laajempaa aluetta. Ainoastaan alueorkestereita on pyrittävä kehittämään suuria sinfoniaorkestereita. Taloudellinen tuki tulee toisaalta keskittää ammatillisiorkestereille, ja toisaalta on tuettava puhdasta amatööriorkesteritoimintaa, toisaalta perustettava pienempiä ammatillisyyhteitä, kuten jousikvartetteja, nykymusiikkiyhteitä, jazzyhteitä jne.

Musiikin harrastustoimintaan, so. soitto- ja lauluharrastukseen, on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota. Tarvitaan kunnallisia harrastus- ja harjoittelutiloja, jollaisia voidaan järjestää

esim. perustettaviin toimintakeskuksiin tai kansalais- ja työväenopistoihin.

Kuntien on perustettava kunnallisen musiikinohjaajan toimia. Musiikinohjaajan tehtävänä tulee olla nimenomaan ohjata kaikkea musiikin harrastustoimintaa. Valtion säveltaidoimikunnan on laadittava selvitys tästä; toisaalta tarvitaan yksityisten kuntien aktiivisuutta uranuurtajina.

Musiikkikirjastotoiminta tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden musiikin harrastuksen edistämiseen. Nuotti- ja levyosastoja on ajan mittaan saatava joka kuntaan. Valtionapuseränsä on tarkistettava siten, että riittävän laajat kalustohankinnat tulevat mahdollisiksi. Tulevaisuuden tavoitteeksi on asetettava levyjen tai ainakin musiikkikasettien lainaus myös kotiin. Levyjen ja nuottien hankinnassa on otettava tasapuolisesti huomioon musiikin eri alat.

Kaupallinen liiketoiminta ei pysty yksinään ylläpitämään riittävän monipuolista nuottien ja levyjen julkaisu- ja myyntitoimintaa Suomessa toisaalta sellaisten vähemmistöryhmien harrastamien musiikilajien kuin konserttimusiikin tai jazzin, toisaalta esim. lastenmusiikin alalla. On tutkittava, tarvitaanko valtion laatu- ja myyntitukea kuten esim. elokuvatuotannossa. On perustettava valtion musiikkikustantamo.

Yleisradio toimii merkittävänä musiikkipalvelusten demokratisoijana saattamalla kaikenlaista musiikkia kaikkien kuultavaksi. Yleisradion musiikkitoimintaa on kuitenkin demokraattisessa mielessä kehitettävä siten, että ns. kevyen musiikin kohdalla on painopiste siirrettävä länsimaisen kaupallisen viihdeteollisuuden alueelta kohti niitä musiikin lajeja, jotka ovat lähellä mm. sellaisia suuria kansanosia kuin vanhempaa maalais- ja työväenluokkaa. Tämä merkitsee nykyistä suuremman huomion kohdistamista mm. kotimaiseen kansanmusiikkiin, vanhaan tanssimusiikkiin ja yhteiskunnalliseen sekä työväenhenkiseen musiikkiin. Yleisradion omaa musiikkituotantoa tällä alalla on voimakkaasti tehostettava.

Erityistä huomiota on kiinnitettävä työväen musiikkiperinteen vaalimiseen. Tämä merkitsee sekä perinteellisen työväenmusiikin vaalimista että ajankohtaisen uuden työväenhenkisen musiikin kehittämistä ja Työväen Musiikkiliiton tehtävien uudelleenarviointia.

Näyttämötaide

Teatterijärjestelmämme rungon muodostavat ns. laitosteatterit. Näiden valtion-, alue- ja kaupunginteattereiden toiminta on täysin riippuvainen yhteiskunnan niille myöntämästä taloudellisesta tuesta. Tämän tuen jatkuvasti lisääntyessä on luonnollista, että yhteiskunnan vaikutusvalta teattereiden hallintoelimiissä myös vahvistuu.

Kunnallisia teattereita muodostettaessa yhdistettiin työväen teatterit ja porvarilliset teatterit toisiinsa. Työväenteattereiden itselleen asettamat päämäärät hämärtyivät. Kaupallisen kansanomaisuuden tilalle on luotava työväenhenkistä kansanteatteria, joka tukee työväenliikkeen päämääriä.

Alueteatterikokeilu on suunnittelun puutteista huolimatta osoittanut, että lakisääteisen alueteatterijärjestelmän luomiseen on riittävät perusteet. Alueteattereiden hallintoa kehitettäessä on kyettävä yhdistämään valtion, sijaintikaupungin, ympäröivän maakunnan ja teatterityöntekijöiden oikeudenmukainen edustus teatterin hallintoelimityksessä. Tämä edellyttää näiden teattereiden hallinnon täydellistä uudelleenjärjestämistä.

Suunniteltu valtionavun lakisääteistäminen on antamassa Suomen Kansallisteatterille, Suomen Kansallisoopperalle ja Svenska Teaternille valtion teatterin aseman. Ennen kuin tällaiseen uudistukseen mennään, on teatterijärjestelmämme otettava kokonaisuutena tutkittavaksi ja ratkaisut on tehtävä koko teatteritoiminta huomioon ottaen. Julkisen tuen suuruus jo nyt edellyttää, että teattereiden hallinto kansanvaltaistetaan. Erityisesti on lisättävä yhteiskunnan mahdollisuuksia teattereiden toiminnan valvomiseen. Teatterien sisäisessä hallinnossa on toteutettava työpaikkademokratia.

Tämänhetkiset teatteri-uudistukset kohdistuvat melkein poikkeuksetta laitosteatterin hyväksi. Tämän järjestelmän ulkopuolelle on syntynyt merkittäviä vakinaisesti toimivia ammatillisia teatteriryhmiä, joiden työkenttään kuuluvat mm. lapsille ja nuorisolle suunnatut teatteriesitykset sekä esitysten vieminen sairaaloihin, kouluihin, vankiloihin, yhdistyksiin ja alueellisesti kautta valtakunnan sijoitettuihin kohteisiin, joihin laitosteatterin vaikutus ei ulotu. Nämä ryhmät voivat myös vapaammin ja rohkeammin kuin laitosteatterit etsiä uusia ilmaisumuotoja, elvyttää vanhoja kuten nukketeatteria ja pantomiimia ja täten toimia vaihtoehtona laitosteattereille. Yhteiskunnan teattereille antamasta taloudellisesta tuesta on nykyistä huomattavasti suurempi osa suunnattava näille teatteriryhmille.

Harrastajateatteritoimintaa yleensä ja erityisesti kouluissa ja nuorisotoiminnan piirissä sekä kansalais- ja työväenopistoissa on edistettävä ja näin luotava entistä laajempi ja kansanvaltaisempi pohja koko teatteritoiminnalle. Elinvoimaiset harrastajateatterit voivat osittain täyttää myös ammattiteatteritoiminnassa syntyvät tyhjiöt. Harrastajateatteritoiminnan on saatava omat määrärahasensa sekä esitys- että kurssitoimintaa varten.

Teatterikoulutusta varten tarvitaan valtion teatteri-instituutti, joka toimii avoimen korkeakoulun periaatteella. Koulutukselliset ongelmat on ratkaistava valtakunnallista tilannetta silmälläpitäen. Ohjaaja- ja näyttelijäkoulutus on koordinoitava ja mitoitettava valtakunnallisen tarpeen mukaan. Teatterikoulutukselle on järjestettävä tarkoituksenmukaiset opetus- ja harjoitustilat.

Teatterikoulutuksen kokonaisuudistus on ollut vireillä jo useita vuosia. Tätä koulutuksen alaa varten tarvitaan valtion teatterikorkeakoulu, joka toimii avoimen korkeakoulun periaatteella. Korkeakoulun koko on määritettävä teatterin laajenevan työvoimatarpeen mukaisesti. Teatterikorkeakoulun ja muiden taiteen alojen oppilaitosten välille on luotava tarkoituksenmukainen yhteistyö ja työnjako. Teatterikoulutukselle on järjestettävä kunnolliset opetus- ja harjoitustilat. Opettajakoulutus ja teatterialan jatkokoulutus on järjestettävä. Teatterikorkeakoulun hallinto on suunniteltava sisäisen demokratian pohjalta.

Elävä näyttämö tarvitsee jatkuvasti uutta kotimaista esityksineistöä. Näytelmien kirjoittamista on edistettävä siten, että esitettäväksi hyväksytystä tekstistä maksetaan peruspalkkio jo ennen esittämistä. Teatterit ja teatteriryhmät voivat tekstejä tilaamalla ratkaisevasti vaikuttaa uusien näytelmien syntymiseen. Tällöin kirjoittajaa on pidettävä ohjaajan, lavastajan, säveltäjän ja näyttelijöiden työryhmän jäsenenä.

Teattereiden on muodostuttava yhteiskuntaamme aktiivisiksi tekijöiksi, jotka tarjoavat monipuolisia henkisiä virikkeitä, elävät välittömässä kosketuksessa ympäröivään maailmaan ja ottavat huomioon sekä yksilöiden että yhteiskunnan eri ryhmien tarpeet.

Teatteritoiminnan kustannukset on hoidettava niin, ettei pääsylippujen hinta muodostu kenellekään teaterissakäynnin esteeksi.

Tanssitaide

Valtion tuki tanssitaiteelle on tähän asti keskitetty yhteen laitokseen, Suomen Kansallisoopperaan, ja yhteen tanssitaiteen suuntaukseen, klassiseen balettiin. Kansallisooppera on monopoliasemallaan ja ohjelmistonsa valinnalla luonut klassiselle baletille virallisen aseman ja antanut yleisölle yksipuolisen kuvan tanssitaiteen ilmaisukeinoista ja tanssitaiteellisen välittämisen mahdollisuuksista. Tanssin avulla voidaan valaista inhimillisen kokemuspinnan ja jokapäiväisen elämän piirteitä monipuolisesti ja omaperäisesti: ei ole syytä rajoittaa klassiseen balettiin, joka sääntöineen ja »pakollisine kuvioineen» on tanssitaiteen sulkeutunein muoto.

Kansallisoopperan valtionavun ehtona tulee olla vaatimus, että se tuottaa perinteisen klassisen baletin rinnalla myös muuta tanssitaidetta. Jotta tanssijat pystyisivät välittämään sanomaansa, heidän on hallittava mahdollisimman monia tanssitaiteen suuntauksia.

Tanssitaiteen ammattikoulutus on järjestettävä suunnitellun valtion teatterikorkeakoulun yhteyteen. Sen tulee antaa tanssitaiteen eri suuntauksien opetusta näyttelijäoppilaille sekä teoreettista ja käytännön teatteriovetusta laulajiksi ja tanssijoiksi aikoville. Tanssimiseen erikoistuvien oppilaiden pääasiallista

koulutusta varten on teatterikorkeakouluun liitettävä joko eriytynyt osasto tai perustettava erillinen tanssitaiteen oppilaitos, jossa annetaan tasapuolisesti tanssitaiteen eri suuntausten opetusta. Klassisen baletin opetus on siirrettävä Suomen Kansallisopperasta tämän korkeakoulun yhteyteen. Alan opettajien ja koreografien koulutus on nopeasti järjestettävä ulkomailta.

Helsingin ulkopuolella tanssitaiteen koulutus ja harrastusmahdollisuudet voidaan liittää sekä alueteattereiden että toisaalta musiikkiopistojen yhteyteen. Alueteattereihin on pyrittävä kiinnittämään päätoimisia tanssijoita sekä ainakin yksi päätoiminen balettimestarikoreografi, jonka tehtävänä on huolehtia sekä teatterin oman henkilökunnan tanssikoulutuksesta että alueellisen harrastustoiminnan kehittamisestä. Maassamme toimii suuri määrä yksityisiä kaupallisia tanssi- ja liikuntakouluja, joiden opettajista valtaosa on epäpäteviä ja joita ei voida valvoa. Tanssitaiteellinen harrastustoiminta on liitettävä valtionapua nauttivien musiikkiopistojen yhteyteen, joissa niin muodoin tulee olla päätoiminen tanssinopettaja.

Kansantanssiperinteen jatkumisesta on huolehdittava ja sen taiteellista kehittämistä ja opetusta on valvottava tanssitaiteen oppilaitoksen toimesta.

Kansallisopperan tarjoaman yksipuolisen tanssitaiteen rinnalle on tuotettava suurempia yleisöryhmiä kiinnostavia ja tavoitettavia vaihtoehtoja, joita valtion on tuettava. On edistettävä sitä, että suurimpiin teattereihin ja alueteattereihin kiinnitetään tanssijoita, joiille taataan työskentelymahdollisuudet. Myös televisioon on tanssitaiteelle saatava pysyvä sija. Niin ikään on tuettava vapaitten teatteriryhmien tapaan järjestäytyneitä pieniä tanssiryhmiä, jotka pystyvät pienen kokonsa ja liikkuvuutensa vuoksi tavoittamaan sellaisia yleisöpiirejä, jotka eivät käy laitoksissa. Pienryhmät voivat keskittyä uusiin ilmaisumuotoihin ja samoin erikoistua tanssitaiteen eri suuntauksiin. Tanssitaiteelle välttämättömien tilojen puute on suuri ongelma; kunnallisten elinten tulee ottaa huomioon tanssitaiteen tarpeet suunnitellessaan mm. koulujen voimistelutiloja.

84 VAPAA-AIKAPOLITKAN SUUNTAVIIVAT

SDP:n vapaa-aikapoliittisen ohjelman keskeiset periaatteet voidaan kiteyttää seuraavasti:

Ohjelmassa ei aseteta työtä ja vapaa-aikaa lopullisesti vastakaisiksi ilmiöiksi.

Tavoitteena on muuttaa tuotantosuheteita niin, että omaehtoinen työ ja toiminta korvaavat pakkoon perustuvan työn ja työvoiman myynnin välttämättömyyteen pohjautuneet tuotantosuheteet.

Lisääntyvä vapaa-aika koetaan ohjelmassa myönteiseksi seikaksi. Sen sisältöä on kehitettävä suuntaan, joka mahdollistaa lisääntyvän omaehtoisuuden, kuntoutumisen ja voimien palautumisen. Vapaa-aikapoliitiikan joustava hoitaminen edellyttää yhteiskunnan kaikkiin toiminta-alueisiin ulottuvan hallintoratkaisun toteuttamista.

On vastustettava kansalaisten vapaa-ajan muodostumista rajoittamattoman kaupallisen riiston kohteeksi.

Siirtyminen 40-tuntiseen työviikkoon, vuosilomauudistukset, vapaa-ajan viettoon liittyvien palvelusten tarjonnan lisääntyminen sekä uusien vapaa-ajankäyttötottumusten vähittäinen kehittyminen korostavat vapaa-aikapoliittisen tutkimuksen, suunnittelun ja toteutuksen tärkeyttä.

Vapaa-aikapoliittikka ei ole irrallinen yhteiskuntapolitiikan alue; niinpä sen piirissä suoritettavien ratkaisujen tulee olla sopu-soinnussa muun yhteiskuntapolitiikan kanssa. Sosialidemokratian tavoite on rakenteellisilla yhteiskunnallisilla uudistuksilla varmistaa yksilön omista ehdoista kasvava ajattelu, tunne-elämä ja toiminta. Vapaa-aikapoliittinen tavoiteasettelu on kuitenkin välttämätöntä siksi, että vapaa-ajan viettoon ja nykyiseen vapaa-aikapoliittikkaan sisältyy runsaasti kielteisiä ilmiöitä, joten yhteiskunnan on pystyttävä ajoissa toimimaan tällä alueella esiintyvien epäkohtien poistamiseksi ja uusien ongelmien muodostumisen estämiseksi.

Yhteiskunta, joka hyväksyy vapaan kilpailun ja rajoittamattoman voitontavoittelun eikä luo suotuisia elinolosuhteita ja vapaa-aikaa, muodostaa viime kädessä kaikkien vapaa-ajan viettoon liittyvien kielteisten ilmiöiden perusongelman.

Vapaa-aika jakautuu nykyisin eri väestöryhmien kesken epäta-saisesti: paremmissa oloissa elävien vapaa-ajanviettomahdollisuudet ovat huomattavasti monipuolisemmat kuin alemmissa sosiaaliryhmissä elävien. Perheenäidin työpäivä on edelleen pitkä ja vapaa-aika tulee usein käytettyä yksipuolisesti. Työssä käyvän äidin vapaa-aika jää vielä lyhyemmäksi. Koululaisten vapaa-aika saattaa kotitehtävien vuoksi olla lyhyempi kuin hänen vanhempiensa. Eläkeläisiltä puuttuu käytännön mahdollisuuksia vapaa-ajan toiminnalliseen viettämiseen. Näiden eriarvoisuuksien poistaminen ja riittävän omaehtoisen vapaa-ajan varmistaminen kaikille on ensiarvoinen tavoite. Lähtökohtana on kuitenkin oltava tietoisuus siitä, että nykyiset epäkohdat ovat seurausta taloudellisesta eriarvoisuudesta.

Yhteiskunnan taholla ei ole varauduttu vapaa-ajan muodostamaan haasteeseen, vaikka erilaisten yhteisöjen mm. kaupunkien toimesta suoritetaan tutkimuksia kansalaisten vapaa-ajankäytöstä, sen määrästä, sisällöstä ja jakautumisesta väestöryhmien kesken. On edellytettävä, että päätöksentekijät ja toimihenkilöt sekä yhteiskunnan palveluksessa että muilla vapaa-ajanvieton alueilla omaavat riittävät perustiedot suunnitellessaan vastaista vapaa-aikapoliittikkaa ja tehdessään sitä koskevia päätöksiä.

Kaupallinen teollisuus on lähtenyt liikkeelle kanavoimaan lisääntyvän vapaa-ajan mahdollisuuksia kaupallisten harrastusten käyttöön. Sen verkosto ulottuu jo nyt tehokkaasti monille vapaa-aika-alueille. Kaupallisuuden takana on kaupallinen mielipide-teollisuus, joka lehdistöä, elokuvaa, kaupallista musiikintuotantoa muotia, televisiota ja radiota, kirjallisuutta ja muita joukkotiedotusvälineitä hyväksikäyttäen muokkaa mielipiteitä otollisiksi kaupalliselle vapaa-ajanvietolle. Kysymys on laajamittaisesta riistosta, jolla on vaikutus sekä yhteiskuntakehitykseen että ihmisen persoonallisuuden tuhoutumiseen, koska kaupallisuus toimii tehokkaasti vapaa-aikana värittäen yleisiä toiveita ja odotuksia. Tästä seuraa, että vapaa-ajan vietosta suoritettut tutkimukset suosivat vahvasti juuri kaupallisen vapaa-ajan vieton lisäämistä, kun taas perustavaa laatua olevat tavoitteet (liikunta, kulttuuri jne.) jäävät usein taka-alalle.

Kapitalistisen talousjärjestelmän — jolle on luonteenomaista, että työntekijä myy työvoimansa työnantajalle — nykyisessä vaiheessa tapahtuu voimakasta koneellistumista, automaatiota ja kaupungistumista. Tästä seuraa, että ihmisen fyysisten ponnistusten määrä vähentyy sekä työssä että vapaa-aikana. Tällä on yhtymäkohtansa tämänpäivän kansanterveydellisiin ongelmiin, mikä korostaa urheilu- ja liikuntamahdollisuuksien lisäämisen välttämättömyyttä niin, että kaikilla kansalaisilla on riittävät mahdollisuudet urheilun ja liikunnan harjoittamiseen. Työsuoritusten yksitoikkoutumisella on yksilöä henkisesti vaurioittava vaikutuksensa; lisäksi on todettava, että henkiset syyt ovat usein ruumiillisen tautitapauksen taustalla.

Sosialidemokraattisen vapaa-aikapoliitikan tavoite on lisätä johdonmukaisesti myy työvoimansa vapaa-aikaa, jakaa se tasa-arvoisesti ja luoda edellytyksiä sen monipuoliseen ja täysipainoiseen käyttämiseen. Samalla kun sosialidemokratia korostaa, ettei sen tavoittelemassa yhteiskunnassa vallitse jyrkkää työn ja vapaa-ajan vastakohtaa, se korostaa ihmisen vapautta valita heille mieluiset vapaa-ajan vieton muodot. Keskeisenä on pidettävä kuitenkin sitä, että kaupallisen vapaa-aikateollisuuden vastapainoksi kansalaisille luodaan todelliset edellytykset ei-kaupalliseen vapaa-ajanviettoon.

VAPAA-AIKAPOLIITTISET YLEISTAVOITTEET

Yhteiskuntarakenne ja vapaa-aika

Vapaa-aikaan liittyvien sosialidemokraattisten yleistavoitteiden toteutuminen on kiinteässä riippuvuussuhteessa yhteiskunnan perusrakenteisiin ja sen taloudellisiin valtasuhteisiin. Kansalaisen vapauttaminen omaehtoiseen toimintaan ei voi olla mahdollista yhteiskunnassa, joka perustuu rajoittamattomaan kilpailuun ja voitontavoitteluun, luonnonvarojen hillittömään riistoon tuotannossa ja yksilön pakottamiseen jatkuvasti lisääntyvään, usein

tarpeettomaankin kulutukseen. Monet vapaa-aikapoliittiset näkökohdat puhuvat laajan kansallistamisen puolesta ja myös siitä, että sosialidemokraattisen yhteiskunnan arvopäämäärät tulee jatkuvasti pitää tärkeänä keskustelun ja poliittisen ohjelmoinnin kohteena.

Tavoitteena on ihmisen vapauttaminen

Vapaa-aikapoliitiikan tehtävänä tulee olla yksilön vapauttamisen omaehtoiseen, luovaan toimintaan, ajatteluun ja tunne-elämään. Aineellisen riiston poistamisen ohella on jatkuvasti pidettävä huolta siitä, että yksilön ja kansalaisryhmien laaja toimintavapaus säilytetään. Tekninen kehitys antaa perustan uusiin rohkaisiin tavoitteisiin yksilön vapauttamisprosessin jatkamiseksi elämän eri aloilla. Samalla on toimittava sitkeästi ja johdonmukaisesti sellaisia yhteiskuntarakenteita ja tottumuksia vastaan, jotka aiheuttavat vieraantumista ja estävät sosialidemokratian tavoitteen toteutumisen.

Työ ja vapaa-aika

Vapaa-aikapoliittisen tehtävänasettelun keskeisenä tavoitteena on työlle asetettavien uusien vaatimusten toteuttaminen. Mikäli näin ei tehtäisi, johtaisi työn ja vapaa-ajan vastakkainasettelu osittain puutteellisiin, osittain jopa virheellisiin johtopäätöksiin.

Sosialidemokratian on pyrittävä uudistuspolitiikallaan siihen, että perustuslain sanonta »kansalaisten työvoima on valtiovallan erityisessä suojeluksessa» saa sekä sisältöä että totutustuotoja. Olennaista kaiken vapaa-aikapoliitiikan kannalta on, että kansalaisilla on mahdollisuus työhön ja kohtuulliseen toimeentuloon. Tämä edellyttää toimenpiteitä, joilla yhteiskunta vastaa toimeentulosta, työmahdollisuuksista sekä sen määrän ja laadun kehittämisestä.

Teknillisen kehityksen ansiosta jo nyt on huomattavat mahdollisuudet raskaan ja epämiellyttävän työn poistamiseen ja sen korvaamiseen teknillisillä ratkaisuilla. Vapaa-ajan lisääminen ei kuitenkaan saa perustua työtahdin kiristymiselle ja työn aiheuttamien rasitusten lisääntymiselle. Vapaa-ajan lisäämisen rinnalla on vaadittava laadullisia muutoksia myös työajan sisältöön. Työn rasituksesta elpymiselle on järjestettävä riittäviä taukoja työaikana.

Vapaa-aikapoliitiikan kannalta on siis tehtävä ero pakkoon perustuvan työn ja omaehtoisen työn välillä. Poliittisten toimenpiteiden tulee johdonmukaisesti suuntautua pakkoon perustuvia työolosuhteita vastaan ja varmistaa toisaalta vieraantumattoman työn mahdollisuuksia. Työn sisältöä on muutettava siten, että työntekijällä on mahdollisuus itse säädellä työmenetelmiään ja työtapaan. On vastustettava sellaista työn rationalisointia, joka pakottaa ihmisen suorittamaan konemaisesti toistuvia yksitoikkoisia ja ulkopuolelta normitettuja työvaiheita.

Tältä osin vapaa-aikapoliittinen suunnittelu ja ohjelmointi ovat yhteydessä sosialidemokraattien ammattiyhdistyspoliittiseen toimintaan. Ammattiyhdistysliikkeen joukkovoimalla voidaan saavuttaa asteittain työn yhteiskunnallista merkitystä ja laadullista luonnetta edelläkuvattuun suuntaan ohjaavia uudistuksia.

Vapaa-aika ja taide

Vieraantumattoman elämäntavan eräänä edellytyksenä omaehtoisien ajattelun ja työn rinnalla on pidettävä myös monipuolista tunne-elämän kehittymistä.

Meidän yhteiskunnallisissa oloissamme omaehtoisen tunneilmaisun hyväksyminen, suosiminen tai toteuttaminen on perinteellisestikin harvinaista ja voimakkaasti rajoittunutta. Kaupallisuuden mukanaan tuoma mielipideteollisuus (kaupalliset lehdet, musiikki, elokuva, mainonta yms.) vaikuttaa turruttavasti ja harhaanjohtaa kansalaisten tunne-elämän. Tarvitaan rohkeita toimenpiteitä kansalaisten yksityiselämän turvaamiseksi ja sen kaltaisen kulttuuripoliittikan toteuttamiseksi, joka rohkaisee omaehtoisen tunne-elämän kehittämiseen, suojelee sen kasvumahdollisuuksia ja sallii tältä pohjalta kasvavien uudentyyppisten elämäntoimintojen kehittymisen ja ilmentämisen. Myös vapaa-aikapoliitikassa on ymmärrettävä luovan tunnesuhtautumisen merkitys ja pyrittävä luomaan sille edellytyksiä ja hyväksymällä aluksi oudoltakin tuntuvia ilmenemismuotoja.

Luova taiteellinen harrastus on tehtävä mahdolliseksi jokaiselle: samalla on syytä korostaa sitä, että taideilmaisu välittää arvokasta tietoa tekijöiden suhtautumisesta itseensä, kanssaihmiinsä ja yhteiskuntaan ja että sillä saattaa vastaisuudessa inhimillisen vapauden kehittämisen kannalta olla merkitystä. Siksi sen erilaatuisia ilmauksia tulee suosia.

Yksityiselämän turvaaminen

Erityisesti liike-elämän ja joukkotiedotuksen uusilla toimintamuodoilla rajoitetaan jatkuvasti kansalaisten mahdollisuuksia yksityisen ja omista ehdoista lähtevän elämän viettämiseen. Vallitseva yhteiskuntarakenne rajoittaa valintamahdollisuudet tässä suhteessa vähimpään mahdolliseen ja yksilöllisiä piirteitä sallitaan vain asioissa, jotka eivät aiheuta kitkaa järjestelmän toiminnalle. Viime kädessä yksityiselämän turvaaminen liittyy kaikkiin olennaisiin elämänoloihin ja siksi sen mahdollistaminen on yhteiskunnallinen kysymys. Kaikkein selvimmän juuri mainonta ja joukkotiedotuksen kaupalliset muodot rajoittavat yksityiselämää, manipuloivat hänen kulutustottumuksiaan ja riistävät henkisesti. Vapaa-aikapoliittikan kannalta on tärkeää huolehtia kansalaisten koskemattomuudesta, hänen »ruumiistaan, hengestään ja kunniastaan» .

Vapaa-aika ja kansalaisjärjestöt

Kansalaisjärjestöillä on suuri yhteiskunnallinen merkitys arvojen muodostajana, yhteisyyden ja toimintamahdollisuuksien luojana sekä yhteiskunnalliseen vastuunottoon kasvattajana ja sen toteuttajana. Kansalaisjärjestöt edustavat yhteiskunnan järjestämän koulutuksen rinnalla toista merkittävää sivistystietä, joiden toimintamahdollisuuksia tulee yhteiskunnan toimesta jatkuvasti kehittää. Niiden toiminta tulee huomioida yhteiskuntasuunnittelussa maa-alueiden varaamisena, toimintapaikkojen järjestämisenä ja taloudellisen toimintatuen antamisena. Tukemisen perustana tulee olla kansan valitsemien päätäntäelinten tahto kehittää tätä kasvukanavaa tietoisena sen merkityksestä. Järjestöjen itenäisyyttä tulee suojella eikä yhteiskunnan tule puuttua niiden toimintaan. Enemmälti kuin se on avustusten käytön tarkistamisen kannalta välttämätöntä.

Tähän saakka on järjestön poliittisuus ollut esteenä yhteiskunnan avustusten saamiseen. Poliittisten puolueiden tunnustaminen valtakunnallisella tasolla on merkki välttämättömästä suunnanmuutoksesta. On tärkeää nähdä myös poliittisten järjestöjen suuri periaatteellinen ja käytännöllinen merkitys yhteiskunnallisten tehtävien hoitamisessa, niihin aktivoimisessa ja kouluttamisessa. Poliittiset järjestöt on tunnustettava merkityksellisimmäksi kansalaisjärjestöryhmäksi ja niiden kansallinen ja kansainvälinen toiminta on myös suhteellisuusperiaatteen mukaan taloudellisesti mahdollistettava.

Kansalaisjärjestöt toimivat keskeisesti juuri kansalaisten vapaa-aikana. Tässä yhteydessä voidaan mainita mm. sosiaali- ja terveysjärjestöt, lomatoiminta, matkailu, nuorisotyö, aikuiskasvatus, urheilu ja liikunta, eläkeläisten järjestöt yms., joille erityisesti tulee hankkia lisääntyviä toimintamahdollisuuksia.

Periaatteessa myös osuustoiminta edustaa vapaa-aikapoliittiselta kannalta kansalaisjärjestöä, jonka toiminnalla on huomattava merkitys kulutustottumuksien kannalta, kaupallisen riiston paljastajana ja vapaa-aikaan liittyvien osuustoiminnallisten palvelusten rakentajana. Tästä syystä on tärkeää erityisesti korostaa osuuskauppaliikkeen tehtäväkentän vastuullisuutta ei-kaupallisten vapaa-aikatoimintojen ja niiden edellytysten luojana.

Yhteiskunnan tehtävä vapaa-aikapoliitiikan toteutuksessa

Vapaa-aikapoliitiikan tehtäväkenttä on vasta muotoutumassa, mistä osittain johtuu, ettei se ole vielä löytänyt lopullisesti paikkaansa yhteiskunnallisten tehtävien kentässä. Jos vapaa-aikapoliitiikka ymmärretään kansalaisten syvälliseen vapauttamiseen tähtäävänä toimenpideohjelmana, se ulottuu viime kädessä kaikille yhteiskuntaelämän sektoreille. Kun kysymys on luovan työn, ajattelun ja tunneilmaisun mahdollistamisesta, on vapaa-aikapoliitiikalla kosketuskohtia sellaisiin tärkeisiin yhteiskunnallisten toimintojen alueisiin kuin asuntopoliitiikka, terveydenhoito,

luonnonsuojelu, liikennepolitiikka, sosiaalipolitiikka, työvoimapolitiikka, nuorisotyö, aikuiskoulutus, koulutoimi, kulttuuritoiminta, suunnittelu jne.

Kuntatasolla

Vapaa-aikatoiminnassa on kysymys laajasta toiminta-alueesta, josta päävastuu kuuluu kunnalle. Kunnan tuottamien vapaa-aikapalvelusten ohella kunnan on tarvittaessa toimittava myös järjestöjen vapaa-aikatoimenpiteiden tukemiseksi ja kartoittamiseksi. Kunnan vapaa-aikaohjelman on oltava osa muuta kunta-suunnittelua.

Kun vapaa-ajan tehtävät kunnallishallinnossa ulottuvat useille kunnallispolitiikan lohkoille, myös kuntatason hallinto-organisaatiossa on pyrittävä keskitykseen. Kunnan koosta ja muista paikallisista tekijöistä riippuen voi tapahtua vapaa-aikalautakunnan perustamisen tai erillisten lautakuntien yhteisen vapaa-aikaelimen aikaansaamisen avulla. Täten luodaan mahdollisuudet eri hallinnonalojen välttämättömään yhteistoimintaan kunnan tehokkaan vapaa-aikapolitiikan ja -toiminnan aikaansaamiseksi. Jotta kuntatasoinen organisaatio voidaan luoda riittävän joustavaksi ja tehokkaaksi kunnallishallinnon kannalta, olisi välttämättä jättää harkintavalta vapaa-aika-alueen lautakuntien perustamisesta kunnille. Tästä syystä lainsäädännön ei tulisi sisältää määräyksiä lakisäädännöstä lautakunnasta.

Aluepoliittisesti

Kansalaisjärjestöjen tilaisuudet, tanssitilaisuudet, urheilu- ja liikuntatapahtumat osoittavat, että vapaa-aikatoiminnot ovat suuruusluokaltaan merkittäviä myös kuntayksikköä suuremmilla talousalueilla. Sen myönteisten puolien rinnalla on huomattava liikevoittoihin pyrkivän ja laajentumista osoittavan kaupallisen vapaa-aikatoiminnan nopeatoimisuus, maanostossa, motellien ja lomakytien rakentamisessa jne. Toisaalta monet kuntayksikköä suuremmat kansalaisjärjestöt tarvitsevat sosiaaliseen, kasvatukseen tai muuhun toimintaansa lisääntyvässä määrin yhteiskunnan tukea. Kunnallispolitiikassa ja valtakunnallisessa päätöksenteossa on nopeasti ja päättäväisesti rajoitettava kaupallisen vapaa-aikatoiminnan riistomahdollisuuksia sekä sen vastapainoksi rohkeasti tuettava kansalaisjärjestöjä sekä kuntien ja valtion omia aluepoliittisia vapaa-aikatoiminnan suunnitelmia. Lääninhallituksissa tulee kiinnittää huomiota seutusunnitteluun ja yleensä vapaa-aikapolitiikan alueelliseen kehittymiseen.

Valtakunnallisesti

Myös valtakunnallisella tasolla vapaa-aikapolitiikan tehtävät ulottuvat laajemmalle kuin mitä eräiden komiteamietintöjen rajaamat tehtäväalueet ovat antaneet ymmärtää. Kysymys on laa-

jasta, valtakunnan hallinnon kaikille osa-alueille ulottuvasta tehtävänäasettelusta ja valvonnasta. Sen tarkoituksena tulee olla se, että kansalaisten vapaa-aikaa ja vapautta johdonmukaisesti lisätään ja että sen määrää tai laadullista tasoa ei heikennetä virheellisillä päätöksillä ja lain säädännöllä. Opetusministeriön alaisuudessa aloitettua kartoitusta tulee laajentaa vapaa-aikatoimistoksi, jonka tehtäväkenttä ulottuu kaikille oleellisille valtionhallinnon sektoreille.

Tyypillistä keskeisille vapaa-aikapoliittisille toimenpiteille — koskivatpa ne sitten taloudellisen tuen antamista, koulutuksen järjestämistä tai uusien toiminta-alojen mahdollistamista — on ollut se, että vaatimuksia on asetettu yksityisille kansalaisille, kansalaisryhmille ja järjestöille. Yhteiskunnalle on asetettu itse asiassa varsin vähän mitään sitovia velvoitteita. Tämä henki loukkaa järjestöjen itsemääräämisoikeutta ja rajoittaa sekä vapautta että vapaa-aikaa. Periaatteessa vaatimukset tulee siis asettaa yhteiskunnalle eikä esim. kansalaisjärjestöille.

Yhteiskunnan eri hallintohaarojen kautta tuleva tuki vapaa-aikatoimintaan on jo nyt laajaa. Samalla kun yhteiskunta lisää toimenpiteitään vapaa-aikapoliitiikan alueella sen tulee johdonmukaisesti lisätä tukeaan mitä erilaisimpiin vapaa-aikatarpeisiin yksityisille kansalaisille, kansalaisryhmille ja vapaa-aikatoimintoja hoitaville hallinnon alueille. Valtiovallan on tuettava lakisäänteisesti läänejä ja kuntia tavoitteena poistaa niiden välillä esiintyviä vapaa-aikapoliittisia tarjontaeroja. Varojen käytöstä tulee päättää joko eduskunnan budjetin yhteydessä tai eduskunnan nimeämien, yhteiskunnan poliittisia voimasuhteita vastaavien elimien avulla.

Raha-automaattiyhdistyksestä on muodostunut järjestö, jonka kautta mm. vapaa-aikaan työnsä suuntaavien järjestöjen avustuksia jaetaan. Tällä yhdistyksellä on laaja yleishyödyllinen merkitys, jonka hallinnon ja varainjaon on vastattava yhteiskunnallisia voimasuhteita. Siksi on ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotka johtavat Raha-automaattiyhdistyksen toiminnan saattamiseen entistä perusteellisemmin eduskunnan päätöksenteon piiriin. Vastaavanlainen tilanne on myös veikkaus- ja lotto-yhtiön kohdalla, jonka toiminta tulee olla yhteiskunnan poliittisia voimasuhteita vastaavan elimen päätettävissä.

Kansainvälisesti

Vapaa-aikapoliitiikan ongelmakenttään kuuluvat asiat ovat luonteeltaan myös kansainvälisiä. Lisääntyvä matkailu ja matkailijoiden määrän kasvu edistää eri maiden ja kansojen välistä kulttuurisuhteiden hoitoa ja kansainvälistä yhteisymmärrystä sekä toimii kulttuurin ja tiedonvaihdon välineenä. Lisääntyvä matkailu ja matkailijoiden määrän kasvu on nostanut esille välttämättömyyden: suojella matkailijoita kohtuuttomalta riistolta. Samalla on tiedostettava matkailulla olevan poliittista merkitystä, ja siksi on tärkeää jakaa matkailijoille tietoa matkailun kohteena olevista maista.

Luonnonsuojelu liittyy läheisesti kansalaisten kaikkiin elämän-alueisiin. Sen ongelmien ratkaiseminen on maailmanlaajuinen kysymys. Kehitysmaiden ongelmat ovat eri tyyppisiä kuin kehittyneen maailmanosan, mutta yhtäkaikki nekin muodostavat kohtalokkaan esteen yksilön täyden produktiviteetin, toiminnallisuuden toteuttamiselle. Vapautta ei ole ilman solidaarisuutta. Siksi vapaa-aikapoliitiikankin tehtävänä on luoda edellytyksiä herkemälle tiedostamiselle ja inhimillisten voimien vapauttamiselle maailmanlaajusten ongelmien ratkaisemiseen.

LYHYEN TÄHTÄIMEN TAVOITTEITA

Hallinto

Vapaa-aikapoliittista hallintoa on yhtenäistettävä valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Valtiolliselle tasolle on luotava eri ministeriöiden (mm. sisäministeriö, opetusministeriö, sosiaaliministeriö, valtiovarainministeriö ja kauppaministeriö) tiivis yhteistoiminta esim. neuvottelukunnan muodossa koordinoimaan vapaa-aikapoliittisten päätösten tekoa. Tämän elimen on oltava opetusministeriön alainen ja sen tulee suorittaa suunnittelu-, tutkimus- ja tiedotustoimintaa sekä ylläpitää yhteyttä suunnittelutoimeen, asuntoviranomaisiin, matkailualan järjestöihin ja yrityksiin, taidejärjestöihin ja -laitoksiin, lääneihin, kuntiin jne.

Alueelliselle tasolle on järjestettävä vapaa-ajan hallinto niin, että se sopeutuu uudistettavaan läänien kokonaishallintoon. Tämän hallinnon puitteissa tulee tapahtua eri toimintojen keskinäinen koordinaatio.

Koska tehokkaassa vapaa-aikapoliitikassa on pyrittävä kunnan ja sen alueella toimivien yhteisöjen vapaa-aikatoimintojen kiinteään vuorovaikutukseen, varsinkin niissä kunnissa, joissa ei ole keskitettyä vapaa-aikalautakuntaa, olisi perustettava vapaa-ajan neuvottelukunta. Siinä tulisi olla edustettuna kunnan eri hallinnonaloja sekä ulkopuolisia yhteisöjä. Kunnan toimesta on luotava sellainen keskitetty informaatiopalvelu, jonka avulla kuntalainen saa tiedon tarjolla olevista vapaa-aikapalveluksista ja joka voi välittää palveluksiaan myös toimintatilavarouksia, välineistöä yms.

Yhdyskuntasuunnittelu

Yhdyskuntien suunnittelussa on lähdettävä asukkaiden tarpeista ja toiveista. Elinympäristö on suunniteltava siten, että ihmiset voivat valita itseään parhaiten tyydyttävät vapaa-ajanviettomahdollisuudet mahdollisimman lähellä kotiaan. Kun eri ikäryhmien harrastukset usein porrastuvat myös vuorokauden eri aikoihin, toimintakeskukset tarjoavat yhteiskuntataloudellisesti hyviä ratkaisuja. Kun tutkimustenkin mukaan liikuntaharrasteet

ovat vapaa-ajan käyttömuotoina yleisimmät, yhdyskuntien suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota ulkoilumahdollisuuksien turvaamiseen. Ulkoilureitit on saatava yhtenäisiksi liikenneväylien niitä rikkomatta ja merkittävä ja hoidettava huolella kuntien toimesta. Kun vapaa ja puhdas luonto merkitsee useille vapaa-ajan vieton keskeistä ympäristöä, on ympäristönsuojeluun ja myös luonnontilassa olevien alueiden säilyttämiseen kaikessa suunnittelussa kiinnitettävä vakavaa huomiota.

Kansalaisten oikeutta esteettömään luonnossa liikkumiseen, johon kuuluu mm. telttailu, on vahvistettava saattamalla voimaan tätä tarkoittava lainsäädäntö. Liikenneyhteyksiä ulkoilualueille on parannettava.

Ihmiset viettävät suurimman osan vapaa-ajastaan asunnossaan ja tämän vuoksi on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että asunnot suunnitellaan riittävän tilaviksi, viihtyisiksi ja monimuotoisia toimintoja salliviksi. Asuintaloihin on suunniteltava asukkaiden yhteisiä toimintatiloja sekä yhteispalveluja. Kortteli- ja talokohtaisille puisto- ja piha-alueille on varattava rakentamisvaiheessa riittävät tilat.

Lomat

Vuosiloman aikaa on jatkuvasti pidennettävä: tavoitteeksi on otettava 6 lomaviikon saavuttaminen vuonna 1980. Siirryttäessä tähän tavoitteeseen on ryhdyttävä toimenpiteisiin lomankäytön edistämiseksi muina kuin kesäaikoina ja maksettava erityistä lomapalkkaa. Samanaikaisesti yhteiskunnan on luotava edellytyksiä lomavietolle tukemalla sosiaalista lomaviettoa ja järjestämällä ilmaisia lomia niille, joiden mahdollisuudet olisivat muutoin vähäiset.

Erityisesti maaseudulla ja monilapsisissa perheissä vanhempien, erityisesti perheenäidin, on vaikea irroittautua tehtävistään lomaviettoon. Siksi on luotava ns. lomittajajärjestelmä.

Nykyisin on mahdollisuus olla pois koulusta tai työstä todetun sairauden perusteella. Samanaikaisesti on kuitenkin selvää, että koulu- ja työympäristössä joutuu usein henkisen paineen alaiseksi, jolloin sekä asianomaisen itsensä että hänen ympäristönsä kannalta olisi edullisinta rajoitettu vapaa-ajan vietto silloin kun haluaa: esim. kuukausittain tällaista »kyllästymislomaa» 1—2 päivän verran.

Lomien myöntämisessä tulee ottaa huomioon perhekeskeisen loman mahdollisuus.

Kansalaisjärjestöt

Vapaa-aikapoliitikassa on kansalaisjärjestöjen osuus keskeinen. Kun valtiovalta tukee valtakunnallisia kansalaisjärjestöjä, olisi vain luonnollista, että tukea saisivat myös alueelliset ja paikalliset kansalaisjärjestöt. Kuntien on varmistettava erilaisille kan-

salaisjärjestöille (puolueet, nuoriso- ja varhaisnuorisojärjestöt, urheilu- ja liikuntajärjestöt, harrastusjärjestöt, eläkeläisjärjestöt jne.) niiden tarvitsemat toimitilat, välineet, ohjaajat ja taloudellinen tuki.

Toimintakeskukset

Uusia toimitiloja suunniteltaessa tulisi kuntien varata käyttöön riittävän suuri maa-alue, jossa kansalais- ja työväenopistojen ja kunnallisen kirjaston rinnalle voidaan sijoittaa myös audiovisuaalisen toiminnan muodot (kunnallinen elokuvateatteri, musiikkiosasto), erilaisia toiminta- ja harrastustiloja mukaanlukien liikunnalliset tilat nimenomaan lapsille, nuorille ja vanhuksille, joilta usein puuttuvat taloudelliset mahdollisuudet. Lisäksi näiden toimintakeskusten tulisi esim. aineistoa valmistamalla palvelu vähemmistöryhmiä, kuten sokeita, kuuroja, kielellisiä vähemmistöryhmiä, liikuntavammaisia ja eri syistä syrjään joutuneita.

Niiden palvelukset on saatava mahdollisimman monen ulottuville oikeudenmukaisen hintapolitiikan keinoin toteuttamalla soveltuvuin osin ilmaisperiaatetta. Ylimenokautena on koulurakennukset saatava tehokkaasti vapaa-aikatoiminnan käyttöön.

85 TYÖVÄENTALOMUSEO

Riihimäen Työväenyhdistys ry:n esitys

Valtakunnallisen työväentalomuseon merkitys Suomen työväenliikkeen tunnetuksi tekijänä on riippuvainen siitä saadaanko ja jos, niin kuinka pian saadaan työväentalomuseon rinnalle työväenliikettä koskeva museo.

Työväentalomuseo on yksi työväentalo. Se on yksi museoesine sellaisenaan. Ei sitä voida ahtaa täyteen työväenliikettä koskevilla esineillä ja arkistoilla. Työväentalomuseoon voidaan sijoittaa ainoastaan ne esineet ja toimivälineet, jotka oleellisesti ovat kuuluneet työväentaloihin.

Olemme parasta-aikaa ajankohdassa jolloinka työväenliikkeen alkuaikojen veteraanit ovat nopeasti menemässä mananmajoille. Heistä jokainen vie hautaan kappaleen korvaamatonta työväenliikkeen historiaa. Tähän ei Suomen työväenliikkeellä saa olla varaa.

TSL:n ja puolueen toimesta on työväenliikettä koskevan esineistön keruu saatettu alulle. Riihimäen kaupunki on luovuttanut kuivaa varastotilaa kerätyn esineistön varastomiseksi. Jonkunverran on varastoon esineitä kerääntynyt. On kuitenkin todettava, että tähän saakka on keräys ollut kovasti heiveröistä. Lisäksi yhdistykset ja työväenliikkeen merkittävät veteraanit eivät tehtävän merkitystä ole riittävässä määrin ymmärtäneet.

Työväenliikkeen alkuaikojen toimintamuodot, tavat ja tottumukset muuttuvat erittäin nopeasti. Vanhat työväentalot rappeutuvat. Lähes joka viikko häviää pois vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä talkootyönä rakennettu työväentalo, joko purkaen taikka siirrettäessä niitä muihin käyttötarkoituksiin. Nyt tulee nopeasti päästä siihen, että jokaisesta työväentalosta jäämistö ennen purkamistyön alkamista, tai muihin käyttötarkoituksiin siirtymistä inventoidaan sekä säilyttämisen arvoinen esineistö luetteloidaan ja tallennetaan. Samanaikaisesti tulee työväentalon piiriin kuuluvat veteraanit ja yhdistyksen toimihenkilöt haastella ja heidän muistitietonsa nauhoitettuna tallentaa. Mutta kaikki tämä vaatii runsaasti rahaa, sekä kutsumusta työn suorittajilta.

On lähdeittävä siitä, että yhteiskunta on velkaa Suomen työväenliikkeelle. Yhteiskunnan varoin on työväenliikkeen muistitiedon ja esineistön keruu ja siitä johtuvat toimenpiteet rahoitettava. Yhteiskunnan velvollisuus on rakentaa työväenliikkeen museolle ajanmukaiset museotilat, käsittäen työväenliikkeen kokonaisuudessaan.

Edellä olevaan perusteluun viitaten esittää yhdistyksemme puoluekokouksen päätettäväksi seuraavaa:

1. Puoluetoimikunnan tulee yhdessä TSL:n kanssa ryhtyä aktiiviseen tallennustyöhön. Työ tulee suorittaa perusteellisesti ottaen huomioon yhdistyksien toiminta-alueella toimiva työväenliike kokonaisuudessaan.

2. Purettavien tai muihin tarkoituksiin muutettavien työväentalojen irtaimisto on käytävä lävitse asiantuntijan ollessa mukana. Tallennettavaksi tulevat esineet tulee luetteloida ja luovuttaa työväenliikkeen museolle. Tarkastuksessa tulee kiinnittää huomiota ullakoiden tarkastuksiin, joihinka vuosien varrella on saattanut kerääntyä museomielessä oikeita aarraittoja.

Veteraanien ja toimihenkilöiden muistitieto tulee nauhoittaa ja tallentaa.

3. Puoluetoimikunnan ja sos.-dem. eduskuntaryhmän tulee hallitusneuvotteluja käydessään sopia hallitusohjelmassa työväenliikkeen museon ja siitä johtuvien tehtävien rahoittamisesta. Lähtökohtana tulee olla nopeat toimenpiteet.

4. Puoluekokouksen tulee velvoittaa työväenyhdistykset luovuttamaan käyttöesineinä tarpeettomiksi käyneet, mutta työväenliikkeen toimintaa valaisevat esineet työväenliikkeen museolle ja milloinkaan on kysymyksessä oleellisesti työväentaloihin liittyvät esineet, ne luovutetaan Valtakunnalliselle työväentalomuseolle.

Puoluekokouksen tulee hyväksyä vetoamus veteraanijäsenille, että he luovuttaisivat materiaaliaan museolle.

5. Esineistön luovuttamisesta museolle voidaan seuravaan puoluekokoukseen valmistaa sopivasti formuloitu muutos sääntöihin esineistön luovuttamisesta.

6. Museoesineiden keruu ja tallentamistyö tulee nopeasti saada tiiviiseen käyntiin. Muutaman vuoden kuluttua on tarpeettomasti joutunut arvokasta esineistöä ja arkistoja tuhon omaksi, mikä moninverroin vaikeuttaa arkiston kehitystä ja on paljon enemmän varoja vaativaa työtä.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta toteaa, että tällä hetkellä huolehtivat työväenliikkeen kulttuuriperinteen vaalimisesta yhdessä puolueen ja TSL:n kanssa Työväen Arkisto, Työväen Muistitietotoimikunta ja Riihimäen työväentalomuseo. Kaikkien näiden yhteiskunnallinen rahoitus on puutteellisesti järjestetty, vaikka ne suorittavat koko yhteiskunnan kannalta tärkeää kulttuurityötä. Siksi puoluetoimikunta esittää, että puoluekokous

— velvoittaa puolueen edustajat hallituksessa ja eduskunnassa toimimaan niin, että Työväen Arkistolle taataan lakisääteisin järjestelyin kunnolliset toimintaedellytykset pysyvästi varmistava valtion tuki ja riittävän itsenäinen asema. Samalla turvataan työväen muistitiedon tallentamismahdollisuudet;

— antaa tukensa työväentalomuseovaltuuskunnan ja paikallisen museotoimikunnan toiminnalle Riihimäen valtakunnallisen työväentalomuseon hallinnon, talouden ja toimintilojen järjestämiseksi niin, että jatkuva työväenliikkeen esineistön kokoaminen ja tallentaminen museon toimesta on mahdollista;

— kehoittaa kaikkia puolueen veteraaneja ja muita jäseniä toimimaan niin, että työväenliikkeen arkistomateriaali, historiallinen esineistö ja muistitietoa saatetaan niitä kokoaerien työväenliikkeen elinten haltuun;

— lähettää Riihimäen Työväenyhdistyksen esityksen sääntöjä koskevan kohdan sääntövaliokuntaan sääntömuutoksen yhteydessä huomioon otettavaksi.

86 KIRKKOPOLIITTINEN OHJELMA

Sakari Knuutilan ja Pekka Lampisen esitys

Vuonna 1970 pidetyissä kirkollisissa vaaleissa valittiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hallintoelimiin useita sosialidemokraatteja. On luonnollista, että nämä kirkkoneuvostoihin ja kirkkovaikuttamiskokouksiin valitut luottamushenkilöt tarvitsevat tukea tähän toimintaansa. Esitämme sen tähden, että Kristillisten sosiali-

demokraattien liiton kirkkopoliittinen ohjelma hyväksyttäisiin puoluekokouksessa kirkon sisällä toimivien sosialidemokraattien kirkon sisäistä elämää koskevaksi tavoiteohjelmaksi.

I Ohjelman päätavoitteet

Terveen, vastuuntuntoisen ja oikeudenmukaisen kristillisen elämän elvyttämiseksi on kirkkoja kehitettävä voimakkaasti vaikuttaviksi tekijöiksi, jolloin niiden pääpiirteinä tulisi olla seuraavat neljä kohtaa:

1. että ne nykyistä selvemmin ovat omanatuntona ajalleen ja olemuksensa mukaisesti edelläkävijöitä ihmisen puolustajina ja yhteiskunnan uudistajina,
2. että ne ottavat palvelu-, opetus- ja julistustyössään nykyistä määrätietoisemmin huomioon ihmisen hengellisten tarpeiden ohella myös hänen yhteiskunnalliset tarpeensa ja samalla näkevät kirkon työn kansalliset ja kansainväliset ulottuvuudet,
3. että niiden jäsenillä on tasavertaiset mahdollisuudet vaikuttaa kirkon ja seurakunnan hallintoon,
4. että ne ovat oikeamielisiä työssään, varojen käytössään ja suhteessaan omiin työntekijöihinsä.

II Kirkkojen palvelu, opetus ja julistus

1. Kirkkojen on palvelevan ja auttavan työnsä lisäksi puuttava sosiaalisen pahan syihin. Sosiaaliset epäkohdat kuten työttömyys, kodittomuus, asuntokurjuus, elinympäristön saastuttaminen sekä omistusoikeussuhteista johtuvat epäoikeudenmukaisuudet ja ihmisten orjuutus aiheuttavat suurta ahdistusta. Kirkkojen on osallistuttava sitä aiheuttavien yhteiskuntarakenteiden korjaamiseen sekä tarvittaessa vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän perusteelliseen muuttumiseen. Milloin ihmisten yksityiset tai yhteiset ahdistukset johtuvat yhteiskunnallisista vääristymistä, kollektiivisesta synnistä, on ne paljastettava. Vaikeuksissa olevat vähemmistöryhmät kuten mustalaiset ja saamelaiset, kehitysvammaiset ja asunnottomat, yksinäiset ja poikkeavat ihmiset samoin kuin vangit tulee ottaa aivan erityisesti huomioon palvelevassa työssä. Kirkkojen ja ihmisten valtakunnallinen ja kansainvälinen vastuu on jatkuvasti koettava eläväksi todellisuudeksi.
2. Kirkon opetuksen ja julistuksen täytyy palvella koko ihmistä ilon ja rakkauden ilmapiirissä ja tulla käytännön elämässä ohjaavaksi sanaksi. Erityisesti on pyrittävä sielullisesti kärsivien elämän eheyttämiseen ja tuettava ihmisten kasvua sielultaan ja hengeltään vapautuneiksi persoonallisuuksiksi. Kirkkojen on käytävä mielenterveystyöhön yleisen epävarmuuden, mielenmasennuksen ja pelkojen voittamiseksi sekä itsemurhien estämiseksi ja annettava siinä tarvittavaa terapeutista hoitoa ja apua.

Evangelisluterilaiseen kirkkoon kuulumattomille, mutta muihin kristillisiin kirkkoihin tai uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluville opettajille on annettava tähänastista paremmat mahdollisuudet opettaa uskontoa. Kirkkoihin kuulumattomille tulee suoda nykyistä paremmat mahdollisuudet saada uskonnonhistorian ja etiikan opetusta. Vähemmistöuskontoihin kuuluville tulee antaa heidän oman uskontunuksensa mukaista opetusta.

3. Kristilliseen lähetystyöhön liittynyt opetus-, sairaanhoito- ja muu auttamistyö värillisten kansojen hyväksi on ollut uraauurtavaa kehitysyhteistyötä. Kirkkojen kansainvälistä auttamistoimintaa on pyrittävä tukemaan, laajentamaan ja kehittämään. Lisäksi on lähdettävä taistelemaan maailmantaloudessa vallitsevaa epäoikeudenmukaisuutta vastaan.

4. Kirkkojen on tehtävä voimakkaasti työtä ihmisoikeuksien ja rauhan puolesta. Kirkkojen on puolustettava selvästi sitä, että kieltäytyminen aseellisesta palveluksesta vakavista periaatteellisista ja omantunnon syistä kuuluu ihmisoikeuksiin, jolloin vastaavana palveluksena on hyväksyttävä palvelu humanitäärisissä tehtävissä kotimaassa tai kehitysmaissa. Kirkkojen on myös tuettava rauhantutkimusta ja aseistariisuntaa, vastustettava ydinaseita ja etsittävä ei-väkivaltaisia keinoja kansojen välisten ristiriitilanteiden ratkaisemiseksi.

5. Kirkkojen on pyrittävä maapallon aineellisten varojen ja muiden etujen tasaisempaan jakautumiseen, ja niiden on oltava tässä työssä yhteistoiminnassa muiden eettisesti jalojen uudistusliikkeiden ja avustusjärjestöjen kanssa. Kirkkojen on selkeästi julistettava, että tähänastinen taloudellinen toiminta on menettelytapoineen vienyt maailman vaikeaan kriisitilanteeseen, josta voidaan selviytyä vain rikkaissa maissa tapahtuvan asioiden uudelleen arvioimisen ja asenteiden muutoksen kautta. Kirkkojen on nähtävä, että nyt tarvitaan luopumista, uhria ja menetyksiä kehitysmaiden hyväksi, ja otettava ne työssään huomioon.

III Kirkkojen hallinto ja talous

1. Kirkkojen hallinto on rakennettava tasavertaisuuden pohjalle. Evangelis-luterilaisen kirkon hallintojärjestelmä tulee uudistaa niin, että päätöksenteko alkaen seurakunnan hallinnosta kirkon ylimpään portaaseen saakka rakentuu kansanvaltaisen valinnan periaatteille. Nykyinen sääty-yhteiskuntaa muistuttava jako pappeihin, maallikoihin ja itseoikeutettuihin jäseniin on poistettava. Hallinnon uudistuksessa tulee ottaa huomioon yhteiskunnan kehityksessä syntyneet seurakuntien rajoista riippumattomat uudet työmuodot kuten teollisuustyö, perhe- ja nuorisoneuvonta, sairaaloiden sielunhoito jne.

2. Kirkot on vapautettava väestörekisterin pidosta. Hautausmaiden käytön osalta on kaikkien kansalaisten tasavertaiset oikeudet turvattava. Siunauskappeli tulisi luovuttaa myös siviilirekisteriin kuuluvien hautaustoimituksiin.
3. Kirkkojen tulee pyrkiä työntekijöidensä suurempaan tasa-arvoisuuteen ja suurten palkkaerojen tasoittamiseen. Erityisesti on parannettava alempien viran- ja toimenhaltijaryhmien työehtoja ja työolosuhteita. Miehen ja naisen tasavertaisuus kirkon virassa on toteutettava. Yleensäkin on vastustettava hierarkiaa ja poistettava jyrkät arvoasteikot kirkon piiristä.
4. Pappien ja maallikoiden asema, työnjako ja palkkaus kirkon piirissä on saatava tasapuolisemmaksi. Maallikoille tulee antaa kirkon palveluksessa heidän koulutustaan ja taitojaan vastaavia tehtäviä.
5. Kirkkojen ja työkeskusten rakentamisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota tarkoituksenmukaisuuteen ja säästäväisyyteen, kuitenkin ottaen huomioon viihtyisyyden ja kauneusarvot. Kalliiden kirkkojen rakentamisesta on luovuttava ja siirryttävä entistä enemmän pienkirkkolinjalle. Kirkkoja olisi ensisijaisesti rakennettava uusille asutusalueille ja sijoitettava ne ihmisten elämän ja arkisen työn keskelle.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta toteaa, että evankelis-luterilaisen kirkon hallintoelimissä on runsaasti sosialidemokraatteja, mutta puoluetoimikunta pitää kuitenkin sitä periaatetta vääränä, että eri tahoilla toimiville sosialidemokraateille annettaisiin yksityiskohtaisia toimintaohjeita, koska tällöin tulisi evankelis-luterilaisen kirkon lisäksi ottaa huomioon lukuisat muutkin yhteisöt ja järjestöt.

Puoluetoimikunta toteaa, että Kristillisten sosialidemokraattien liiton luonnollinen tehtävä on ylläpitää yhteyttä kirkon hallintoelimissä toimivien sosialidemokraattien välillä.

87 MUUTOS SDP:N KULTTUURIPOLIITTISEN OHJELMAN USKONNONOPETUSTA KOSKEVAAN KOHTAAN

Sakari Knuutilan ja Pekka Lampisen esitys

Socialidemokraattisen puolueen v. 1963 puoluekokouksessa hyväksytyssä kulttuuripoliittisessa ohjelmassa on erityinen uskontoa koskeva luku, jonka toinen kappale kuuluu seuraavasti:

Uskonnonopetus kouluissa on saatettava nykyaikaiselle pohjalle. Uskonnonopetuksessa on korostettava uskonnon eettisiä ja

sosiaalisia perusteita ja vältettävä dogmaattisuutta. Samalla on luotava mahdollisuudet sellaisen siveysopin opettamiseen, joka ei perustu uskonnollisiin dogmeihin.

Kyseessä oleva kohta ei ole mielestämme paras mahdollinen.

Esitämme, että se muutettaisiin näin kuuluvaksi:

Uskonnonopetuksessa on käytettävä nykyaikaisia opetusmenetelmiä, keskityttävä elämässä tarvittavien tietojen antamiseen ja tähdennettävä uskonnon merkitystä selkeän elämäntarkastuksen antajana. Kristinuskon opetuksessa on korostettava Raamatun sosiaalista ja Jeesuksen vuorisäärän radikaalia sanomaa.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta toteaa, että vuoden 1963 puoluekokouksessa hyväksytty kulttuuripoliittinen ohjelma ei ole enää voimassa, sillä sen jälkeisissä puoluekokouksissa on hyväksytty kannanottoja, jotka ovat korvanneet sen. Tällä perusteella puoluetoimikunta esittää että ehdotus hylätäisiin.

88 EHDOTUS TUTKIMUKSEN SUORITTAMISESTA TYÖAJAN LYHENTÄMISEN ERILAISISTA MAHDOLLISUUKSISTA

Maunulan Sosialidemokraatit ry:n esitys

Vuosisadan vaihteessa vallinneista 10—12-tuntisista työpäivistä ja 6—7-päiväisistä työviikoista päästiin erityisesti sosialidemokraattisen työväenliikkeen kovien ponnistelujen avulla 8-tuntiseen päivään 45-tuntiseen työviikkoon ja sittemmin 5-päiväiseen viikkoon. Tekniikan kehittyessä ja automaation työntyessä yhä voimakkaammin esille tulee kysymys työajan lyhentämisestä nykyisestäään hyvin ajankohtaiseksi. Kehitys näyttää vievän siihen, että 5-päiväisestä työviikosta seuraavaksi siirrytään 4-päiväiseen ja ennenpitkää ehkä 3-päiväiseen työviikkoon. Ellei tähän kysymykseen tarkemmin paneuduta, tällainen kehitys näyttää luonnolliselta ja ammattiyhdistysliikkeen kannalta myös tavoittelemisen arvoiselta.

Tällainen työ- ja vapaa-ajan keskinäisen jakaantumisen kehitys ei kuitenkaan liene paras mahdollinen. Tutkimuksessaan »Näkökohtia työ- ja vapaa-ajan jakaantumisesta modernissa yhteiskunnassa» vuodelta 1967 prof. Paavo Seppänen on mm. todennut: »Nimenomaan tähän tendenssiin näyttää sisältyvän yksi pulmallisimpia vapaa-ajan lyhentämisen ongelmia. Sitä mukaa kuin ihmisen viikottaiset työpäivät vähenevät, vähenee myös tuotantovälineiden: koneiden, laitteiden, toimintatilojen käyttöaika. Toisin sanoen ihmiskeskeinen työajan lyhentämispyrkimys näyttää

mekaanisesti toteutettuna johtavan myös jonkinlaiseen koneisiin kohdistuvaan humanismiin. Samalla kun vähennetään omaa kuormitusta, vähennetään myös oman työn tuloksilla hankittujen koneiden, laitteiden ja toimintatilojen kuormitusta ... Mekaanisen työajan lyhentämisen mukana ihminen joutuisi saman tuotantotuloksen saavuttamiseksi sijoittamaan jatkuvasti suurenevan osan tuotoksesta koneisiin, laitteisiin, toimintatiloihin. Mitä suuremmaksi koneiden osuus koko tuotannosta muodostuisi sitä suuremman osan tehottomuuteen pohjautuva tuhlaus veisi tuotannon tuloksesta ja sitä pienemmäksi jäisi ihmisen itsensä osuus kokonaisuudesta.» Prof. Seppänen ehdottaa viikottaisen työajan mekaanisen lyhentämisen tilalle päivittäisen työajan lyhentämistä esim. siten, että siihen soveltuvilla aloilla siirryttäisiin kahteen 6-tuntiseen työvuorojärjestelmään, jolloin ihmiset tekisivät työtä vain kuusi tuntia, mutta koneet 12 tuntia päivässä. Automaatio tekisi myös mahdolliseksi 3—4 kuukautiset vuosilomat, mikä tarjoaisi aivan toisenlaiset mahdollisuudet vapaa-ajan käytölle esim. opiskelua ja itsensä kehittämistä ajatellen.

Vaikka edellä on pitäyditty prof. Paavo Seppäsen ajatuksiin, on kysymys päivittäisen työajan lyhentämisen merkityksestä ollut esillä myös sosialidemokraattien keskuudessa. Viittaamme mm. Ruotsin hallituksen jäsenen ja tunnetun sosialidemokraatin Alva Myrdalin alustukseen sosialidemokraattisten naisten kansainvälisessä seminaarissa Helsingissä kesäkuussa 1971. Naisen aseman kehittämisen kannalta hän toteaa edelläkäsitellystä kysymyksestä, että yhteiskuntamme ovat siinä tavallaan tienristeyksessä, ja väärän suunnan valitsemisen vaara on suuri. »Niin kauan kun kotityöt hyvin suuressä määrin luetaan naisen velvollisuuksiin, kaksi lisäpäivää viikossa voivat merkitä äidille enemmän lastenhoitoa, pyykinpesua jne. isän saadessa suuremman vapauden hakea viihdytystä veneellään ja onkivavalla. Kun nyt kuuluu puheita nelipäiväisestä työviikosta, meidän on harkittava mahdollista mallia hyvin huolellisesti. Ainoa kaikille — miehille, naisille ja lapsille — edullinen työaikojen uudelleenjärjestely on luonnollisesti työpäivän lyhentäminen ...»

Tälle puoluekokoukselle on jätetty ehdotus »Sosialidemokratia ja vapaa-aika.» Siinä ei kuitenkaan ole puututtu edellä käsitellyn ongelmaan lainkaan. Kun tämä kysymys kuitenkin on tulossa erittäin ajankohtaiseksi ja vaatii niin sosialidemokraattiselta puolueelta ja sen jäsenistöltä kuin myös ammattiyhdistysliikkeeltä harkittuja kannanottoja, jotta kehitys kulkisi työntekijöiden ja yhteiskunnan kannalta onnelliseen suuntaan, ehdotamme,

että puoluekokous velvoittaisi puolueen johdon aktiivisesti paneutumaan tähän kysymykseen ja tutkituttamaan eri ratkaisuvaihtoehdot mahdollisimman pikaisesti.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta suhtautuu aloitteeseen myönteisesti ja suosittelee sen hyväksymistä.

89 KORKEAKOULUOPISKELUMAHDOLLISUUKSIEN TÄYDELLINEN AVAAMINEN YLIOPILASTUTKINTOA SUORITTAMATTOMILLE

Tampereen Sosialidemokraattinen Opiskelijajyhdistys TASY ry:n esitys

Peruskoulun luominen katsottiin aikanaan tarpeelliseksi koulutuksellisen eriarvoisuuden poistamiseksi. Tämä suurisuuntainen uudistus lähestyy toteuttamistaan ja pyörähtäneä käyntiin koko laajuudessaan muutaman vuoden kuluessa. Siirtymäkausi kestää kuitenkin 15—20 vuotta.

Koulu-uudistuksen ohella, ja jotta tilanne korkeakoulutasolla muuttuisi aikaisemmin, tarvitaan erityisiä toimenpiteitä. On avattava mahdollisuus ylioppilastutkintoa suorittamattomille opiskella yliopistoissa ja korkeakouluissa sekä suorittaa niissä kaikkia tutkintoja aikaisemmasta koulutuksesta riippumatta. Ylioppilastutkinto ei saa olla ainut kriteeri korkeakoulujen ja yliopistojen opiskelija-valinnalle. Erityisen tärkeää tämä on opistotasoisien tutkinnon suorittaneille. Lisäksi se on erityisen tärkeää tällä hetkellä jo peruskoulun ulkopuolelle jääneille sekä siirtymäkaudella ulkopuolelle jääville. Ilman erityistoimenpiteitä eriarvoisuus, joka saa alkunsa varallisuuseroista, ja riippuu hyvin paljon henkilön asuin- ja synnyinpaikasta, pysyy voimassa ja aiheuttaa tarpeetonta katkeruutta.

Erityisen kiireellisiä toimenpiteitä odottavat Tampereen Yliopiston opetusjaostojen opiskelijat, määrältään n. 1600. Heistä valtaosa on ei-ylioppilaita, joukossa merkittävän paljon kansakoulu—kansankorkeakoulupohjalta iäkkäämpänä opiskelemaan päässeitä. He ovat pääosiltaan lähtöisin työläis- ja pienviljelijäkodeista, jota osoitti myös vasemmiston, erityisesti sosialidemokraattien kannatus oppilaskunnassa. Näiden opetusjaosto-opiskelijoiden mahdollisuus tiedekuntaopiskeluun on erittäin vähäinen. Halukkuus tiedekuntiin siirtymiseen sen sijaan on voimakkaasti kasvanut kiristyneiden työmarkkinoiden ja valtion takaamien opintolainojen saannin vuoksi.

Ehdellä esitetyn perusteella ehdotamme:

että Sosialidemokraattinen puolue ottaa lähiajan tavoiteohjelmaansa kohdan, joka toteutettuna merkitsee opiskelumahdollisuuksien vapauttamista aikaisemmasta koulupohjasta riippumattomaksi, ja joka ulotetaan koskemaan maamme kaikkia yliopistoja ja korkeakouluja.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä koulutuspoliittiseksi ohjelmaksi.

90 KORKEAKOULUIHIN PÄÄSYMAHDOLLISUUKSIEN LAAJENTAMINEN

Opiskelijain sos.-dem. yhdistys ry:n esitys

Muilla kuin ylioppilastutkinnon suorittaneilla on erittäin vähäiset mahdollisuudet päästä opiskelemaan maamme korkeakouluihin. Tämä ei ole järkevää, sillä korkeakouluopiskeluun tarvittavan kypsyysden voi luonnollisesti saavuttaa myös muuta kuin normaalia oppikoulutietä. Sitä paitsi ei tilanne voi olla työtätekevälle kansanosalle edullinen, sillä järjestelmä syrjii juuri lahjakkaita, työväenluokkaan kuuluvia opiskelijoita.

Ehdotamme,

että puoluekokous velvoittaa puoluetta toimimaan koulutusjärjestelmämme uudistamiseksi siten, että aikaisemmasta koulutuksesta riippumatta taataan mahdollisuudet päästä korkeakouluihin opiskelemaan.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä koulutuspoliittiseksi ohjelmaksi.

91 AMMATTIKOULUJEN ASEMA JA KORKEAKOULUT

Oulun Viran ja Toimihaltijain Sos.dem. Kilta ry:n esitys

Koulu-uudistus on peruskoulun osalta toteuttamisvaiheessa. Nuorisosaasteen koulutusta koskevat uudistussuunnitelmat ovat sen sijaan vielä kypsyssä. Näyttää siltä, että erään pääongelmista tällä kohtaa muodostaa lukio-opintojen pitkään jatkuneen yliannostuksen ohella se tosiasia, että ammattikoulut ovat jääneet eristettyyn asemaan. Ammattikoulujen kautta kulkeville nuorille on kasaantunut kohtuuttomia vaikeuksia, mikäli näiden nuorten on tehnyt mieli jatkaa opintojaan korkeakoulussa.

Tästä syystä olisi ryhdyttävä tarvittaviin käytännön toimenpiteisiin SDP:n koulutuspoliittisessa ohjelmassa esiteltyjen periaatteiden soveltamiseksi niin, että ammattikoulujen ja yleislukioiden suoritukset saataisiin toisiaan vastaaviksi. Mikäli tämä edellyttää ammattikoulun käyneiltä lisäopintoja, tähän on kiireesti järjestettävä tasavertaiset mahdollisuudet. Nyt näin ei ole asian laita. Todistettujen ohjelmien pitää toki johtaa myös käytännön tuloksiin.

On todettavissa, että mainitulla uudistuksella poistettaisiin eräs keskeisimmistä eriarvoisuuksista koulutuksen piirissä ja voitaisiin lisätä ammattikoulutien arvostusta ja käyttöä, lisätä opiskelumotivaatiota ja erityisesti lisätä myös ammattityön arvostusta. Ilmeisesti tällöin voitaisiin myös osoittaa suunnitelmat nk. teknillisten lukioiden muodostamiseksi täysin tarpeettomiksi.

Edellä esitettyyn viitaten Oulun Viran ja Toimenhaltijoiden Sos. dem. Kilta r.y. esittää:

että puoluekokous velvoittaisi puolueen ryhtymään kiireisesti tämän uudistuksen käytännölliseen toteuttamiseen.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä koulutuspoliittiseksi ohjelmaksi.

92 KOULUTUKSEN SUUNNITTELU

Porin Sos.-dem. Toveriseura ry:n esitys

Koulutus on tunnusomaista nykyaikaiselle teollistuneelle yhteiskunnalle. Omassa maassammekin koulutetun työvoiman osuus kasvaa jatkuvasti ja yhä useammilla henkilöillä on tilaisuus saada ammatillista koulutusta erilaisissa oppilaitoksissa, teknillisissä ja kaupallisissa oppilaitoksissa sekä korkeakouluissa. Puutteellisesta suunnittelusta johtuen on kuitenkin eräillä aloilla valmistettu liikaa työvoimaa, joiden on ollut vaikea — joskus jopa mahdoton — saada koulutustaan vastaavaa työtä. Toisaalta on aloja, joilla on jatkuva pula koulutetusta työvoimasta. Myöskään ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota opetusohjelmien ja -kurssien ajan tasolla pitämiseen, vaikka teollisuuden ja talouselämän tarpeet muuttuvat jatkuvasti.

Eri alojen koulutetun työvoiman tarpeen arvioimiseksi olisi pyrittävä joustavaan pitkän tähtäyksen suunnitteluun, jolloin edellytetäisiin, että suunnitelmia työvoiman tarpeesta ja opetusohjelmien uusimisesta voitaisiin tarkistaa mahdollisuuksien mukaan joka vuosi. Edellä mainittujen epäkohtien poistamiseksi Porin Sos.-dem. Toveriseura ehdottaa puoluekokoukselle,

että puoluetoimikunta veloitettaisiin ryhtymään toimenpiteisiin koulutuksen tarvetta tutkivan suunnitteluelimen perustamiseksi, jossa työväenpuolueilla olisi niiden parlamentaarisia voimasuhteita vastaava edustus.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta esittää, että puoluekokous hyväksyisi aloitteen ja velvoittaisi puoluetoimikunnan ryhtymään toimenpiteisiin sen toteuttamiseksi.

93 TAITEILIJOIDEN STIPENDIEN JA APURAHOJEN JAKOPERUSTEET

Kontulan Sosialidemokraatit ry:n esitys

Stipendit ja apurahat taiteilijoille jaetaan nykyään liiaksi sen mukaan, miten tunnettu ja tunnustettu taiteilija jo on. Silloin jäävät

syrrjittyyyn asemaan etenkin aloittelevat nuoret taiteilijat, joiden taloudellinen asema usein muutenkin on heikko. Työskentelymahdollisuus pitäisi kuitenkin turvata myös muille kuin harvoille tunnetuille ja suosituille taiteilijoille.

Esitämme,

että puoluekokous velvoittaisi puolue toimikunnan ja eduskuntaryhmän toimimaan stipendien ja apurahojen jakopöytäruokien muuttamiseksi siten, että nykyistä enemmän otettaisiin huomioon saajan taloudellinen asema ja avun tarve.

Puolue toimikunnan lausunto:

Puolue toimikunta viittaa esitykseensä taidepoliittiseksi ohjelmaksi.

94 OPISKELIJOIDEN ASEMAN SAATTAMINEN OIKEUDENMUKAISEMMAKSI

Turun Valtion Virkailijain Sos.dem. Yhdistyksen esitys

Turun Valtion Virkailijain sos.dem. yhdistys esittää sosialidemokraattisen puolueen puoluekokoukselle hyväksyttäväksi seuraavat tavoitteet.

Viime vuosina on tietoa ryhdytty arvostamaan entistä enemmän. On tajuttu tiedon ja tietämisen koskevan koko yhteiskuntaa. Tämä edellyttää kansan enemmistöltä, kansanvaltaisilta voimilta, työtekevältä väestöltä määrätietoista pyrkimystä omien ja perheensä etujen valvomiseksi.

Koska valtion varoista tapahtuu Suomen opiskelujärjestelmän pääasiallinen ylläpito, on luonnollista, että kansan enemmistö, alempi keskiluokka, talonpoikaisto ja työväenluokka ovat pääasiassa vastuussa opiskelujärjestelmästä ja enemmistönä opiskelijajoukosta. Tämä on tärkeää, koska tieto on valtaa ja vallan pitäisi olla yhteiskunnan enemmistön hallussa. Tähän päämäärään pitäisi Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen pyrkiä ponnekaasti.

Eriytyisen tärkeää on tasoittaa nykyisiä, taloudellisesta, poliittisesta ja alueellisesta eriarvoisuudesta johtuvia haittoja oppilaitoksiin pääsyyllä ja siellä menestymisellä. Tämä merkitsee opiskelijoiden sosiaalisen eriarvoisuuden korjaamista ja heidät tulisi rinnastaa työväenluokkaan.

Opiskelijoiden rinnastus työtekevään yhteiskuntaluokkaan edellyttää ensisijaisesti heidän sosiaalisten ongelmien ratkaisua.

Opiskelu on yhteiskunnalle välttämätöntä työtä ja koska on kyse työstä on siitä saatava palkkaa. Tämä luo pienituloisille tasavertaiset mahdollisuudet kouluttaa lapsiaan ja nuorille mahdollisuuden valita riippumattomasti tulevaisuuden uransa. Opiskelupalkkajärjestelmää luotaessa on huomioitava, että yhteiskunnan

tulonsiirto opiskelijoille tapahtuisi pääasiallisesti työväestöön kuuluville ja vieraspaikkakuntalaisille. Opiskelupalkkajärjestelmää voitaisiin lähteä kehittämään nykyisestä valtion korkotukijärjestelmästä. Rinnan tämän kanssa olisi tuloeroja kavennettava suurituloisen ja pienituloisen palkkatyöväestön kesken.

Lopuksi toteamme, että opiskelijat olisi saatava osallisiksi kaikista yhteiskunnan tarjoamista sosiaalisista palveluksista. Opintojärjestelmiä luotaessa olisi entistä enemmän kiinnitettävä huomiota suunnitelmallisuuteen. Olisi kunakin ajankohtana otettava huomioon yhteiskunnan työvoiman tarve. Tällä tavoin välttyttäisiin hankaluuksia aiheuttavalta koulutetun työvoiman ylituotannolta. Opiskelijoille olisi pyrittävä antamaan entistä suurempi vapaus valita aineet, joita he haluavat opiskella. Näin poistuisi nykyinen kaavamaisuus opiskelusta, joka nykyisin rajoittaa opiskelijoiden valinnan vapautta. Kaikki em. seikat ovat tärkeitä myös mielenterveydelliseltä kannalta katsoen.

Opiskelijoiden olosuhteita olisi parannettava myös siten, että he entistä paremmin tuntisivat kuuluvansa samaan yhteisöön muiden ihmisten kanssa. Nykyinen systeemi on omiaan eristämään opiskelijat omaksi erilliseksi ihmisryhmäkseen, mikä ei varmaankaan ole hyväksi. Tätä tilannetta voitaisiin helpottaa esim. asuntopoliittisin toimenpitein.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta viittaa esitykseensä koulutuspoliittiseksi ohjelmaksi.

95 RADIO JA TELEVISIO YLEISEN MIELIPITEEN MUOKKAAJINA

Helsingfors Svenska Arbetarförening rf:n esitys

Radiolla ja televisiolla on poliittisessa mielipiteenmuodostuksessa keskeinen merkitys. Vaalien välillä äänestäjät käyttävät osan vapaa-ajastaan radion ja television ohjelmien seuraamiseen ja vaalien edellä radio ja televisio tarjoavat mitä vaikutusvaltaisimmat mahdollisuudet perehtyä poliittisten puolueiden vaalisanoimiin. Radion ja television velvollisuus on julkisina tiedotusvälineinä tarjota monipuolista materiaalia mielipiteenmuodostusta varten. Ainoastaan radion ja television avulla voidaan lehdistön yksipuolista rakennetta vastaan toimia.

Seuraavat luvut antavat esimerkin siitä, miten syrjittyjä työväenpuolueet ovat lehdistön tarjoamassa informaatiossa:

Melkein 90 % lehdistöstä on yksityiskapitalististen piirien omistuksessa, siis ei-sosialistista. Jopa 75 % vasemmiston valitsijoista on riippuvainen porvarillisen lehdistön informaatiosta, samalla kun myös 98 % porvarillisista valitsijoista lukee porvarillisia lehtiä.

Radiossa ja televisiossa tällä hetkellä vallitsevan käytännön mukaan tapahtuu lisäksi näissäkin tiedotusvälineissä selvää syrjimistä. Kolme vasemmistopuoluetta, joista yksi ei ole edes edustettuina eduskunnassa ja näin ollen nauttii perin rajoitettua tukea, joutuu säännöllisesti kuutta porvarillista puoluetta vastaan. Jokainen puolue käyttää saman verran esiintymisaikaa, mikä merkitsee selvää vasemmiston syrjimistä.

Lisäksi todelliset poliittiset voima- ja vastuusuhteet antavat puolueille erilaiset lähtökohdat. Sosialidemokraattinen liike, joka kattaa koko yhteiskunnallisen ongelmakentän ja jota kannattaa yli neljännes koko maamme väestöstä, joutuu — toisin kuin esim. Englannissa — tyytymään samaan ohjelma-aikaan kuin pienin rekisteröity puolue tai puolueet, jotka toiminnassaan nojautuvat vain pariin ongelma-asetelmaan kuten esim. Kristillinen liitto. Lisäksi moni näistä porvarillisista puolueista on melkein yksinomaan vaaliliittoluomuksia (Kristillinen liitto ja osittain myös Venamon puolue).

Työväenpuolueiden kannatus on n. 50 % kaikista äänistä, mutta vasemmiston yhteenlaskettu esiintymisaika radiossa ja televisiossa käsittää vain runsaan neljänneksen koko lähetysajasta.

Radion piirissä on tämä vääryys sikäli tunnustettu, että poliittisille puolueille on annettu lähetysaikoja itse tuottamiin erikoisohjelmille, joiden pituus määräytyy suhteessa puolueiden suuruuteen. Jostain käsittämättömästä syystä ei tätä menettelytapaa ole toteutettu televisiossa. Menettelyä ei liioin ole noudatettu keskusteluissa eikä muissakaan poliittisissa ohjelmissa.

Eräs epäkohta on lisäksi se, että radion ja television poliittiset avustajat eivät ole vapaasti saaneet muovata vaaliohjelmia tai vapaasti ottaa käsiteltäviksi poliittisia ongelmia ilman että kaikki ryhmät ovat esittämässä vaatimuksia samanpituisista lähetysajoista.

Rajoitetun aloitteen puitteissa on mahdotonta vetää yksityiskohdaisia suuntaviivoja radion ja television poliittisille ohjelmille, niin vaalien väliajoilla kuin niiden edellä.

Suomen poliittista ja parlamentaarista järjestelmää ajatellen on kuitenkin erittäin tärkeää, että asia tutkitaan niin, että puolueiden keskinäiset voimasuhteet saavat kohtuullisen ja käytännöllisen ilmaisunsa poliittisissa ohjelmissa sellaisina kuin nämä voimasuhteet kuvastavat valitsijain vaaleissa ilmaisemaa kantaa.

Edellä olevaan viitaten Helsingin Ruotsalainen Työväenyhdistys esittää

että puoluekokous antaisi puoluetoimikunnalle ja Yleisradion hallintoneuvoston sos.-dem ryhmälle tehtäväksi pyrkiä aikaansaamaan oikein mitoitettu ja oikeudenmukainen poliittinen suhteellisuus poliittisiin ohjelmiin.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta yhtyy aloitteeseen.

96 MAINOSTOIMINTA

Helsingfors Svenska Arbetarförening rf:n esitys

Mainonnan vuotuinen liikevaihto Suomessa on n. 500 miljoonaa markkaa. Samanaikaisesti käytetään vain n. 0,5 miljoonaa erimuotoiseen kuluttajavalistukseen.

Tällä hetkellä on mainostoiminta käytännöllisesti katsoen laissa säätelemätön. Laki vilpillisestä kilpailusta on vanhentunut. Kartellilainsäädäntö toimii huonosti. Mainostoiminnan valvonta on annettu alan omille järjestöille eikä kuluttajalla ole mahdollisuuksia puuttua vahingolliseen mainontaan. Lisäksi ei minkäänlaisiin sanktioihin harhaanjohtavaa tai vahingollista mainontaa vastaan voida ryhtyä. Suomessa ei ole kuluttajain asiamiestä eikä toistaiseksi elinkeinovapaushallitustakaan.

Monessa tapauksessa mainonnan ainoana tehtävänä on toimia välineenä eri yritysten kilpailuissa määrätystä tavaramarkkinaosuudesta, kun taas sen varsinainen tarkoitus eli tiedon jakaminen uusista tuotteista ja menetelmistä on jäänyt taka-alalle. Edelleen mainostoiminnalla voidaan ohjata ostoa, kulutustottumuksia, palvelusten käyttöä jne. suuntaan, joka on omiaan pienentämään palkansaajain mahdollisuuksia käyttää mahdollisimman suuri osa reaaliansiostaan itsenäisesti ja järkevästi.

Lisäksi ei valtiovallalla eikä julkisella yhteiskunnalla yleensäkään ole mahdollisuuksia käyttää mainontaa hyväkseen tehdäkseen mahdollisimman tehokkaasti tunnetuksi niitä palveluksia ja etuja, joita yhteiskunta kansalaisilta kerättyjen verovarojen avulla pystyy tarjoamaan.

Nykyinen ilmoitus- ja tilaajakierre on lisäksi omiaan karkoittamaan ilmoitustulot niiltä lehdistä, jotka eniten olisivat tulojen tarpeessa.

Edellä olevaan viitaten Helsingin Ruotsalainen Työväenyhdistys ehdottaa, että puoluekokous kehottaisi puoluetoimikuntaa ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin, joilla

- selvitetäisiin mainonnan taloudellinen merkitys yhteiskunnalle ja kuluttajille,
- selvitetäisiin erityisen mainontaa koskevan lainsäädännön tarve silmälläpitäen erityisesti kuluttajain mahdollisuuksia puolustautua väärää, virheellistä tai harhaanjohtavaa mainontaa vastaan,
- selvitetäisiin valtiovallan mahdollisuudet tehostaa mainonnan käyttöä yhteiskunnan palvelusten markkinoimisessa ja tunnetuksi tekemisessä,
- tutkittaisiin valtiojohtoisten yhtiöiden ilmoitusbudjetteja ja ilmoituskampanjoja kiinnittäen huomiota työväenlehtien oikeudenmukaiseen kohteluun ja samalla vaatien

takeita siitä, etteivät valtiojohtoiset yhtiöt ryhdy mainoskampanjoihin, jotka on tähdätty valtiovaltaa tai yleistä etua vastaan.

Puoluetoimikunnan lausunto:

Puoluetoimikunta toteaa, että aloitteessa esitettyjä asioita tarkastellaan osittain esityksessä viestintäpoliittiseksi ohjelmaksi. Puoluetoimikunta yhtyy esitykseen.